

Stenografični zapisnik

petindvajsete seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 1. februarja 1910.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Franc pl. Šuklje. — Vladoi zastopnik: C. kr. deželni predsednik baron Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar Karol grof Künigl. — Vsi člani razun: Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič. — Zapisnikarji: Dr. Karol baron Born, Franc Demšar in dr. Franc Novak.

Dnevni red:

1. Naznanila deželnozbornskega predsedstva.
2. Priloga 226. Nadrobna razprava o proračunu deželnega zaklada za l. 1910. (K prilogi 186.)
3. Poročilo deželnega odbora, tičoč se prodaje deželnega gozda «Podmolnik», davčne občine Dobrunje, oziroma v gozdu nahajajočega se lesa. (K dež. odb. št. 1922, l. 1910.)
4. Ustno poročilo odseka za deželna podjetja o poročilu deželnega odbora o štadiju, v katerem se nahaja zadeva deželnih električnih central. (K prilogi 224.)
5. Ustno poročilo finančnega odseka o nameravani zgradbi nove deželne hiše. (K prilogi 231.)
6. Ustno poročilo odseka za letno poročilo o letnih poročilih deželnega odbora za l. 1900 do vštetega l. 1908.
7. Ustno poročilo finančnega odseka glede nakupa Muhrovega posestva na Bledu. (Pet. 607, 636, 645.)
8. Dopolnilna volitev 1 člana in 2 namestnikov v pridobninsko deželno komisijo in 4 članov in 4 namestnikov v prizivno komisijo za osebno dohodnino.

Začetek seje ob 10. uri 40 minut dopoldne.

Stenographischer Bericht

der fünfundzwanzigsten Sitzung

des kranjschen Landtages

in Laibach

am 1. Februar 1910.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Franz Edler von Šuklje. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Freiherr Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Künigl. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. — Schriftführer: Dr. Karl Freiherr von Born, Franz Demšar und Dr. Franz Novak.

Tagesordnung:

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Beilage 226. Spezialdebatte über den Voranschlag des Landesfondes pro 1910. (Zur Beilage 186.)
3. Bericht des Landesauschusses, betreffend den Verkauf der landwirtschaftlichen Waldung «Podmolnik», Katastralgemeinde Dobrunje, respektive des in der Waldung sich befindlichen Holzes. (Zur L. N. Z. 1922 de 1910.)
4. Mündlicher Bericht des Ausschusses für Landesunternehmungen über den Bericht des Landesauschusses, betreffend das Stadium, in welchem sich die Angelegenheit der elektrischen Landeszentrale befindet. (Zur Beilage 224.)
5. Mündlicher Bericht des Finanzauschusses über den Bericht des Landesauschusses, betreffend den projektierten Bau eines neuen Landhauses. (Zur Beilage 231.)
6. Mündlicher Bericht des Rechnungsberichts-Auschusses über die Rechnungsberichte des Landesauschusses für die Jahre 1900 bis inklusive 1908.
7. Mündlicher Bericht des Finanzauschusses, betreffend den Ankauf des Muhroven Besitzes in Bled. (Pet. 607, 636, 645.)
8. Ergänzungswahl 1 Mitgliedes und 2 Ersatzmänner in die Erwerbsteuer-Landeskommission und von 4 Mitgliedern und 4 Ersatzmännern in die Personaleinkommensteuer-Berufungskommission.

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 40 Minuten vormittags.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost in otvarjam XXV. sejo deželnega zbora.

Mesti zapisnikarjev prosim prevzeti za današnjo sejo gospoda poslanca barona Borna in Demšarja.

K točki dnevnega reda:

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.**1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.**

naznanjam, da mi je došel nujni predlog gospodov poslancev dr. Šusteršiča, ekscelece barona Schwegla, dr. Tavčarja in tovarišev. Ta predlog zadeva železniško akcijo in podporo njeno od strani deželnega zbora.

Jaz bom prvemu gospodu, ki je podpisan na tem nujnem predlogu, tovarišu gospodu dr. Šusteršiču namreč, dal besedo, da utemelji nujnost tega predloga takoj, kakor hitro bo dognana nadrobna razprava o deželnem proračunu.

In sedaj bi kot drugo točko postavil na dnevni red današnje seje takoj razpravo o osmi točki dnevnega reda, to je namreč točko:

8. Dopolnilna volitev 1 člana in 2 namestnikov v pridobninsko deželno komisijo in 4 članov in 4 namestnikov v prizivno komisijo za osebno dohodnino.**8. Ergänzungswahl 1 Mitgliedes und 2 Ersatzmänner in die Erwerbssteuer-Landeskommission und von 4 Mitgliedern und 4 Ersatzmännern in die Personaleinkommensteuer-Berufungskommission.**

Torej ta točka, katera je na tiskanem dnevnem redu označena kot osma točka, pride v obravnavo takoj sedaj kot točka druga.

V tem oziru mi je čast prijaviti visoki zbornici, da letos izstopijo iz deželne pridobninske komisije od deželnega zbora izvoljeni člani dr. Danilo Majaron in namestnika Leopold Fürsager in Karol Rozman.

Kar se tiče volitve v to komisijo, v pridobninsko deželno komisijo, voli deželni zbor po štiri ude in štiri namestnike, in sicer je iste izbrati izmed davčnih zavezancev dežele po volilnem načinu, ki ga določi deželni zbor s tem pridržkom, da se je ozirati kolikor mogoče na vse štiri pridobninske razrede.

Iz deželne prizivne komisije za osebno dohodnino pa izstopijo letos izmed onih članov, katere izvoli deželni zbor, gospodje dr. Triller, Leopold baron Liechtenberg, Franc Povše in dr. Tavčar.

Od namestnikov pa izstopijo gospodje Rudolf grof Margheri, Josip Lenarčič, Jakob Dimnik in Franc Zabret.

Opozarjam, da ima voliti deželni zbor v prizivno komisijo za osebno dohodnino osem udov in osem namestnikov, ali tu je treba ozirati se na to, da se mora ta volitev po § 183. zakona o personalnih davkih vršiti po določilih, ustanovljenih v deželnem redu za

volitve deželnih odbornikov, le s tem pridržkom, da ta volitev ni omejena na ude deželnega zbora.

Ozirati se je pri tej volitvi kolikor mogoče na razne davčne razrede in izbrati ude izmed onih oseb, ki so podvržene osebni dohodarini.

Pričakujem, da se iz sredine deželnega zbora stavi kak konkreten predlog.

K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Kar se tiče dopolnilne volitve v pridobninsko komisijo, je stvar itak določena. Voli se člani in namestniki iz cele zbornice. Tu ni nobenega vprašanja, kako postopati.

Kar se pa tiče volitev v prizivno komisijo za osebno dohodnino, sem že v seji visokega zbora dne 16. januarja 1909 povdaril, da se dosedanje volilno postopanje ne bode dalo dalje vzdrževati, in sicer glede na to, da imamo sedaj štiri kurije, medtem ko smo imeli poprej le tri kurije: veleposestniško, kmečko in mestno-trško kurijo. Tako je svojedobno deželni zbor po svojih mislih popolnoma pravilno določil, da se voli iz vsake skupine dva člana in dva namestnika in razen tega dva člana in dva namestnika iz cele zbornice. Sedaj pa, ako bi to razdelitev obdržali tudi nadalje, bi iz tega sledilo, da bi se noben član in noben namestnik ne volil iz cele hiše, ker imamo sedaj štiri kurije in bi se enako drugim kurijam, tudi splošni kuriji morala dati dva mandata. Potem pa nič ne ostane za plenum zbornice! A to bi bilo v protislovju s § 183. zakona o osebnih davkih, ki veleva, da se ima ta volitev vršiti analogno, kakor volitev deželnega odbora. Iz tega sledi, da se mora volilno postopanje spremeniti tako, da se voli iz vsake kurije en član in en namestnik, potem pa štiri člani in štiri namestniki iz cele zbornice. Na ta način pride vsaka kurija do veljave, in tudi cela zbornica pride do svojih volilnih pravic.

Tedaj predlagam, da se volilno postopanje spremeni tako, da voli vsaka kurija — to velja kot občno pravilo — enega člana in enega namestnika v to komisijo; razen tega pa, da plenum zbornice voli štiri člane in štiri namestnike.

V konsekvenci tega se ima potem, ako visoka zbornica sprejme predlagani princip, in concreto danes postopati tako, da se voli en član iz mestne skupine. To sledi iz tega, ker izstopita iz mestne skupine oba člana in en namestnik, en namestnik pa še ostane v komisiji, tako da bo potem v posledici današnje volitve mestna skupina popolnoma v posesti svojih pravic v tej komisiji; imela bo tam enega člana in enega namestnika.

Potem se voli iz splošne kurije, ki dosedaj sploh ni imela nobenega zastopnika v prizivni komisiji za osebno dohodnino, danes enega člana in enega namestnika, in razen tega se volita iz cele hiše danes dva člana in trije namestniki.

Pri prihodnjih nadomestnih volitvah bo potem treba gledati, da se izvršijo še nadaljnje korekture, tako dolgo, da bo dosežen status na podlagi načela, katero prosim, da visoka zbornica sprejmi, namreč

da imej vsaka kurija enega zastopnika in enega namestnika, cela zbornica pa štiri člane in štiri namestnike v tej prizivni komisiji.

To so moji predlogi, katere si usojam staviti, namreč splošen predlog, da se ugotovi, da ima vsaka kurija enega člana in enega namestnika v prizivni komisiji, plenum pa štiri člane in štiri namestnike, — in konkretni predlog, da se v konsekvenci tega prvega predloga voli danes enega člana iz mestne skupine, enega člana in enega namestnika iz splošne kurije in iz cele zbornice dva člana in tri namestnike.

Deželni glavar:

In glede volitve v deželno pridobninsko komisijo, na kak način naj se tukaj voli?

Poslanec dr. Šusteršič:

Predlagam, da se voli iz cele zbornice.

Deželni glavar:

Gospodje, predlogi so v debati. Želi kdo besede? (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.) Ne — torej prosim, gospodje, ki ste za te predloge, da izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bomo volili najprej v deželno pridobninsko komisijo enega člana iz cele zbornice.

Poslanec dr. Triller:

Prosim besede. Jaz bi predlagal, da se naenkrat voli člana in dva namestnika.

Deželni glavar:

Dobro, torej prosim oddati iz cele zbornice glasove za volitev enega člana in dveh namestnikov v deželno pridobninsko komisijo.

Prosim zapisati imena vse na enem listu in oddati glasovnice.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Gospoda zapisnikarja prosim, da naj izvolita prevzeti skrutinij.

(Zgodi se. — Geschieht.)

(Po prestanku. — Nach einer Pause.)

Sedaj prosim gospode zastopnike mestne kurije, naj oni izvolijo enega člana v deželno prizivno dohodninsko komisijo.

(Zgodi se. — Geschieht.)

(Po prestanku. — Nach einer Pause.)

Pri volitvi člana v deželno pridobninsko komisijo je bilo oddanih 46 glasov, vse je dobil gospod dr. Majaron. (Klicij v središču — Rufe im Zentrum: „Dobro, dobro!“) Kot namestnika sta izvoljena Josip Hafner, lesni trgovec iz Škofje Loke, in Josip Zure v Kandiji. Oba s 44 glasovi.

V deželno prizivno komisijo za osebno dohodnino je bil izvoljen kot član iz mestne kurije gospod doktor Karol Triller z 10 glasovi.

Sedaj prosim, da oddajo gospodje iz splošne kurije svoje glasovnice za enega člana in potem njegovega namestnika v deželno prizivno komisijo za osebno dohodnino.

(Zgodi se. — Geschieht.)

(Po prestanku. — Nach einer Pause.)

Iz splošne kurije je bil izvoljen kot član prizivne komisije gospod Ivan Križaj, tovarnar v Št. Petru na Krasu, z 11 glasovi in kot njegov namestnik gospod Josip Verbič, zasebnik na Vrhniki, istotako z 11 glasovi.

In sedaj prosim še iz cele zbornice oddati listke za dva člana in za tri namestnike.

(Zgodi se. — Geschieht.)

(Po prestanku. — Nach einer Pause.)

Iz cele zbornice sta izvoljena v deželno prizivno komisijo za osebno dohodnino kot člana gospod Leopold baron Liechtenberg in gospod Franc Povše, kot namestniki pa gospodje Franc Demšar, Jakob Dimnik in Ivan Zabret. Člana sta dobila po 41 glasov, namestniki pa vsak po 40 glasov.

S tem je ta točka dnevnega reda rešena, in sedaj gremo dalje.

Na vrsto pride točka:

2. Priloga 226. Nadrobna razprava o proračunu deželnega zaklada za l. 1910. (K prilogi 186.)
2. Beilage 226. Spezialdebatte über den Vorschlag des Landesfondes pro 1910. (Zur Beilage 186.)

Gospodje, jaz mislim, da bo najbolj pametno, nekako koncentrirati specialno debato. Kajti, če bi hoteli deliti debato po skupinah, bi dobili najmanj 18 skupin. Zaraditega mislim stvar urediti tako, da se bo ena debata vršila o celi potrebščini, druga o celem pokritju in tretja o peticijah in resolucijah.

Prosim gospoda poročevalca, da prične nadrobno razpravo o potrebščini.

Poročevalec dr. Krek:

Visoka zbornica! Temu, kar stoji v poročilu, nimam veliko dodajati. Samo to bi prosil, da bi prvo točko potrebščin „dijete in potnine deželnih poslancev“ vendarle sprejeli! (Veselost. — Heiterkeit.) Tudi v slučaju, če bi bili gospodje vsi proti, bi jaz sam zase dijete odločno zahteval in bi seveda na noben način ne bil za to, da bi moral komu odgovarjati ali da bi mi kdo določeval, kam naj dijete dam. Jaz jih reklamiram zase, Vi pa naredite, kar hočete! Tudi ne bom objavljal v nobenem listu, kaj sem z njimi storil, tudi v „Učiteljskem Tovarišu“ ne! (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Danes je dobre volje!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „To je že komično!“)

Kar se tiče drugih stvari, bi prosil, ... Komična stvar! Včasih je čisto dobro, da se kaj komičnega sliši med pustimi številkami!

K VII. poglavju imam samo v imenu finančnega odseka predlagati, naj bi se pod B. spremenil 3. naslov tako, da bi se namesto „Beda“ glasil: „Miloščine“.

Finančni odsek je namreč stal na stališču, da je za „bedo“ dolžna prispevati s podporami država in da ima deželni zbor dovoljevati samo v izrednih slučajih „miloščine“. Zato bi prosil, naj se ta 3. naslov spremeni.

Vse drugo, kar je v poročilu, je predlog finančnega odseka, ostane, kakor je tiskano, in prosim, da se tudi tako sprejme.

Deželni glavar:

K besedi je oglašen kot prvi govornik gospod poslanec Višnikar.

Poslanec Višnikar:

Visoka zbornica! Oglasil sem se najprvo k besedi k poglavju VI. o šolstvu, da na kratko nekoliko spregovorim o ustanovitvi meščanskih šol. Ne bom razlagal važnosti in pomena teh šol. Kdor jim je nasproten, ga tudi danes ne bi mogel prepričati o koristi meščanskih šol. Sklicujem se v tem oziru na precej obširno razpravo, ki se je vršila v tej zbornici 13. julija 1901., ko se je šlo za meščansko šolo v Postojni. Takrat se je povdarjalo, da bi se naj posebno na takih mestih v večjih krajih, kjer še ni srednjih šol, ustanovljale meščanske šole. Šlo se je takrat v prvi vrsti za Idrijo in Postojno. Ker je Idrija dobila že realko, Postojna pa meščansko šolo, sta torej ti dve mesti dobro preskrbljeni v tem oziru. Pri tej priliki opozarjam na zakon iz l. 1873., kateri določa, da se naj praviloma ustanovi za vsak šolski okraj ena meščanska šola. Ta zakon je pa pravzaprav nekaj zapah proti ustanovitvi teh šol, ker določa, da morajo meščanske šole ustanovljati in vzdrževati dotični šolski okraji sami.

Kakor uči dolgoletna skušnja, doba 40 let, ni misliti na to, da bi mogli okraji sami ustanovljati in vzdrževati meščanske šole. Mi imamo samo dve meščanski šoli. V Krškem, kjer je mestu pripomogel do take šole mecen Hotschevar, in v Postojni, kjer je prevzela dežela plače učiteljskega osebja. Gospoda moja, sklicujem se, kar se tiče meščanskih šol, na napredne dežele, v prvi vrsti na Češko, kjer so imeli že pred desetimi leti 244 meščanskih šol, na Dolenjo Avstrijo z Dunajem, kjer so jih imeli leta 1896. 96, na Moravsko, kjer je bilo že takrat 74 meščanskih šol, itd. Na toliko šol pri nas seveda ni misliti. Tudi na Štajerskem je že precej meščanskih šol. Vprašamo se lahko po vzrokih, zakaj smo pri nas v tem oziru tako zaostali, zakaj se ne ustanovljajo meščanske šole, akoravno je ljudstvo v večjih krajih prav vneto zanje. V prvi vrsti je temu krivo to, ker bi jih morali okraji sami ustanovljati in vzdrževati, drugič pa je vzrok tudi v tem, ker mi nimamo okrajnih zastopov, kakor jih imajo v drugih deželah, da bi ti okrajni zastopi se odločevali za take šole in jih vzdrževali.

Vprašanje je, gospoda moja, kje naj se v prvi vrsti misli na ustanovitev meščanskih šol. Jaz mislim, da v tistih večjih krajih, kjer nimajo niti obrtne niti srednje in tudi ne osemrazredne ljudske šole. Tukaj bi v prvi vrsti imenoval Ribnico, kjer naj se za

ribniški in velikolaški okraj in za slovenske občine kočevskega okraja ustanovi meščanska šola. Pred dobrim letom so ti okraji prosili, da bi se jim dovolila meščanska šola v Ribnici, seveda pa je pogoj, da dežela prevzame vsaj plače učiteljev na deželni zaklad. Opozarjam na Kočevje. Tam imajo celo gimnazijo in državno obrtno šolo, v Ribnici pa samo petrazredno ljudsko šolo. Gotovo bi bila Ribnica bolj umestna za obrtno šolo, kakor Kočevje, ker je v ribniškem okraju veliko več dobrega materiala za obrtno šolo, kakor v Kočevju. V Kočevju pa že imajo celo gimnazijo in obrtno šolo, katerih šol jim ne moremo vzeti. Oni so pač beati posidentes, ali mislim, da bi bilo pravično, če bi se pri ustanovitvi meščanskih šol v prvi vrsti vzela Ribnica v poštev. Ako bi ne imeli v Kočevju srednje in obrtne šole, bi smeli opravičeno zahtevati meščansko šolo, ki bi bila veliko bolj umestna, kakor gimnazija in obrtna šola.

V drugi vrsti bi imenoval Črnomelj za Belo Krajino, ki je nekako ločena od ostalega sveta naše dežele. Potem bi še imenoval druge okraje, na primer Kamnik, Radovljico, Škofjo Loko itd., sicer za vsak političen okraj meščanska šola ni potrebna. Torej tukaj bi se šlo pred vsem za nekak program, za nekak načrt, po katerem bi se naj ustanovljale meščanske šole. V prvi vrsti pa je treba sprejembe zakona iz leta 1873., in jaz bi opozarjal deželni odbor, naj to misel uvažuje, naj to vprašanje prouči in kadar nam predloži spremembo šolskih zakonov sploh, naj predlaga tudi spremembo zakona o ustanovitvi meščanskih šol. V tem smislu usojam se predlagati sledečo resolucijo (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da prouči vprašanje ustanovitve in vzdrževanja meščanskih šol na Kranjskem, zlasti v tistih mestih in trgih, kjer še ni nikakih srednjih ali osemrazrednih ljudskih šol, in da v prihodnjem zasedanju stavi o tem primerne predloge.“

Podoben predlog se je stavil že pred leti brez ugovora, in jaz bi tukaj le še pripomnil, da bi se dale v nekaterih krajih nadomestiti meščanske šole z osemrazrednimi ljudskimi šolami. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: „Bi bilo tudi ceneje!“) To vprašanje naj se torej prouči in v prihodnjem zasedanju naj deželni odbor stavi visoki zbornici primerne predloge. Priporočam torej, da se blagovoli ta resolucija sprejeti.

Dalje bom govoril nekoliko o deželni kulturi k poglavju VII. potrebščine. Potrebščina za deželno kulturo je precej visoka, blizu 400.000 K. Gospoda, mi bomo glasovali za to potrebščino, akoravno so nekatere postavke precej visoke. Glasovali bomo za predlagane vsote navzlic temu, da se nas večkrat opravlja, da smo sovražniki kmeta, ker priznavamo eminentno važnost kmetijstva in potrebo, da se naše kmetijstvo povzdigne. Jaz mislim, da mi ne more nihče ugovarjati, če trdim, da smo mi vselej radovoljno podpirali upravičene gospodarske in kulturne zahteve in potrebe našega kmetijstva. To bom pozneje s številkami dokazal. Ne vem, če bi take članke „Mi smo mi in s amo mi“, kakor smo ga zadnjič čitali, bolj obžaloval ali bolj obsojal. To se

pravi, mi vse plačujemo. Dobro, če vzamete vsa bremena nase, potem bode te res sami, če sami vse plačate, ste tudi lahko sami. Toda gospoda, jasno je, da plačujejo vsi sloji prebivalstva deželne naklade, kakor tudi občinske naklade. Kakor rečeno, mi bomo glasovali za te postavke, izrekel bi pa željo, ter mislim, da to lahko zahtevamo, da se pri delitvah subvencij postopa nepristrankarsko in pravično in da se ne bi podpiralo strankarstvo z deželnimi sredstvi.

Rekel sem, da so davkoplačevalci vsi sloji prebivalstva, bodisi, da plačujejo direktni ali indirektni davek. To je le oblika pobiranja davkov in naklad, katera ne odločuje. Tovariš gospod Jarc mi je pri debati o normalnošolskem zakladu zaklical: „Vi se lahko navdušujete za deželne naklade, ker ne plačujete niti krajevarja na klade“. Gospoda, to očitanje je, najmanj rečeno, nepremišljeno. Ta trditev je gotovo popolnoma neresnična. Vsi, kar nas je tukaj, vsi plačujemo davek na en ali drug način. Gospoda, opozarjam Vas samo na užitnino. Vsak grizljaj, vsak požirek je obdačen. Nekateri plačujejo davek z vrčkom, drugi s kozarcem in smodko v roki, tretji s frakljem, kakor je včeraj omenil gospod poročevalec finančnega odseka. Tudi tisti „z Nakelna, ki ga pijejo iz frakelja“, plačujejo davek in naklade. Tudi to so prostovoljni ali neprostovoljni doneski za povzdigo kmetijstva. Vprašam nadalje, kdo plačuje davek od naje manin? Ali gospodar ali najemnik? Jaz mislim, da hišni lastniki niso nič drugega, nego nekaki blagajniki, kasirji, ki pobirajo davek od nas in potem tisto štibro odštejejo davčnim organom. Gospoda moja, od česa ima pa država največ dohodkov? Največ dohodkov ima od monopola na tobak. Tu dežela nima neposredno nikakega dobička, posredno pa vendarle, ker ima država v monopolu tobaka jako dobre vires, da je potem v položaju pomagati tudi deželam. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Za kanone rabi ta denar!“) Dobro, če bi pa ne imela tega denarja za kanone, bi pa zanje porabila več drugih svojih dohodkov. Jaz konstatiram le, da znašajo državni dohodki od tobaka na leto 240 do 250 milijonov kron in dve tretjini te vsote je čisti dobiček. Ako torej pokadimo eden ali drug za 200 K na leto, si lahko izračunamo, koliko plačujemo državi s tem čistega davka, koliko ima od našega kajenja čistega dobička. Zemljiški davek nosi samo okoli 53 milijonov kron.

Še na neko drugo očitanje bom kratko odgovoril. Nam se je v zbornici reklo: „Vi niste ničesar storili za kmeta!“ To očitanje se ponavlja na shodih, to očitanje se razširja po časopisih, in vendar ni resnično, in tudi gospod tovariš Jarc nam je zaklical te besede. Jaz se sklicujem v tem oziru na vse steno-grafične zapisnike, proračune in računske sklepe poslednjih 20 let, sklicujem se tudi na one poslance, ki so že dolgo člani te visoke zbornice in vsi mi bodo potrdili, da to ni res. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Tega niste dali, kar bi morali dati!“) Ne bodite tako nervozni, če ste že v svoji nežni in cvetoči mladosti tako nervozni, kaj bo šele v starosti.

V prejšnjih letih smo bili v gospodarskih ozirih navadno edini. V kulturnih zadevah smo se včasih

vezali z desnico, v narodnih ozirih pa z levico. Mi pobijamo sicer tisto prenapeto agrarno stališče, sicer pa smo gotovo vselej za to, da se kmetijstvu pomaga. Gospoda moja, ker se trdi in vzdržuje očitjanje, da mi nismo ničesar storili za kmeta, potem Vam hočem navesti nekatere številke od leta 1893. do leta 1904. Torej za tisto dvanaestletno dobo, v kateri je imela narodno-napredna stranka v tej zbornici precej važno besedo in se jo dela tudi odgovorno. Te številke kažejo, koliko se je v tem času izdalo za deželo — številke so posnete po računskih sklepih — kažejo torej, kar smo v resnici izdali. V tem času se je izdalo za vse potrebščine 34,454.129 K. Od teh se je porabilo za deželno kulturo in za melioracije 3,312.297 K. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Čujmo!“) V letih 1902 in 1903 celo več, kakor se v ta namen letos proračuna, in sicer leta 1902. 444.915 K, leta 1903. pa 426.533 K, za letos pa se zahteva 397.110 K. Tudi v prejšnjih letih se je v to svrhu veliko potrošilo. Za občila se je v tem času izdalo 3,012.703 K, za zdravstvo in dobrodelstvo 8,057.282 K, za šolstvo 10,244.162 kron. Potem za deželne dolgove, kateri je večinoma zemljiško-odvezni dolg, torej tudi za kmetijstvo, 4,637.257 K, skupaj torej 29,263.701 K ali 85 % od vse potrebščine. V tej dobi se je za vse druge potrebe porabilo samo 15 % deželnih dohodkov. Ne rečem, da se je od onih 85 % prav vse izdalo kmetu v korist, vendar pa lahko trdim, da ogromna večina.

Do letos je napravila dežela 103 vodovode, za katere se je izdalo 3,429.485 K. (Poslanec — Abgeordneter Hladnik: „Ti niso za kmeta, ampak za meščane so največji vodovodi!“ — Poslanec — Abgeordneter Pirc: „Pri Kranju je 15 do 16 vasij zraven!“) Kakor pri Kranju, tako tudi vodovodi za Radovljico, Črnomelj in Novo Mesto niso samo za mesta, ampak tudi za okolice.

Potem se je zgradilo veliko število cest in mostov. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „To je pa za mesta!“) Jaz nisem navedel tega, da bi komu kaj očital, ampak navedel sem te številke proti obrekovanju, da nismo ničesar storili za kmeta. Nisem tega storil, da bi komu očital te podpore. Sicer pa mislim, da se našemu kmetu veliko bolj pomaga s poukom, z zboljšanjem prometnih sredstev, z melioracijami in z zboljšanjem produkcije sploh, kakor če se mu odpiše kak krajcar pri davkih ali nakladah, ki nič ne zaleže.

Glede melioracij bi omenil, da naša agrarna komisija v tem oziru jako dobro deluje, da se je mnogo storilo, posebno v poslednjem času, in zaraditega se popolnoma strinjam s tem, da se je dotična dotacija zvišala od 50.000 na 75.000 K.

Neka stran našega gospodarstva pa se po mojem mnenju bolj zanemarja, in to so naši gozdi, od katerih ima naš kmet najložje in najboljše dohodke. Kjer je dovolj gozdov, tam ni revščine. Naša dežela obsega 995.523 ha zemlje, torej okroglo 1.000.000 ha. Od teh je 442.000 ha gozda, tedaj približno 45 % samega gozda na Kranjskem. Tukaj so pa vštete samo parcele, ki so vpisane v katastru kot gozdi; veliko je pa deloma pogozdenih pašnikov, ki niso všteti v tej številki. Za nadzorovanje vseh teh gozdov imamo na

Kranjskem samo šest gozdnih nadzornikov. Vsa dežela je razdeljena v šest okrajev. To so Ljubljana, Litija, Radovljica, Postojna, Logatec in Novo Mesto. Povprečno pride pri nas en gozdni nadzornik na 73.666 ha gozda. Da ne more en gozdni nadzornik vseh teh gozdov pravilno nadzorovati, je umevno. Na Goriškem pride en gozdni komisar na 11.000 do 30.000 ha. Na Tirolskem in Predarliskem imajo skupaj 47 gozdnih komisarjev.

Jaz mislim, da je posebno prevelik okraj: Novo Mesto, Krško, Črnomelj, kateri od 234.800 ha površine obsega 101.611 ha gozda, ter dotični gozdni tehnik gotovo ne more nadzorovati gozdov, kakor bi bilo treba. Povdarjam pa, da po mojih mislih ni naloga gozdnih komisarjev samo ta, da predlagajo kazni, ampak da naj bi res gozde nadzorovali in posestnike poučevali, kako naj z gozdi racionalno postopajo. Danes, ko ima les visoko ceno, je velika nevarnost v tem, da posestniki, ki pridejo v stiske ali so lahko-mišljeni, izsekajo gozde, od katerih potem v svojem življenju ne bodo nikdar več imeli nobenega dobička. Predlagam torej, da naj se kočevski okraj izloči iz ljubljanskega in črnomaljski iz novomeškega, in da se za ta dva okraja, ki imata nad 56.000 ha ali okroglo 100.000 oralov gozda, nastavi poseben gozdni komisar. Usojam se torej predlagati sledečo resolucijo (bere — liest):

„C. kr. vlada se naprosi, da za politična okraja Črnomelj in Kočevje, katera obsegata 170.400 ha zemlje (površine), od katere je nad 56.000 ha, tedaj ena tretjina gozda, v svrhu uspešnega nadzorovanja teh gozdov nastavi posebnega okrajnega gozdnega tehnika.“

Mislim, da tukaj dežela nima ničesar žrtvovati in da se vsled tega ta resolucija lahko sprejme. Naglašam pa še enkrat, da naj gozdni nadzorniki ne bodo samo birokrati in gozdni policisti, temveč učitelji ljudstva. Predlagam, da se blagovolita obe resoluciji sprejeti, in s tem končam. (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavlar:

K besedi je dalje oglašen gospod poslanec Zabret.

Poslanec Zabret:

Visoka zbornica! Odgovoriti moram na očitanje, da zavzema naša dežela preveč agrarno stališče in da preveč izdaja v namene kmečkega ljudstva. Jaz trdim, da tudi odgovarja dejanskim razmeram, ako stoji v ospredju agrarni značaj dežele. To vidimo že po svojih volilcih. Tudi dolžnost dežele je, da zastopa sedaj bolj agrarno stališče, ker se je v prejšnjih časih jako malo ali nič oziralo na agrarni značaj dežele. Priznati morate, da se je v prejšnjih letih jako malo storilo za naše kmetijstvo in zaradi tega le toplo priporočam deželnemu odboru, da bi se odslej bolj in bolj oziral na zahteve naših kmečkih volilcev.

Očitano se je tudi, da je to na škodo mest, kar pa, to smem trditi, ni res, ker priznati se mora, ako vlada v kmečkem stanju blagostanje, da to tudi mesta

povzdigne. Poglejte kmeta! Ako je v dobrem stanju, ako ima dosti svojih pridelkov ali lepo število živine, gotovo rad v mestu pusti denar in je v stanju, da si za praznike nakupi pri trgovcu, kar potrebuje za svoje potrebe. Zato je to očitanje neopravičeno, in jaz le želim, da bi se sedanjim deželni odbor kolikor mogoče oziral na potrebe naših kmečkih volilcev. Kot zastopnik okraja Kranj - Škofja Loka priporočal bi razne prošnje za vodovode in ceste. Jasno je, če se napravijo razni vodovodi, da se s tem povzdigne živinoreja, poljedelstvo. Kmečki gospodarji lažje dobijo posle, lažje gradijo hleve itd. in prvi vzrok pa je, da se zatirajo več ali manj razne bolezni, ako je dovolj dobre vode na razpolago. Ako imamo dobro izpeljane ceste, se lažje prevažajo razni pridelki, kmetovalec dobi sredstva in tudi trgovci lažje kupuje. Zato bi priporočal deželnemu odboru, da naj bi se na razne vloge in prošnje iz kranjskega in škofjeloškega okraja, ki se tičejo vodovodov oziral. Vložena je že prošnja za podaljšanje kranjskega vodovoda v Hrastje in Čirčiče, dalje pa naj bi se izpeljal tudi samostalni vodovod v Preddvor in Bašelj, v Suho, Goriče in Kokrico.

Povdarjati moram, da nekateri mislijo, da so naši studenci planinski in da imajo vsled tega dobro vodo. To je pa pomota, kajti planinski studenci pridejo večinoma pregloboko v zemljo in mi nimamo pripomočkov za izpeljavanje vode iz take globočine. Očitanje, da je na Gorenjskem dovolj vode, je neopravičeno. Po raznih vaseh je spravljena vsa nesnaga iz hlevov in od pranja na ceste, teče od vasi do vasi, in tako se vsi bacili razširjajo iz enega kraja v drugega, in z njimi se razširjajo razne bolezni. V teh vaseh smo imeli sedaj skozi dve leti legar. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Čujte!“) To pa samo zaradi tega, ker pride vsa nesnaga z vodo iz ene vasi v drugo. Zato bi bila velika potreba, da se izpeljejo zaproseni vodovodi. Vložile so tudi vasi iz občine cerkljanske prošnje za vodovod, in sicer Štefanja Gora, Šent Urška Gora in dalje tudi Velesovo. Vsi ti kraji so v suši primorani pripeljati vodo iz doline na ure visoke višave. Jako velika dobrota bi bila za te vasi, in olajšalo bi se jim življenje, če se jim napravi vodovod.

Nadalje bi tukaj tudi hotel omeniti regulacijo Sore in Tržiške Bistrice. Ob Sori so jako lepi travniki. Zadnja povodenj pa je tukaj napravila jako veliko škodo. Sora je podobna Kamniški Bistrici, seveda le v manjšem slogu. Tam je ravno tak tok in teren, da voda v slučaju povodnji razdira bregove. Okoličanski posestniki so prosili že opetovano, naj bi deželni odbor prispeval in naj bi prispeval tudi državni zaklad, da bi se ukrenilo potrebno in temu odpomoglo. Pri Tržiški Bistrici je ravno tako. Potrebno je torej, da se to uravna in da stori deželni odbor v ta namen potrebne korake.

Nadalje mi je omeniti glede cest v prvi vrsti cesto iz Škofje Loke na postajo Trata. Pomisliti moramo, da se na tej cesti prevažajo vsi pridelki iz Poljske doline in tudi iz Žirov na postajo v Škofjo Loko. Ta cesta pa je v jako slabem stanju, ker je na slabem terenu in ni bila prvotno dovolj razširjena in

tudi ni tlakovana. Če se nasuje še toliko debelega in močnega gramoza se vse poizgubi, ker se potopi. Radi tega je prosil cestni odbor za preložitev klanca; zato bi priporočal to preložitev in prosil deželni odbor, da se gotovo v prihodnjem letu izvrši. Nadalje mi je omeniti sledeče. Okrajni cestni odbor v Kranju se je že večkrat bavil z vprašanjem o preložitvi ceste iz Kranja v Tenetišče in ima namen, da izvrši preložitev klanca v Rakovici, ker na tej cesti pridejo pridelki iz opekarne in jo rabijo tudi trgovci s prešiči, ki potrebujejo gladkih cest. Zato bi priporočal to stvar in prosim, da se deželni odbor na to ozira in temu nedostatku odpomore. Omeniti še imam glede cest, da jih je okrajni cestni odbor sprejel nekoliko med okrajne ceste in prosim, da bi deželni zbor blagovolil te sklepe kranjskega cestnega odbora potrditi. Potem je cesta iz Senice ali Goričan proti Medvodam. Tukaj prevažajo prebivalci jako veliko lesa v tovarno, in tukaj mora tudi tovarnar nekoliko prispevati. Tudi tukaj prosi cestni odbor, da bi deželni odbor pospešil to stvar.

To so razne potrebe, ki bi bile v našem okraju izvršiti. Če se to stori, se s tem zboljša deželno blagostanje in blagostanje kmetov. Naj se dežela pri tem ozira tudi na to, da kranjski okraj plačuje toliko davščin, da je v tem oziru na drugem ali tretjem mestu v deželi. Zato je opravičeno, da se tudi dežela nekoliko več ozira nanj, kakor na druge. To so moje skromne želje, katere s tem priporočam deželnemu odboru, da se nanje ozira.

Glede ceste Škofja Loka - Trata moram še to omeniti, da je preložitev te ceste cestni odbor že davno hotel izvršiti, da ga pa zadržuje jako slabo finančno stanje. Znabiti, da bi o svojem času bil v stanu to storiti, ampak svojedobno načelstvo je bilo morda slabo in tudi deželni odbor zadeva pri tem nekoliko krivde, ker je premalo izvrševal svoje nadzorstvo. Zaraditega bi še bolj priporočal, da se deželni odbor nekoliko bolj ozira na ta cestni okraj in skuša ublažiti razmere v finančnem oziru. Zato predlagam, da deželni odbor nekoliko več stori in misli na to, kako se naj zboljšajo finančne razmere cestnega okraja škofjeloškega.

Deželni glavar:

K besedi pride sedaj gospod poslanec Pirc.

Poslanec Pirc:

Pri deželnem odboru leži cela skladovnica prošenj za zgradbe novih in za regulacijo obstoječih cest, za uvrstitve okrajnih cest med deželne ceste itd. Reči se mora, da so te prošnje opravičene, toda ako bi hotela dežela vsem prošnjam ugoditi, bi morala samo v ta namen imeti na razpolago najmanj 6.000.000 K. K sreči v zadnjih časih dovoljuje tudi država precej izdatne prispevke za deželno kulturo, in tako bo mogoče storiti več, kakor je bilo pričakovati. Kljub temu pa dežela z ozirom na svoje finančno stanje ne bo mogla upoštevati vseh želj, marveč se bo morala v prvi vrsti ozirati na one prošnje, ki so res nujne in katerih ni mogoče več odlašati. Med te spada gotovo

prošnja škofjeloškega okrajnega cestnega odbora, oziroma škofjeloške in starološke občine za preložitev dovozne ceste iz Škofje Loke na kolodvor na Trati. Pritožbe zoper to nerodno in slabo izpeljano cesto se ponavljajo že iz prvega početka, od takrat, ko je po teh krajih stekla gorenjska železnica. Vsled prošnje interesentov je deželni odbor pred tremi leti razpisal komisijski ogled na licu mesta, da bi se stranke zjedinite glede smeri, v kateri naj se cesta preloži. Od tedaj pa je vsa zadeva zaspala in počivala. Prav neznosne razmere pa so nas prisilile, da se to zadevo zopet tukaj postavi v ospredje. Zveza med Škofjo Loko in kolodvorom je v takem stanju, da se mora imenovati naravnost škandalozna. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Res je!“) Vleče se ta cesta od Škofje Loke do kolodvora po klančih in klančkih navzgor in navzdol kake 3 km daleč. Kdor je kdaj tod hodil v jesenskem času ob deževju, se bo vedno z grozo spominjal tega deželnega občila in hvalil Boga, da ni obtičal v blatu. Po letu se pa zbirajo na tej cesti črni oblaki prahu, čemur se ni čuditi, kajti ta cesta, ki obvladuje toliko prometa kakor nobena druga v deželi, namreč 400.000 vagonov na leto, ta cesta sploh ni tlakovana ter kar požira gramoz. Vzdrževanje je silno drago. Koliko trpi uboga živina, posebno konji! Tukaj bi bilo umestno, da bi poseglo vmes društvo proti trpinčenju živali.

Toda ni zadosti, da je ta cesta že sama na sebi ovira prometa, nahajata se na njej še dva objekta, ki sta res unikum in sta naravnost za življenje nevarna. Tam, kjer je cesta najnižja, preko Sušice, se nahaja zidan, obokan mostiček, dobra dva metra širok. Ker leži ob vzhodju dveh klancev, se dogodi čestokrat kaka nesreča. Poštni voz se je tukaj že razbil in čuditi se moramo, da se za ta mostiček ne pobriga javnost. Most je v silno slabem stanju. Ves razpoken je in utegne se vsak čas porušiti, in če se cesta ne preloži, bo treba tukaj graditi nov most za najmanj 30.000 K.

Najhujši in najvažnejši objekt na tej cesti pa je obsežna škarpa tik nad Škofjo Loko pri Krennerjevi tovarni. Vzdrževalni stroški te škarpe so ogromni. Ker nima fundamenta, je treba škarpo vsak čas popravljati, ker je vsa izbočena. Da se ne sesede, jo morajo podpirati z lesenimi drogovi, ki so vsak čas zopet gnili, vsak hip se je tukaj bati katastrofe, da se škarpa zruši. Slej ali prej pa bi se morala temeljito popraviti, za kar bi 20.000 K ne zadostovalo.

Ne oziram se še na druge manjše nedostatke. Gotovo je, da bi se morala ta cesta v najkrajšem času korenito popraviti, ako naj bi sploh ustrezala najnujnejšim potrebam, še bolj gotovo pa je, da bi tudi potem, ako bi se postavila v boljši stan, ne mogla zadostati prometu. Kajti izpeljana je po preveč neugodnem terenu in regulacija ceste bi bila združena s tolikimi stroški, da bi se s tem denarjem dala domalega izvršiti preložitev. S preložitvijo pa bi se izpolnila nele večletna vroča želja Škofje Loke in okolice, ampak s preložitvijo bi se tudi močno povzdignila cela škofjeloška okolica. Nova cesta bi se speljala v čisto ravni črti, čez ravno polje naravnost proti kolodvoru in bi bila za 1 km krajša kakor sedanja. Vožnja na kolodvor, ki zdaj traja dober ¼ ure,

bi se skrajšala na 7 minut. Pri sedanjih razmerah je mogoče vozniku priti na kolodvor in nazaj štirikrat na dan, ko bi pa bila cesta preložena, bi lahko voznik prevozil ta prostor osem- do desetkrat na dan in bi lahko naložil za 200 do 300 kg več kakor sedaj. Na ta način bi se prevozni stroški znižali za 3 K pri vagonu. Nadalje omenjam, da je poštna uprava obljubila poštni avtomobil, če se cesta preloži. Najlepši dokaz pa, koliko je vsej okolici na tem ležeče, da se preložitev ceste izvrši, je ta, da so interesente pripravljene prispevati lepe tisočake. Ravno tako bo občina Škofja Loka prispevala ves za cesto potrebni obrežni material. Gospoda moja, ob zgradbi gorenjske železnice se je Škofji Loki zgodila velika krivica. Od tistega časa Škofja Loka hira in se ne more več povspeti. Bohinjska železnica pa ji je še vzela prej precej živahni promet s tujci. Zaraditega je treba Škofji Loki pomagati in to se zgodi, ako se ustvari dobra in moderna zveza Škofje Loke s kolodvorom na Trati. Kot zastopnik Škofje Loke torej prav topla priporočam, da naj deželni odbor upošteva prošnjo okrajnocestnega odbora škofjeloškega, oziroma škofjeloškega in starološkega občinskega odbora, da se naj ozira na to prošnjo in še v tem tekočem letu ukrene potrebno, da se napravijo načrti, in stopi v prihodnjem zasedanju pred visoko zbornico s konkretnimi predlogi. (Odobrovanje in ploskanje v središču. — Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi je nadalje oglašen gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Naštelo se je toliko stvari, ki bi se naj jih naredilo, da moram pred vsem protestirati proti prevelikemu zaupanju do deželnega odbora. To ni ustavno pravilno, ker se s tem važnost te korporacije brezprimerno visoko povzdigne. Če bi moral deželni odbor vse narediti, postali bi deželni odborniki z deželnim glavarjem vred taki absolutisti, da to absolutno ne gre. Proti temu se mora protestirati. Sicer pa vse to tudi ni v naši kompetenci, ampak se mora tudi privatna iniciativa varovati. Če bi moral deželni odbor za vse misliti in vse sam delati, bi to gotovo ne bilo koristno za razvoj našega ljudstva. Toliko na razna naročila, ki smo jih slišali. Ker se je pa govorilo samo o bodočnosti, hočem naštetii tukaj nekatere stvari, ki so se lansko leto naredile, ker so nekateri gospodje tako govorili, kakor da bi bil deželni odbor lansko leto spal in ničesar storil. Ozrmo se samo na stavbe, ki so se izvršile po deželnem stavbnem uradu. Vodovodov se je naredilo 13, in sicer sledeči:

- 1.) Popolnitev vodovoda za Radovljico in okolico;
- 2.) vodovod za Mošnje in Brezje;
- 3.) vodovod za Kranj in okolico;
- 4.) vodovod za Zapogje, občina Smlednik;
- 5.) vodovod za Senožeče;
- 6.) vodovod za Vrh pri Ložu;
- 7.) vodovod za Orehovo, občina Št. Vid nad

Vipavo;

- 8.) vodovod za Goče nad Vipavo;
- 9.) vodovod za Črni Vrh nad Idrijo;
- 10.) vodovod za Podkraj, okraj Postojna;
- 11.) popolnitev vodovoda v Vrbiici, občina Jablanica;
- 12.) vodovod za Kuteževo, občina Jablanica;
- 13.) vodovod za Košano, Neverke, Kal, okraj Postojna, poleg tega dve kapnici, in sicer:
  - 1.) kapnica v Grižah, občina Vrabče nad Vipavo;
  - 2.) kapnica na Bogem, občina Vrabče nad Vipavo, nadalje trije vodnjaki in nabiralniki, in sicer:
    - 1.) vodnjak za Zagorje, okraj Postojna;
    - 2.) zajetje na Belskem, občina Postojna;
    - 3.) rezervar v Lažah pri Senožečah.

Končno se je izvršila tudi ena uravnava, in sicer uravnava Tržiške Bistrice pod Bregom, občina Križe pri Trziču.

Cestnih zgradb smo dovršili šest, in sicer:

- 1.) Čermošnjice-Srednja vas;
- 2.) Gabrovšica-Muljava;
- 3.) Polhov gradec-Zalog;
- 4.) Vrzdenec-Sv. Jošt;
- 5.) Podrošt-Petrovo Brdo;
- 6.) občestni kanal na deželni cesti v Buču.

Sedaj jih je v zgradbi osem. Potem smo izvršili tudi dve visoki stavbi, in sicer:

- 1.) parni kotel v bolnici;
- 2.) razširjalne gradnje v domobranski vojašnici, tako da znašajo stroški za te zgradbe, če uštejemo tudi most v Tacnu 1,635.900 K. Te zgradbe je, kakor rečeno, izvršil naš deželni stavbni urad. Ta tempo javnih del je bil najhitrejši, kar jih je bilo v kranjski deželi do sedaj. In reči moram, da naši tehniki popolnoma opravičujejo zaupanje, ki je na nje stavino. Seveda bo letos izvršiti še več del, in jaz rečem, če ne bomo mogli vseh zadovoljiti, bomo storili vsaj toliko, kar lahko zagovarjamo.

Toliko glede zgradb. Sedaj pa k popolnoma drugemu poglavju. Tu imate pred seboj postavko za pospeševanje umetnosti, to je za direktno pospeševanje na ta način, da dežela tudi umetnine nakupuje. Dovolite mi nekaj besed k temu poglavju. Naša stranka — in prepričan sem, da tudi vsi ostali člani te visoke zbornice, upoštevajo kulturni pomen umetnosti. Človek, ki živi samo svojemu vsakdanjemu kruhu, propade v materializem. Treba je torej, da mu damo tudi, kar duha povzdiguje, da damo njegovim najboljšim čustvom opore in duševne hrane. Zato je poklicana umetnost. Dežela, ki ne podpira umetnosti, ki tudi višje strani človeške narave ne more zadoščati, ne izpolnjuje svoje naloge. Zaraditega se nismo ustrašili staviti v proračun postavke za podporo umetnosti. Če pogledamo po svetu, ga ni dandanes skoro kraja, ki bi ne imel zavoda, koder kažejo zgodovinsko preteklost svojo, koder nabirajo dela svojih umetnikov, in v največji ponos vsake dežele je ravno njeno umetniško imetje. V Belgiji, na Holandskem ni skoro majhnega mesta, da bi ne imelo svoje umetniške galerije, v katerih zbira umetna dela lastnih sinov. Na ta način postane dežela interesantna in tujee, ki pride gledat mesto, najde skoro povsod posebne umetniške

šole, v katerih lahko študira umetnine, ki tudi slavo tega mesta, tega naroda nesó po celem svetu. Nekaj podobnega hočemo tudi mi.

Seveda je potreba, da bi tukaj sodelovala v mnogo večji meri nego dosedaj privatna iniciativa. Vsi največji muzeji in umetniške galerije sveta so se začele po privatni iniciativi. Posamezne rodbine so nabirale umetniške zbirke, katere so potem podarile državi, deželi ali mestu, in tako so nastale slavne velike galerije. Želel bi, da bi tak čút do skupnosti, tak estetičen in socialen čút se vzbudil tudi v naši deželi in da bi rodil sadov, katerih v zadnjem času pogrešamo.

V kranjski deželi je bila doba, ko je umetniški čút v resnici cvetel. Ta doba zasluži po enem svojih najboljših zastopnikov ime Valvazorjeve dobe. Takrat so nastale najboljše kranjske umetnine. Po tej dobi pa smo propadali. Želel bi, da bi se ta domovinski čút zopet vzbudil in cvetel tako, kakor takrat. Torej na privatno iniciativo apeliramo. Dežela, ki mora vse za denar kupiti, ni tisti faktor, ki more umetnost povzdigniti na višino. Dežela more umetnost samo nekoliko podpirati; podobna je vrtnarju, ki priliva cvetkam, da lepše rastejo. Povzdigniti morajo umetnost privatniki sami iz lastne moči, in tudi ta deželna podpora, ki jo imamo v mislih, naj ne bo plačilo na odškodnini za trud in za pravo vrednost umetnin, ampak samo nekaj, kar daje veselje k nadaljnemu delu.

Tudi jako praktični razlogi so nas vodili. Pomislite, koliko tisočakov gre vsako leto iz dežele za umetnine, ki se v tujini nakupijo! Naše cerkve na primer kupijo vsako leto mnogo raznih kipov in podob v tujini in zakaj? Zato, ker kljub temu, da imamo tudi doma umetnike, ni pravega kontakta med umetnostjo in med občinstvom. Naši umetniki tavajo okoli, vzdihujejo in drug drugemu žalostno pripovedujejo, da morajo stradati, ker ni dela, ker jim nihče ne zaupa, ljudstvo pa pošilja denar v tujino.

Mi hočemo kontakt ustvariti med občinstvom in med umetniki, hočemo pa tudi izboljšati okus našega občinstva. Največ pomagamo umetnikom s tem, če tudi smer njihovega delovanja nekoliko obrnemo. Morda bi se kak umetnik nad tem izrazom spodikal, ampak na ta način zagotovimo umetnikom eksistenco. Naši umetniki slikajo mnogokrat stvari, ki jih ljudstvo ne razume. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Včasih je to tudi težko!“) Res, marsikaj je v moderni umetnosti nerazumljivega. Tudi pri nas je moderna struja ustvarila že marsikaj nebuloznega in tako skrajno subjektivnega, česar človek, ki je navajen realistično misliti, ne more razumeti. Ker gre čút umetnikov in občinstva tako daleč narazen, vidimo na eni strani bedo umetnikov, na drugi strani pa neekonomično postopanje občinstva pri nabavi umetnin. Torej stik hočemo ustvariti med umetniki in občinstvom, vendar ne bi rad prepustil deželnemu odboru v tej zadevi prevelike oblasti. Deželni odbor, ki je zaposlen z gospodarskimi deli in skrbmi, pri najboljši volji ne more biti pravi sodnik, ki bi odločeval o okusu in strujah v umetnosti. Zaraditega mi dovolite, da predlagam resolucijo, s katero se

osnuje deželni umetniški svet, korporacija, ki naj bo nekak najvišji umetniški forum in posvetovalni organ za deželni odbor. Resolucija se glasi (bere — liest):

„Ustanovi se deželni umetniški svet, ki bodi posvetovalni organ deželnemu odboru v umetniških zadevah. Zlasti ima staviti predloge:

- 1.) o ureditvi kranjske umetniške galerije;
- 2.) o nabavi umetnin za deželo;
- 3.) o podpiranju umetniškega delovanja sploh;
- 4.) deželni umetniški svet bodi presojevalni organ za umetniške načrte.

Deželnemu odboru se naroča, da sestavi deželni umetniški svet.“

To resolucijo visoka zbornica tem lažje sprejme, ker nič ne stane. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Zato jo pa tudi finančni minister predlaga!“ — Veselost. — Heiterkeit.)

Potem moram predlagati še majhno spremembo k poročilu finančnega odseka. V prilogi 226. čitate na strani 4., poglavje: pospeševanje upodabljaajočee umetnosti. Za druge umetnosti bi potemtakem v teh postavkah ne bilo preskrbljeno. Zgodi se pa lahko, da dobimo tudi prošnje za pospeševanje drugih umetnosti. Zato predlagam, da se naj 4. naslov glasi samo: pospeševanje umetnosti. To je samo modifikacija tega, kar predlaga finančni odsek. To sta moja dva predloga. (Odobrovanje. — Beifall.)

Deželni glavar:

Dalje je k besedi oglašen gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Dovolite mi, da se pri nadrobni debati pečam z nekaterimi poglavji izdatkov deželnega proračuna. Spregovoril bom nekaj besed o deželni upravi, nekaj besed o vojaštvu, potem nekaj besed k šolstvu in končno prav kratko opazko k deželnim podjetjem. Gospod dr. Krek, novi poročevalec za deželni proračun, je storil včeraj prav primerno opazko, katere se hočem tudi jaz v tej razpravi posluževati. Najprej pa se moram dr. Kreku zahvaliti, da se je s tako vnemo zavzel za naše dijete, kar me toliko bolj veseli, ker vidim, da v dr. Kreku še ni prenehala biti zadnja kapitalistična žilica. (Klic na levi — Ruf links: „Majhen kapitalist je!“)

Čisto primerno je opazil in jaz mu rad pritrdim — nečem s tem očitati nobenemu nič — da bi nam ne škodilo, če bi skušali razprave v deželni zbornici postaviti na nekak nivoau in če bi skušali predvsem opuščati vse čenčarije. To bi nam gotovo čisto nič ne škodilo. Pri tej priliki pa bi o deželni upravi, v kateri je deželni odbor in so deželni odborniki, pripomnil sledeče. Jaz ne vidim rad, če vstane deželni odbornik in očita gotovi korporaciji, da je partaično postopala, češ da je avtonomna oblast odpustila nekega uradnika, ker je pel pri „Ljubljani“. Jaz bi na to očitavanje odgovoril in rekel, če se take stvari že prineso v deželno zbornico, naj se jih prinese na način, da jih moremo tukaj vsi kontrolirati. Če pa pride deželni odbornik s tako težkim očitanjem, stojim na sta-

lišču, da bi bila njegova dolžnost vprašati avtonomno oblast, čemu se je partaičnost zgodila in da bi bil on le takrat v položaju to tukaj omeniti, ako bi bilo na podlagi aktov dokazano, da se je to res zgodilo. Jaz bi prosil, da naj slavni deželni odbor pozove dotično korporacijo, da predloži spise in potem se bo videlo, zakaj je bil dotični uradnik odpuščen.

Pri vojaštvu tudi samo nekoliko splošnih opazk. Deželni odbor shaja tako z orožništvom kakor tudi z vojaštvom, in jaz nikakor ne maram izreči sodbe, da bi bil deželni odbor poklican iskati kakšnih frikcij z vojaštvom. Moram pa vendar eno v ospredje postaviti, moram izreči željo, da bi naj delale vse oblasti na to, da bi se v Ljubljani pozabili tisti tragični slučajji, katere smo doziveli septembra meseca l. 1908. Nisem šovinist in nečem biti, pripoznam tudi, da je vojaštvo potrebno in da brez njega ne moremo shajati, in da bi bilo najbolje, če vlada na tem polju soglasje med civilnimi in vojaškimi avtoritetami, ampak resnica je, da je vojaštvo zavezano glede na septemberske slučaje ljubljanske vse storiti, da se to že enkrat pozabi, in v tem pogledu mu moram očitati, da ne spolnuje svoje dolžnosti, in da se je zadnji čas zgodilo zopet nekaj, kar mora razburiti duhove in komaj zaceljene rane znova odpreti.

15 mesecev je, kar so puške pokale v Ljubljani, in 15 mesecev je bilo, da so se rabili neki črno obrobjeni kolki, na katerih ni bilo videti ničesar drugega kakor: 20./IX. 1908. 15 mesecev se je to godilo, ne da bi se kdo nad tem kakorkoli spodikal. Spal je državni pravdnik, spala so ves čas sodišča. Sedaj pa je na zahtevo vojaščine nastopil državni pravdnik, in sodišče je tiste nedolžne koleke pustilo zapečatiti. Meni se zdi tako postopanje otročje. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Neprevidno, nemodro!“) V kak položaj je pri tem postavila vojaška uprava predvsem državno pravdnništvo, in v kak slučaj smešnosti pridejo sodišča, da morajo skoro po 15 mesecih rabiti § 302. kazenskega zakonika in zapleniti nedolžne koleke, češ da se z njimi ščuje proti vojaštvu. Jaz stojim na stališču, da je otročje in nešpametno, če vojaštvo kaj takega zahteva. S tem smeši naše civilno uradništvo, naše sodnike, in s takimi šikanami se le nasprotno na to dela, da se septemberski dogodki v Ljubljani ne pozabijo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Saj je prav, da ne!“)

Kar se tiče šolstva, moram — saj je dopustno, in mislim, da mi gospod deželni glavar ne bode delal sitnosti — moram spolniti neko dolžnost kot podžupan ljubljanski in spregovoriti nekaj besed o ljubljanskem šolstvu. Vi vsi veste zakaj! Zategadelj, ker se je tukaj v tej zbornici svoj čas trdilo, da je ljubljanska mestna uprava svoje šolstvo na tak način zanamirila, kakor nobena druga občina v deželi ne. Jaz pravim, da je bila tudi ta očitba malo utemeljena, in želel bi, da bi se v prihodnje taka splošna očitanja opuščala. Mestna uprava, odkar je v sedanjih rokah, je zgradila tri šolska poslopja in že leta 1903. je sklenila, da se napravit še dve novi poslopji, in načrti za tisti poslopji so bili izgotovljeni že leta 1905., stroški pa proračunjeni na 711.719 K, torej velik izdatek! Da se stroški morajo pokriti, je samoobsebi

umevno, ampak deželni zbor je mestni občini šele leta 1909. dovolil potrebna sredstva (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Obstrukcija!“), in zategadelj, gospoda moja, če se mestni upravi očita, da ni zgradila potrebnih novih šol, ni kriva samo mestna občina, ampak tudi visoka zbornica, ker ni hotela ali ni mogla dovoliti sredstev, kajti tudi v Ljubljani se šolska poslopja ne delajo iz papirja. Ker pa z veseljem opažam, da se gospodje na tej častiti strani visoke zbornice zelo zanimajo za ljubljansko šolstvo, pokladam jim na srce, da naj svoje srce v resnici odprto drže, ker jim bo prilika dana, Ljubljani priskočiti na pomoč za različne šolske zgradbe, in priporočam jim, da naj takrat stoje na stališču, da se zanemarjeno šolstvo ljubljansko mora popraviti in ozdraviti.

Pri deželnih podjetjih bi tudi le splošno omenjal, da deželni proračun, kakršen je, živo opominja zastopnike dežele, da je za deželo absolutno silno nevarno, če bi se spuščala v kake špekulacije. Špekulacije so za privatnike dostikrat nevarne, za korporacije pa so še veliko bolj nevarne, in zaraditega, gospoda moja, če boste napravili deželno električno centralo, Vam na srce polagam, bodite previdni, kadar bo treba kaj odpisovati v bilanci. Tukaj Vam moram zopet za vzgled stavljati ljubljansko mesto. Trdilo se je namreč zopet od strani gospoda, ki bi kot deželni odbornik imel priliko uradnim potom prepričati se, kako stvar stoji, da je bilanca mestne elektrarne falzificirana, češ da v njej ni nikakih odpisov za porabo inventarja. To je napačno, in jaz bi želel, če se tako ostro očitanje izreka, da si dotični govornik prej preskrbi potrebno podlago za svoje ostro očitanje. Jaz konstatiram, da je mestna elektrarna ljubljanska do inkclusive 1908. l. od vseh odpisov napravila poseben zaklad, ki znaša 297.000 K. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Premalo je!“) Izvedenci, ki sicer niso zdravniki, pravijo, da to zadostea. Dr. Zajec, v elektrotehniki se gotovo tudi razume in ko boste prišli po novem občinskem redu v mestni svet, imeli boste tam priliko, tudi na tem polju reformo upeljati. S tem končam svoje opazke o nadrobni razpravi. (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil velerodni gospod deželni predsednik.

Landespräsident Freiherr v. Schwarz:

Hohes Haus! Ich weiß nicht, auf welcher Grundlage der geehrte Herr Abgeordnete Dr. Tavčar zur Überzeugung gekommen ist, daß die Beschlagnahme der Erinnerungsmarken an den 20. September auf die Einflußnahme der Militärbehörde zurückzuführen sei. Ich weiß von einer solchen Einflußnahme absolut nichts, es ist mir gar nichts darüber bekannt, und ich glaube auch nicht, daß das der Fall gewesen ist. Damit fällt auch die Kritik, welche der Herr Abgeordnete Dr. Tavčar an dem angeblichen Vorgehen der Militärbehörde geübt hat, in sich zusammen und ich brauche dieselbe nicht besonders zurückzuweisen.

Eine Bemerkung des geehrten Herrn Dr. Tavčar hat mich übrigens in Verwunderung versetzt. Er hat davon gesprochen, daß die Militärbehörde die Gerichtsbehörden in die Notwendigkeit versetzt habe, die von der Staatsanwaltschaft verfügte Beschlagnahme zu bestätigen.

Nun, ich habe von den Gerichtsbehörden eine höhere Meinung, ich bin überzeugt, daß die Gerichte nur nach ihrer vollen Überzeugung vorgehen und keine Beschlagnahme bestätigen werden, wenn diese nicht ihrer Rechtsanschauung und Überzeugung entspricht.

Deželni glavar:

Sedaj pride do besede gospod poslanec župnik Hladnik.

Poslanec Hladnik:

Visoka zbornica! Govor gospoda nadsvetnika Višnikarja mi je dal povod, da sem se oglasil k besedi. Deloma bi jaz govora gospoda Višnikarja odobral in mu pritrldil ter še bolj razširil nekatere njegove navsvete, deloma pa bi mu ugovarjal. Najprvo naj povem to, kar mi je v govoru dopadlo.

Gospod nadsvetnik Višnikar je govoril o meščanskih šolah in je navajal, kako hudo breme daje vzdrževanje meščanske šole za dotični okraj, ako jo hoče kateri okraj sam vzdržavati. Samo dve meščanski šoli na deželi imamo na Kranjskem, v Postojni in v Krškem. V Postojni plačuje za učiteljsko osobje dežela, in vidim tudi v proračunu naše dežele, da je tamkaj postavljena v ta namen svota 10.500 K. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Jako slab prejudic, ki se pa ne sme ponoviti!“) Glede krške meščanske šole, ki obstoji že 32 let, pa ni nobenega postavka v tem proračunu. Vendar bi se, gospoda moja, usojal opozoriti na to, da je krški okraj v veliko bolj slabem gnotnem stanju kakor postojnski okraj. V krškem sodnem okraju žive vinogradniki, kateri morajo vsled vinske krize, katera je ravno sedaj v deželi — bila je že tudi lansko leto — skoraj pomanjkanje trpeti. (Deželnega glavarja namestnik baron Liechtenberg prevzame predsedstvo. — Landeshauptmann - Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg übernimmt den Vorsitz.)

V krškem sodnem okraju so taki majhni kmetovalci, da nimajo niti svojih gozdov, v katerih bi imeli zavetje, kadar jih zadene kaka nesreča, da nimajo niti spodobnih stanovanj; saj je skoro polovica hiš lesenih, in v teh hišah je dostikrat samo po ena soba, v kateri je samo po ena postelja, ali pa tudi ena ne.

Tovariš Gangl je včeraj pravil, kakšne so stanovanjske razmere idrijskega delavstva, in trdil, da morajo žene delavcev spat pod pečjo. Jaz vem v krškem okraju za posamezne delavske in kmečke družine, kjer je v eni hiši morebiti pet do šest družinskih članov, ki imajo samo eno posteljo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Krek: „Mora biti široka!“)

Potem naj omenjam tudi to, da je krško okrajno glavarstvo sedež ujn. Že pregovor pravi, da ima tam „toča svoje mlade“, in ne preteče skoro leto, da bi se

tu ali tam v tem okraju ne pojavila toča. Naj omenjam samo, da je lansko leto potolkla veliko okolico v Št. Jernejski občini. Tam so nekateri posestniki vsled tega prišli v tako slabo stanje, da nekaterih pridelkov niti za seme ne bodo imeli, na primer fižola, koruze in ovs. (Klic na levi — Ruf links: „Krompirja!“) Krompirja bodo pač imeli. In ko so se ti reveži oglasili pri okrajnem glavarju v Krškem, da bi dobili kako podporo, jim je okrajni glavar prošnjo odbil in niti ni dal škode ceniti. Rekel jim je, da niso gospodarsko popolnoma uničeni. In še norčeval se je okrajni glavar z njih, češ, „ko bi bili tako gospodarsko uničeni, bi ne imeli sredstev, da bi k meni v Krško prišli!“ (Klic na levi — Ruf links: „Kako se piše ta glavar?“)

To je vladni svetnik Tekavčič. Tako se je sam izrazil ta mesec, 28. ali 29. januarja.

Še to hočem omeniti v dokaz, v kako slabem gnotnem stanju je prebivalstvo v krškem okraju: V tem okraju se je samo v enem letu napravilo novih vknjiženih dolgov za 1.700.000 K. To je za tisti okraj zares kolosalna svota, ker tamkaj velikih posestev ni; in potem, koliko pa šele znašajo dolgovi pri raznih posojilnicah in hranilnicah! To je zopet strašna svota, katera pa mi ravno sedaj ni na razpolago glede celega okraja; iz podatkov, ki jih imam pred seboj, pa moram sklepati, da to naraščanje nevknjiženih dolgov pri posojilnicah in hranilnicah prekaša zvišanje vknjiženih dolgov najmanj desetkrat.

Iz vsega tega moramo sklepati, da je ta okraj res gnotno v zelo slabem položaju, in vendar mora vsako leto dati okrog 22.000 K za meščansko šolo. To je davek, to so naklade, katerih noben drug okraj v naši deželi ne plačuje.

Jaz res ne morem umeti, kako je bilo mogoče, leta 1877. napraviti za vse prihodnje čase tako obvezo, da so dolžne občine in posamezni posestniki plačevati to posebno naklado, dasiravno prizadete občine v celi dobi 32 let niso poslale niti enega učenca v to šolo. V to šolo hodijo tudi učenci s Štajerskega; vsaj ena tretjina jih je vedno Štajercev, v prvih časih jih je bilo celo polovica. (Klic na levi — Ruf links: „Kar zaprite jo!“) Štajerska dežela bi morala pač dajati prispevek, a daje samo 1400 K na ta račun. Več kakor tretjina učencev pa je iz drugih okrajev naše dežele, ne iz krškega.

Z ozirom na to, da je več kakor tretjina učencev v šoli, ki niso v krškem okraju doma, bi naj tudi kranjska dežela nekoliko prispevala, kakor prispeva štajerska za učiteljske plače. Vsled tega si bom dovolil staviti predlog, da naj visoka zbornica sklene: Kot prispevek k plačam učiteljskega objekta na krški meščanski šoli naj se dovoli znesek 4000 K kot podpora. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Učni jezik naj bo slovenski!“)

Glede drugih izvajanj gospoda poslanca Višnikarja moram najprej povdarjati, da se je moral gospod nadsvetnik posebno motiti, ko je trdil, da izdaja naša dežela 85 % svojih dohodkov za kmečke namene. Ne vem, kako je gospod nadsvetnik prišel do te številke. Jaz sem bil enkrat na gimnaziji vsaj tolik matematik, da sem znal rešiti kako proporcijo, in sem bil

sedaj tako prost, da sem v tem-le proračunu seštel vse tiste postavke, ki gredo kmečkemu stanu v korist, ter jih primerjal z vsemi izdatki, ki jih ima dežela. Izračunal sem pa tudi posebej, kar pride na mesta in trge ter meščanske sloje sploh.

Tukaj moram pred vsem to-le poudariti: Mestu Ljubljani v korist pride takoj prva postavka, deželno zastopstvo in splošna deželna uprava, v skupnem znesku 375.753 K. Ali to pomaga kaj deželi ali kmetom? Če dobimo kot deželni poslanci dijete, ali jih ne pustimo tukaj? Jaz vsaj lahko trdim, da nobenega krajcarja nimam od tega.

Potem pokojnine, provizije itd. v znesku 46.866 kron. Tudi to ne pride deželi v korist. Potem: javna varnost 130.589 K — za žandarmerijo itd.; ali je to kmetom v korist? Za vojaštvo 15.700 K. Potem zdravstvo in dobrodelstvo: 1.145.668 K; tudi to ne pride kmetu v korist. Dežela res da mora plačati za posamezne bolnike, ampak, ali porabijo bolniki ta denar zase, ali ga nesejo domov, ko se vrnejo iz bolnišnice? Ali ne ostane ves tukaj v mestu? In pridejo bolnika obiskat tudi sorodniki in znanci. Tudi teh vsak pusti več ali manj krajcarjev v mestu.

Potem pouk, umetnost, znanost in omika 1.774.012 K; torej to je poglavitno za učiteljstvo. To tudi ni za kmeta. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Ta je pa šibka!“) Denar dobivajo učitelji, kateri pač nekatere majhne svote pustijo doma, za hrano, za živež na primer, — toda največ gre za obleko, za knjige, potem za izobrazbo otrok itd. To gotovo ne ostane doma. Če učitelj komu pomaga, pomaga obrtniku, trgovcu, krčmarju, ne kmetu. Če kupi od kmeta dva mernika krompirja ali nekaj glav zelja, je to tako majhna postavka, da ni vredno, da bi se omenila.

Kar se tiče trgovine in obrti — 105.694 K — zopet ne spada v korist kmetu.

Torej vse to znaša nekaj čez tri milijone, in ko sem napravil proporcijo, znaša to 74 % vseh potrebščin. Vsi ti stroški gredo v prid ljudem, ki živijo v mestih ali mestnim ljudem. Vse drugo — in semkaj sem štel tudi stroške za dolgove — kar pride kmetom v korist, pa znaša samo 26 % potrebščin. Prejšnja leta pa je bilo še veliko slabše; saj še ni bilo nikoli v proračunu toliko postavk za deželno kulturo kakor letos; saj je ravno letos prvokrat, da kaže naš proračun agrarni program.

Potem bi jaz gospodu nadsvetniku Višnikarju tudi rad nekoliko ugovarjal glede tega, ker je predlagal resolucijo, da naj se nastavi več gozdnih nadzornikov.

Gospoda moja! Ko bi gozdni nadzorniki res bili kmetovi svetovalci, ki bi imeli namen in voljo, mu iti na roko, ko treba zasaditi kako planjavo z novimi nasadi, ko bi bili kmetu kakor dobri prijatelji vedno na strani, tedaj bi jaz ne ugovarjal; toda kakor je sedanje stanje, kakor so sedaj razmere v deželi, so ti gozdni nadzorniki samo zato tukaj, da ljudi v kazni pripravljajo. (Klic na levi — Ruf links: „Res je!“) Lahko rečem, da so za same sekature kmetu tukaj in za nič drugega.

Gozdni nadzorniki imajo samo to željo, da bi se kolikor mogoče gozdov ohranilo. Če bi bili imeli v

naši deželi pred 500 leti gozdne nadzornike, bi še danes ne imeli nič njiv in travnikov, ampak same gozde; oni bi bili zabranili, da bi se ne smel noben gozd kultivirati. Zakaj pa gozdni nadzorniki niso za to, da se ohranijo njive in travniki, da se noben najmanjši del kulture ne bi spremenil v drugo vrsto? (Deželni glavar prevzame predsedstvo. — Landeshauptmann übernimmt den Vorsitz.)

Če se ljudstvo množi, je treba tudi, da ima več prostora za paše, njive, travnike itd., zato, ker živi v prvi vrsti od živinoreje. (Poslanec — Abgeordneter Demšar: „Gozdni nadzorniki so krivi draginje!“)

Potem omenjam še to, da se gozdni nadzorniki včasih kar norčujejo iz ljudi. V soboto sem videl tak slučaj.

Nek posestnik v sodnem okraju trebanjskem je skrčil majhen kos parcele in ga spremenil v travnik. Sedaj pa je prišel gozdni nadzornik na to, da je to bila nekdanja gozdna parcela, in takoj je dobil kmet ukaz, da mora krčevino zopet zasaditi. Dotičnik pa je pri tej priliki vprašal gozdnega nadzornika, ali bi ne bilo mogoče, da bi vseeno, ker je imel že stroške s tem, da je parcelo otrebil in dal korenine skopati, ali bi ne bilo mogoče, da bi sedaj to parcelo obdržal in imel za njivo. „Lahko se to zgodi“, mu odgovori gozdni nadzornik, „toda napraviti morate prošnjo in ji priložiti natančen načrt, kakšna je dotična parcela, kako velika in kako se naj vpiše“.

Kmet je potem dobil zemljemerca, da mu je napravil načrt, za kar je seveda nekaj računil, in moral je napraviti še prošnjo. Komaj je prošnjo vložil, že je dobil poziv, da naj postavi parcelo zopet v prejšnji stan. Dasiravno ga je torej gozdni nadzornik sam opozoril, da in kako naj naredi prošnjo, je bila prošnja brez uspeha, in dotični kmet je imel sitnosti in stroške.

Jaz bi torej nikakor ne bil za to, da bi se število gozdnih nadzornikov povišalo, ampak prav zadovoljen bi bil, če bi se število še znižalo.

Potem je gospod nadsvetnik Višnikar glede del iz melioracijskega zaklada tudi rekel, da vodovodi spadajo kmetijstvu v korist. Ne rečem, da ne; koncediram: nekateri! Toda najdražji so se delali za mesta: za Kranj, Radovljico, Novo Mesto, ki je veljal skoro pol milijona kron, in ti vodovodi pač niso toliko kmetom v korist, kakor pa meščanom. Ne rečem, da bi ne smel kmet ali njegova živina, ko pride v mesto, iz njih piti, ampak poglavitno korist imajo vendarle od njih meščani. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „So tudi kmečke občine zraven!“)

Potem bi jaz visoko zbornico hotel opozoriti še na to-le: V tem proračunu je lepa postavka za povzdigo živinoreje. To jaz posebno odobravam in se res veselim, da je finančni odsek pokazal toliko ljubezni in srea za ubogega, skoro na gmotni propad došlega kmetu, da mu je hotel tudi s tem pomagati, da naj bi se živinoreja bolj uspešno, kakor doslej, podpirala.

Tukaj bi jaz deželnemu odboru posebno naročil in želel, da naj bi deželni odbor pospeševal živinorejo tako, kakor bi bilo po skušnjah res najbolj primerno.

Na primer se mi to zdi jako nepravilno in nekako avtokratično stališče, ko je deželni odbor določil za dolenske pokrajine, da naj se tam pospešuje samo goveda murbodenske pasme. (Klic — Ruf: „Sive!“) Ta pasma raste prepočasi in je preveč izbirčna v jedi, in ta pasma tudi nikakor ni mlečna. Od dobre pasme pa moramo dandanes zahtevati, da hitro raste, da je mlečna in da v jedi ni izbirčna. Najboljše pleme za dolenske kraje bi bilo rjavo švicarsko pleme, ki veliko več dobička prinaša in je bolj mlečno. Murbodenska pasma degenerira v naših krajih. Zakaj se deželni odbor v tem vprašanju ni obrnil na živinorejce, na razumnike po dolenski strani, se z njimi posvetoval in se držal tega, kar bi dotični shodi živinorejcev sklenili, kar bi bilo sprejeto z večino glasov.

Potem omenjam tudi glede razpisa, katerega je deželni odbor razposlal 13. ali 15. januarja t. l. raznim živinorejskim in mlekarskim zadrugam; gre se za povzdigo prešičjereje; deželni odbor namerava ustanoviti razne prešičjerejske postaje za merjasce in tri do štiri velike zavode za prešičji zarod, in takih postaj za merjasce misli pustiti napraviti 500.

To je prvič preveč. To bi trebalo ustanavljati polagoma, sicer nastanejo naenkrat preveliki stroški.

Potem se čuje, da hoče deželni odbor te večje zavode, katerih namerava ustanoviti tri do štiri, in v katerih bo se gojilo večje število prešičev, da hoče te zavode oddati le veleposestnikom. To meni zopet ne ugaja. (Poslanec — Abgeordneter Graf Barbo: „Tega pa ne!“) Jaz le pravim, da gre glas o tem po deželi. Jaz odkrito rečem, da veleposestnikom ne zaupam, da bi nam mogli vzgojiti zarod prešičev in da bi povzdignili prešičje plemo v deželi. Gospodje veleposestniki navadno niso doma, da bi sami nadzorovali svoje kmetije, ampak morajo to prepustiti uslužbencem. Kako pa uslužbenci mnogokrat malo vestno postopajo in delajo na škodo gospodarja, je pa tudi znano. Zato bi jaz želel, naj bi se deželni odbor pri oddaji teh zavodov posebno oziral na srednje kmetije in na mlekarske zadruge.

To so moji nasveti in moje prošnje. Resolucija pa, ki si jo dovoljujem staviti, se glasi:

„Visoki deželni zbor skleni:

Meščanski šoli v Krškem naj se dovoli letna podpora 4000 K za vzdrževanje učiteljskega osebja na tej šoli.“

(Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Jaz bom sedaj sejo prekinil, ampak predno to storim, pozivljam najprej še gospoda poslanca dr. Šusteršiča, da utemelji svoj nujni predlog.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Čast mi je utemeljevati nujnost predloga v zadevi železniškega shoda, ki se je vršil dne 24. januarja t. l. v Ljubljani.

Da je nujnost predloga utemeljena, sledi že iz tega, da so se združile vse stranke te visoke zbornice za ta predlog, ki nosi poleg mojega imena tudi ime ekselence barona Schwegla in pa gospoda dr. Tavčarja. Predlog je podpisan, če se ne motim, od vseh članov visoke zbornice, in s tem so tudi že vsi člani visoke zbornice priznali nujnost temu predlogu, in ne vem tedaj pravzaprav, koga naj še prepričam o nujnosti tega predloga.

Gospoda moja! Gre se poglavitno za projekte, katere je kot nujne in za deželo in državo koristne pripoznal železniški shod dne 24. januarja letošnjega leta, shod, katerega je bil, kakor je gospodi znano, sklicel naš častiti gospod deželni glavar in katerega je tudi izborna organiziral, tako da opravičeno rečem, da si je s tem gotovo zaslužil zahvalo cele dežele. (Pritrjevanje. — Zustimmung.) Gre se pa sedaj za to, da tudi visoki deželni zbor zavzame stališče napram sklepom tega železniškega shoda in da tudi visoka zbornica pove, v koliki meri se hoče dežela zavzeti za izvršitev teh kot koristne priznanih projektov.

Gospoda moja! Po mojih mislih in po mislih nas vseh, je dežela dolžna, da tu stori vse, kar je v njenih močeh — seveda oziraje se na razpoložljiva sredstva in na finančni položaj dežele. Po naših mislih, po mislih vseh predlagateljev, mora dežela gledati pred vsem na to, da privatni, lokalni interesi primerno prispevajo k stroškom za načrte in trasiranje in da v prvi vrsti primerno prispeva tudi država, ker tukaj se gre vsaj deloma za proge, ki so sicer, kar se opravičeno trdi, velikega pomena za deželo, ali ki so še veliko večjega pomena za državo in, grem še nekoliko dalje, največjega pomena za monarhijo. Torej opravičeno pričakujemo, da bo država v tem oziru storila svojo dolžnost in da bodo tudi zasebni interesi prispevali po svojih močeh. Pod tem pogojem, ako država stori svojo dolžnost in zasebni interesi tudi po svoji zmožnosti prispevajo, pod tem pogojem in na tej podlagi pa lahko z mirno vestjo pooblaščamo tudi deželni odbor, da tudi deželna uprava, z vednim ozirom na finančni položaj dežele in na razpoložljiva sredstva, iz deželnih sredstev prispeva po možnosti za izvršitev teh projektov.

V tem smislu, gospoda moja, sem si usojal staviti svoj predlog, ki pa vsebuje tudi nekaj popolnoma konkretnega v tem oziru, da omejuje deželnemu odboru kredit za letošnje leto na 50.000 K. Po naših mislih bo država morala prispevati najmanj tudi toliko in razen tega bodo morali primerno vsoto prispevati lokalni interesi. Če se bo tako postopalo, potem smemo upati, da pridemo v doglednem času do zrelih projektov.

Gospoda moja! To vsak ve, ki si je prizadeval izposlovati kako železnico, da ima pri tem tisti najboljše orožje v rokah, ki se more sklicevati na že izdelane načrte. (Klic na levi — Ruf links: „Res je!“)

Denar, ki se bo porabil v ta namen, bo dobro naložen, nosil bo deželi dobre obresti, in v tem smislu prosim visoko zbornico, da pritrdi nujnosti predloga. (Odobranje in ploskanje v celi zbornici. — Beifall und Händeklatschen im ganzen Hause.)

Deželni glavar:

Prosim glasovati o nujnosti tega predloga.

Gospodje, ki priznavajo predlogu gospoda tovariša dr. Šusteršiča nujnost, naj izvolijo vstati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Nujnost je priznana in jaz odkažem predlog finančnemu odseku.

In istotako odkažem poročilo deželnega odbora glede prodaje deželnega gozda v Podmolniku tudi finančnemu odseku.

In sedaj bom prekinil sejo, katera se bo nadaljevala ob 4. uri. Finančni odsek se zbere pred nadaljevanjem seje ob ½4. uri. Seja je prekinjena.

(Seja prestane ob 1 uri 5 minut popoldne in se nadaljuje ob 4. uri 10 minut popoldne. — Die Sitzung wird um 1 Uhr 5 Minuten Nachmittag unterbrochen und um 4 Uhr 10 Minuten Nachmittag wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

Prekinjena seja se nadaljuje.

Besedo ima gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Izdrosil sem si besedo predvsem k poglavju VI., točka A a, proračuna. Tu pogrešam namreč običajne postavke: „Redna podpora Frana Josipa višji dekliški šoli, oziroma dekliškemu liceju“, in poleg tega pogrešam tudi pri izrednih izdatkih dveletni zaostanek te podpore.

Črtanje te postavke iz proračuna ima tako interesantno in značilno zgodovino, da se moram s to stvarjo v kratkih besedah pečati.

Ko je mestna občina ljubljanska zgradila višjo dekliško šolo Frana Josipa in s tem odpomogla občutnemu pomanjkljaju našega srednjega šolstva, tedaj je deželni zbor kranjski dovolil tej šoli redno letno podporo 6000 K; v seji deželnega zbora dne 24. novembra 1905 pa se je na predlog poslanca dekana Arkota glede na to, da je mestna občina sklenila spremeniti to višjo dekliško šolo v licej, kar bo združeno z višjimi stroški, sklenilo, da se ta podpora začasno zviša od 6000 do 7000 K. Ta sklep, tičoč se povišanja dotacije postal je deležen usode vseh izvenrednih potrebščin v tisti nenormalni dobi našega deželnega gospodarstva. Deželni odbor je namreč odklonil izplačilo izredne potrebščine, češ, da mu deželni zbor ni dovolil pokritja. Vsled tega je, kakor nas poučuje letno poročilo, mestna občina ljubljanska prešla sicer za leta 1905.—1907. redno letno dotacijo po 6000 K, ne pa tudi izredne dotacije. In sedaj je prišla leta 1908. — katastrofa, ki je bila sijajen pojav, recimo, temperamenta našega novega deželnega odbora. Zastopnik deželnega odbora v kuratoriju bil je gospod šolski svetnik Detela, in zgodilo se je v tistem času, t. j. leta 1908., da je bila razpisana služba učitelja naravoslovja in matematike. Za to službo bila sta dva kompetenta. Zoper enega je protestiral gospod knezoškof, češ, da je dotični gospod znan kot pristaš

brezverstva, in apeliral na mestno občino ljubljansko, naj ga nikar ne imenuje. Seveda se kulturno naziranje mestnega zastopa ljubljanskega nikdar ni strinjalo z onim presvetlega gospoda knezoškofa in se bržčas še dolgo, dolgo ne bo. Vsled tega bi njegovemu pozivu ne bilo mogoče ugoditi. Ampak poseben slučaj je nanesel tako, da se je vendar-le ugodilo tej zahtevi. Drugi prosilec, zoper katerega knezoškof ni ugovarjal, je bil mlad suplent brez službe, in mestni svet ljubljanski je sklenil, da da prednost onemu, ki še nima službe; vsled tega se je imenoval ta mlajši kompetent. Mislil bi človek, da se je po tem srečnem naključju cela stvar najlepše uravnala. Pa ne! V prihodnji seji kuratorija mestne višje dekliške šole, oziroma liceja, zglasil se je zastopnik deželnega odbora in protestoval zoper zakonitost imenovanja dotičnega učitelja! Formelno je imel prav. Dotična seja kuratorija, v kateri se je predlagalo, da se onega mlajšega gospoda imenuje za učitelja, ni bila sklepna; zastopnik deželnega odbora tudi ni bil navzoč, ker je bil na počitnicah. Stvar pa je bila silno nujna in mestni občinski svet ljubljanski moral je vsled tega brez formalnega predloga kuratorija izvršiti imenovanje. In sedaj je zastopnik deželnega odbora zahteval nič manjšega nego to, da naj se prekliče to imenovanje in služba vnovič razpiše! In pristavil je kategorično, da izstopi iz kuratorija, če se sprejme dotični suplent v službo.

Kuratorij je ponudil gospodu Deteli vsako mogočo satisfakcijo, ampak da bi takorekoč sramotno iz službe spodil od ministrstva že potrjenega profesorja zaradi nekega formalnega pogreška, na katerem je bil sokriv tudi delegat deželnega odbora, te satisfakcije mu ni mogel dati. Tega ni mogel storiti, in to tem manj, ker se je pojasnilo, da je stvar popolnoma brezpomembna, kajti občinski svet bi bil tudi ne glede na mnenje kuratorija imenoval dotičnega kompetenta.

Šolski svetnik Detela se pa ni dal pomiriti in je izstopil iz kuratorija. In v tistem hipu je deželni odbor inhibiral že nakazano izplačilo redne podpore v znesku 6000 K, prosim, inhibiral že nakazano podporo! Recimo, — morda mi bodo tu pritrdjevali tudi gospodje juristi na desni — da bi mestni svet apeliral na sodišče, tedaj bi deželni odbor igral precej klavno vlogo. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Mestni svet bi skozi padel!“) Jaz mislim, da je bil deželni odbor zavezan v izplačevanje te podpore toliko časa, da je ni preklical deželni zbor; in če je izplačilo inhibiral, tedaj bi bila deželnega odbora prva dolžnost, čim je bil sklican deželni zbor, vsaj ta, da bi izposloval od njega virement za to postopanje. Deželni odbor pa tudi do danes še ni prosil deželnega zbora, da naj odobruje to naravnost nezaslišano postopanje.

Toda mestna občina, oziroma kuratorij dekliškega liceja, hotela sta pokazati svojo dobro voljo do skrajnosti. Odposlal je kuratorij mene kot pooblaščenca k gospodu deželnemu glavarju, kateremu sem pojasnil stvar v istem zmislu in rekel, da je kuratorij pripravljen dati vsako satisfakcijo nasproti deželi, samo da ne bo kuratorij in občinski svet pri tem ponižan, kajti občinski svet si kulturnega naziranja, katero on zastopa, ne pusti odtujiti za letnih 6000 K. Deželni

glavar mi je obljubil, da bo stvar spravil v tek, in ne dvomim, da je to tudi poskušal, ali ostalo je pri starem. Leta 1909. se podpora zopet ni izplačala, ne da bi deželni odbor vprašal deželni zbor in ne da bi dobil do danes virement za to, da je podporo črtal. Leta 1908. in 1909. ni dekliški licej ničesar dobil, in sedaj vidimo, da je ta podpora črtana tudi za leto 1910.

V tem oziru bom stavil primeren konkreten predlog. Stojim na stališču, da je dežela dolžna izvršiti, kar je obljubila, kajti dotacija je bila sklenjena soglasno. Dežela je gotovo tudi poklicana prispevati k takemu eminentno kulturnemu zavodu tembolj, ker ta zavod razbremenjuje deželo. Če bi ne imeli te ženske srednje šole, bi pred deželo jako hitro stopila neodložna dolžnost, da bi jo ona ustanovila.

A, gospoda, ugovarjalo se mi bode, da na tem zavodu ni vse v redu, da ne zastopa tistih nazorov, kakor večina v tej visoki zbornici in da ga ta večina zato ne more podpirati. Ne čutim potrebe, da bi branil duh, ki vlada na tem zavodu; to je dolžnost in pravica kontrole je tudi na strani onega deželnega šolskega sveta, v katerem imate tudi Vi, gospoda od večine, glavno besedo; in jaz konstatujem, da ta deželni šolski svet še ni imel povoda, da bi grajal razmere, ki vladajo na naši višji dekliški šoli. Samo glede izvenuradnega postopanja nekega učitelja se je govorilo, da ni bilo pravo; da bi pa ta licej ne vzgajal naših hčera v pravem duhu, tega se ni nikjer trdilo in se tudi trdititi ne more. Glede na vse to stavim predlog, da naj se pri VI. poglavju A, a, naslov 4. sprejme paragraf 3. glaseč se: Podpora Fran Josipa I. višji dekliški šoli, oziroma dekliskemu liceju v Ljubljani redno 7000 K, izredno 14.000 K, t. j. za leti 1908. in 1909., ker se za obe ti leti ni izplačala podpora.

Toliko v tej zadevi!

In sedaj k drugi stvari, ki mi ni nič manj pri srcu, k poglavju VIII. Tukaj pogrešam podpore za zgradbo c. kr. obrtne šole v Ljubljani.

Deželnemu odboru je bila predložena dotična utemeljena prošnja mestne občine ljubljanske, ampak do danes še ni prišla v razgovor v tej zbornici.

Moja gospoda! Ko se je svoj čas šlo za to, da se v Ljubljani ustanovi c. kr. obrtna šola z vsemi potrebnimi panogami pouka, tedaj je deželni odbor popolnoma priznaval velikansko kulturno važnost te obrtne šole za celo deželo in obljubil, da bo mestni občini, ki se je morala zavezati, da zgradi potrebno poslopje ob svojih stroških, primerno doprinašal s podporami iz deželnih sredstev, oziroma, da bo tak sklep najtopleje priporočal deželnemu zboru. To benevolentno stališče je bilo več kakor opravičeno. Jaz z mirno vestjo trdim, da je obrtna šola za našo deželo več vredna, kakor dve gimnaziji in dve realki; jaz z mirno vestjo trdim: samo ena šola bo večje vrednosti, in to je slovenska univerza.

Na tej obrtni šoli bo poučevalo nad 40 učiteljskih moči ukaželjno mladino; ona nam bo dajala usposobljenih ljudi za tiste službe, ki so dandanes domena tujcev. V veliki industriji rabimo veliko število monterjev, elektrotehnikov, delovodij, strojnikov itd. To

so ljudje, ki so izvrstno plačani, in na teh mestih vidimo dandanes same tujce.

Ustanovitev obrtne šole je tako važna, da je celo nemški ravnatelj kranjske industrijske družbe izjavil, da jo navzlice svojemu nemškemu stališču iz vsega srca pozdravlja, ker bo obrtna šola taka, da bodo lahko vsa ta mesta zasedli domačini, češ, da zunanji elektrotehniki in strojniki kot zagrizeni socijalisti zastrupljajo domače prebivalstvo. V koliko je to mnenje industrijske družbe opravičeno, ne bom preiskaval, ampak značilno je to za važnost te šole.

Obrtna šola bo na korist in hasek celi deželi. Jaz se ne morem postaviti na tisti nivo, ki ga je danes dopoldne zavzel poslanec Hladnik glede važnosti šolstva. On je dejal: Poglejte, tukaj imamo normalnošolski zaklad itd.; vse to dobijo — učitelji, kmetje pa nič! Če se dandanes nahaja v deželi ljudski zastopnik, ki pravi, da ljudske šole niso dobra investicija v korist kmeta, potem... (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Saj dobro veste, v kakem razmerju je to govoril!“) In zlasti tukaj, gospoda moja, se odpira v prvi vrsti polje naši kmečki mladini, tistim mladeničem, katerim je višji študij predrag, in ti bodo, ko dovršijo obrtno šolo, dobili jako dobro dotirane službe v deželi in zavzemali v javnem življenju jako odlično socialno stopinjo. Vrh tega bo ta šola nekaj regulativ našega šolstva in bo zabranjevala nakopičenje duševnega proletarijata. Vse to so tako jasne stvari, da sem prepričan, da mi v tem pogledu ne bo nihče ugovarjal.

In sedaj vprašam, ali ni dejstvo, ki mora napraviti najmučnejši vtis, ako dežela Kranjska glasom proračuna neče za stavbo take obrtne šole navzlice svoji obljubi in moralni obvezi ničesar prispevati? Stroški te zgradbe bodo visoko prekašali milijon. Res je, da si je Ljubljana izposlovala precej veliko pomoč od države. Če bi tega ne bila storila, bi bilo popolnoma izključeno, da bi mogla zgraditi to poslopje, in s tem bi bila onemogočena ta šola. Zgradila bi se bila morda v Celovcu, ki se je krčevito zanjo potegoval. Tam bi bila šola seveda nemška in za Slovence brez koristi.

Le to, da se je dobila podpora od države, in upanje, da dobi krepko podporo tudi od dežele, je dalo mestni občini pogum, da je vzela nase žrtev tolikih stroškov. In stroški te zgradbe so se, kakor je gospodi dobro znano, v zadnjem hipu, brez krivde mestne občine, še izdatno zvišali. Vlada je namreč stala na stališču, da se mora graditi obrtna šola na Mirju. Mestna občina ni bila navdušena za ta kraj. Ampak državni stavbni urad je preskuševal tla in prišel do prepričanja, da je prostor ugoden. Ko so pa začeli kopati temelj, se je pokazalo, da je teren tak (Klic — Ruf: „Rimski vodovod!“), da bo treba jako dragega in intenzivnega fundamanta, ki bo delo podražilo še za najmanj 150—200 tisoč kron. Potreba in zadrega mestne občine je torej velika, nič manjša pa dolžnost dežele, da priskoči na pomoč.

Usojam se spominjati visoko zbornico na neke besede, ki so se včeraj izgovorile v tej dvorani. Reklo se je z one strani visoke zbornice: Mi ljubimo Ljubljano, hočemo, da postane velika in važen faktor Jugoslovanstva! Mene so ogrele te besede. Ampak, to je

moja želja, da naj tem velikim, lepim besedam sledi sedaj tudi majhen košček dejanja! V tem zmislu usojam se staviti primerno resolucijo, ki se glasi:

„Deželni zbor priznava pravico mestne občine ljubljanske do primerne prispevka k stroškom zgradbe c. kr. obrtne šole v Ljubljani iz deželnih sredstev ter naroča deželnemu odboru, da, preiskavši vse merodajne okolnosti, predloži v prihodnjem zasedanju deželnemu zboru primeren nasvet.“

(Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Sedaj pride do besede gospod poslanec dr. Pegan.

Poslanec dr. Pegan:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k besedi k točka VI. A, b, srednje in visoko šolstvo. Pri tej točki proračuna je razvidno, da hoče dežela v prihodnjem letu za vzgojo naše mladine na srednjih in visokih šolah izdati 46.200 K. Te številke, ki se nahajajo v poglavju VI. A, b, tudi niso edine, ki jih najdemo v ta namen v proračunu, da se naša mladina vzgaja za življenje, ampak najdemo tudi po drugih poglavjih nekaj, na primer podpore raznim prosvetnim društvom, darila za znanstvene spise 3000 K itd. Vidi se, da dežela žrtvuje za vzgojo našega mladega naraščaja velike svote. Žalibog da to, kar na eni strani zida dežela, na drugi strani podirajo c. kr. državne oblasti. Jasno je, da pride večina teh podpor v prilog ubogim slovenskim dijakom, in sicer zaradi tega, ker so ravno slovenski dijaki tisti, ki so navezani po večini le na podpore. Malo jih je med nami, kateri bi mogli iz sredstev svojih staršev pohajati srednje in še veliko manj takih, ki bi mogli pohajati visoke šole. Podpore rabijo, in sicer izdatne podpore rabijo zlasti na visokih šolah. Ali vendar, dokler so še na visoki šoli, ne zavzemajo take socialne pozicije, da bi morali prenašati kak poseben davek na luksuz. Dijak na visoki šoli se v svojih izdatkih omejuje. Gotovo pa je, ko prestopi iz visoke šole v življenje, v poklic, da je takrat podpore najbolj potreben. V mislih imam zlasti visokošolce, ki so absolvirali juridično fakulteto. Mislim, da največ teh pride, ali vsaj večjih jih je največ prihajalo v sodno službo. In tukaj vidimo, da justična uprava to, kar so drugi dobrotniki pripravljeni zidati, podira in razdira s tem, da ima dve meri, eno za slovenske in eno za nemške pravne praktikante in avskultante. Gospoda moja, tukaj se greši bolj, kakor pri raznih imenovanjih, ker se mladim pravnikom že iz vsega početka jemlje vsako veselje do nadaljnje izobrazbe. Dovršeni pravnik vidi, da ne dobi kruha, kadar kruh najbolj rabi, in da se vsled tega mora zadolžiti. To mu jemlje veselje in to je znano, — ni treba, da bi navajal konkretne slučaje — navajali so se že večkrat, in lahko se vsak čas poslužiti z imeni, ki se berejo v raznih odločbah višjega deželnega sodišča v Gradcu, iz katerih odločb izhaja, da se slovenske pravne praktikante brez vsakega razloga od-

klanja od služb, češ, da ni zanje potrebe. Jaz to radi tega povdarjam, ker sem slišal že mnogokrat na lastna ušesa od visokih sodnih funkcionarjev, da se radi tega ne more ugoditi vsem zahtevam po slovenskih uradnikih na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem, ker da ni dovolj slovenskih prosilcev, ker da ni slovenskega naraščaja za sodno službo. Jaz opozarjam le na to, da sta se v minolem letu pripetila dva taka slučaja, ko je nadsodišče v Gradcu odklonilo sprejem dveh avskultantov za sodno službo. Ta dva slučaja sta mi v mislih, v mislih pa mi je še neka druga praksa personalnega referenta pri nadsodišču v Gradcu. Ta gospod ima namreč navado, da pusti prošnje slovenskih pravnih praktikantov mesece in mesece nerešene ležati zato, da se med tem naberejo nemške prošnje, in da potem lahko reče, da ni potrebe po slovenskih prosilcih. Danes sem imel priliko na ljubljanskem sodišču izvedeti od merodajnih gospodov v višjih razredih o slučajih, ki pridejo itak še v javnost in ki morajo mladim juristom jemati vsako veselje, ker iz teh slučajev vsak izve, kako se bo ž njim postopalo. Danes sem zvedel, da se postopa nasproti avskultantom, ki so Slovenci, drugače kakor nasproti nemškim avskultantom. Dočim imajo nemški avskultanti na razpolago vse polno štipendij, da lahko prestanejo avskultantsko dobo brez adjuta, manjka jih slovenskim avskultantom popolnoma. Zaraditega bo nastala prej ali slej potreba, da bo morala dežela podpirati tudi pravne praktikante in avskultante, dokler ne dobe službe, kajti sicer so dotične podpore, ki jih dobivajo za časa študij na univerzi, bile polovične. Nemški avskultanti dobivajo iz raznih fondov podpore, da lažje izhajajo brez adjuta, in človek bi pričakoval, da bo vsled tega sodna uprava, kateri so take podpore znane — jaz vem, da so ji na razpolago podatki, iz katerih more poizvedeti, kateri izmed nemških avskultantov uživajo take podpore — človek bi pričakoval, da se bo justična uprava ozirala pri oddaji adjutov zlasti na slovenske avskultante, ki nimajo nobenih podpor. Toda po nekih čudnih praktikah personalnega referenta pri nadsodišču v Gradcu dobivajo nemški avskultanti še veliko hitreje adjutum kakor slovenski avskultanti. Pravni avskultanti dobijo dekret o imenovanju s pripombo: adjuta pa ni nobenega na razpolago. Menda ravno večeraj je nadsodišče v Gradcu osrečilo nekega s takim imenovanjem in s pripombo, da adjuta pa ne dobi, dočim ga dobijo nemški avskultanti, ki še niso služili niti celo leto.

Največja krivica pa je, da dobijo Nemci ...

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend).

Opozarjam, da smo pri potrebščini. Ali hoče gospod govornik staviti kak predlog, ki se tiče potrebščine? Sicer bi se moral pozneje oglasiti pri resolucijah.

Poslanec dr. Pegan

(nadaljuje — fortfahrend):

... Največja krivica pa je torej, da se dajejo nemškim pravnikom nagrade za to, da se usposablja

za svojo službo v slovenskem jeziku. Tudi tukaj je dvojna mera in s tem se odzema kruh našim domačinom, kateri nimajo tiste sreče, da bi se morali slovensčine šele učiti in ne dobivajo nikakih podpor.

Vse te razmere kažejo že danes jako žalostne sadove, ki se vidijo v tem, da se v zadnjih devetih mesecih v okrožju deželnega sodišča ljubljanskega ni oglašil za sodno službo niti en slovenski prosilec. (Klic na levi. — Ruf links: „Škandal!“) Jaz za danes ne maram staviti nobenega konkretnega predloga za to, da bi se iz deželnih sredstev paraliziralo to nepravilno in nepostavno postopanje, pač pa sem mnenja, da bo treba v prihodnje tudi na kaj takega misliti. Mislim, da mi bo gospod deželni glavar tu dovolil, da stavim resolucijo, ki gre na to, da se v prvi vrsti odpomore kričečim razmeram, v katerih se nahajajo slovenski pravni praktikanti in avskultanti, ker bo sicer dežela primorana skrbeti v prihodnjih proračunih, da se ta stvar paralizira. Predlagam sledečo resolucijo (bere — liest):

„Deželni zbor vojvodine Kranjske protestuje z vso odločnostjo proti temu, da se v okrožju c. kr. višjega deželnega sodišča graškega drugače postopa s pravnimi praktikanti in avskultanti slovenske narodnosti, kakor z onimi nemške narodnosti in se daje prednost nemškim pred slovenskimi s tem,

a) da se Slovence kljub jasni službeni potrebi brez razlogov odklanja od sodne službe, Nemce pa se sprejema;

b) da se pušča prošnje slovenskih petentov skozi mesece nerešene ležati, dočim se nemškim prošnjikom takoj ugodi in se na njihove prošnje še celo čaka;

c) da se slovenske avskultante pušča dosledno dalj časa služiti brez adjutov kakor nemške in

č) da se daje nemškim pravnim praktikantom in avskultantom posebne nagrade za to, da se službeno usposobijo z učenjem slovenskega jezika.

C. kr. osrednja vlada se pozivlja, da o teh nedostatkih poizveduje in jih da takoj odstraniti, posebej pa naj udeleži službene razmere pravnih praktikantov in avskultantov tako, kakor je to v okrožju višjega deželnega sodišča tržaškega, kjer ni takih kričečih razmer.“

(Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Dalje je oglašen k besedi gospod poslanec doktor Oražen.

Poslanec dr. Oražen:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k poglavju V. b. Gospoda moja, vem in prepričan sem, da ni v visoki zbornici navzočega nikogar, ki bi ne priznaval velikega pomena in vpliva ljudskega šolstva za razvoj vsakega naroda. Saj je znan Kraljevi Gradec, kjer je bila Avstrija tepena, in te bitke — se je izrazil Bismarck nekako tako — niso dobili toliko pruski vojaki, kakor pruski učitelji, kateri so vojake povzdignili na višje stališče izobrazbe, nego so bili avstrijski vojaki. V tistih nežnih letih, ko otrok obiskuje šolo,

ohrani vse v svojem sreju, kar vidi in sliši, in se vsega spominja še v poznejših letih. Prav je imel tisti, ki je rekel: kdor gospoduje nad ljudskim šolstvom, gospoduje nad narodom. Pomen ljudskega šolstva so Nemci že zgodaj spoznali, in zato so Nemci vsepovsod zahtevali šole; od visokih šol do ljudskih šol so vsepovsod ustanavljali šole. Nazadnje je prišel nemški narod tako daleč, da zahteva šole tudi tam, kjer je le pičlo število Nemcev. Našim prošnjam za ustanovitev šol pa vlada ne ugodi. Kak vpliv ima šolstvo posebno v narodnem oziru na Slovence, nam kažejo južnoštajerska mesta in trgi, iz katerih so nemški učitelji naredili to, kar so, namreč središča slovenskega renegatstva. Nemci so si osnovali poleg tega še bojno društvo „šulferajn“, ki mu je edina naloga in ina edini namen, da širi nemško šolstvo po slovenskih krajih. Gospoda moja, žalostne številke so za nas Slovence, ki jih je „šulferajn“ po obstanku 25 let proglasil, ko je ponosno izjavil, da se mu je tekom četrstoletja posrečilo raznaroditi 90.000 slovenskih in slovenskih otrok, napraviti iz njih 90.000 renegatov. Gospoda moja, to je številka, ki jasno govori in zahteva od nas moralnih in materijelnih podpor in vse moči, da se upremo pogubonosnemu delovanju tega društva. To društvo je poseglo nazadnje tudi na Kranjsko, kjer je ustanovilo šole in otroške vrtee na Jesenicah, v Domžalah, Tržiču in Ljubljani, in nazadnje se vrglo tudi na Dolenjsko, na črnomaljski in metliški okraj.

Kot protiutež proti pogubnemu delovanju „šulferajna“ osnovali so pred leti možje obeh strank družbo sv. Cirila in Metoda, katera naj deluje posebno v industrijskih krajih, kjer naj ustanavlja svoje šole in otroške vrtee. Ravno na Gorenjskem, v industrijskih krajih je nevarnost raznarodovanja velika, kajti delavec — mnogokrat oče in mati — morata v tovarni, in sicer težko delati. Ker nimata čez dan svoje dece nikomur izročiti, jo pošljeta v otroški vrtee, in ravno družba sv. Cirila in Metoda si je stavila nalogo, da tam, kjer je nevarnost največja, ustanavlja šole in otroške vrtee ter tako zabranjuje, da bi otroci naših delavcev se ne potujčili v nemških otroških vrtcih, oziroma šolah. Plodonosno je bilo delovanje naše šolske družbe. Ima 7 šol, na katerih vzdržuje 29 razredov, poleg tega vzdržuje 20 otroških vrteev in podpira še 3 nadaljnje šole, tako da vzgaja vsega skupaj 2354 otrok. Ali, gospoda moja, to je še vse premalo, ker velikanska je moč nemškega „šulferajna“, katerega ne podpirajo le društveniki, ampak tudi vse korporacije od kmečkih občin naprej, in ne dobite niti enega nemškega deželnega zbora, ki ne bi prispeval k stroškom nemškega „šulferajna“. Pa ne samo naši Nemci podpirajo to društvo, ampak tudi Nemci v „rajhu“; v zadnjem času pa, kakor Vam je znano, so ustanovili poleg tega še tudi Roseggerjev sklad, ki bo kmalo dosegel velikansko višino 2.000.000 K. S tem denarjem se bode zopet potujčevalo po naši zemlji. Gospoda moja, na eni strani „šulferajn“ s svojimi ogromnimi dohodki, na drugi strani pa naša ubožna družba sv. Cirila in Metoda! Na eni strani vsi podpirajo „šulferajn“, vsi deželni zbori nemški, na drugi strani pa pogrešam v našem proračunu prispevek za

našo družbo sv. Cirila in Metoda. Gospoda moja, še več! Ne samo, da pogrešam v letošnjem proračunu prispevek, ampak izginilo je tudi 9000 K, katere je dovolil deželni zbor leta 1905. Ne najdem tudi podpore za leto 1909., ne morem je najti nikjer. Zakaj je izginila? Ali ste se mogoče Vi gospoda s častite levice dali preslepiti od strankarskega časopisja, ki blati družbo sv. Cirila in Metoda, češ, da je družba liberalna, ali Vas je mogoče to preplašilo, da ste črtali znesek, ki je bil dovoljen, in ki ste ga izplačati bili moralno obvezani? V tem oziru, kar se tiče liberalizma in klerikalizma, ima družba pač težko stališče. Na eni strani agitirajo proti nji Nemci s tem, da je družba klerikalna, ker na njenih šolah poučujejo šolske sestre. Tako agitirajo proti nji Nemci. Na drugi strani pa vidi zopet Slovenska Ljudska Stranka — vsaj njeno časopisje — da ta družba, dasi ima klerikalno ime, ni klerikalna, ampak liberalna (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Dr. Žerjav v Ilirski Bistrici!“), in da deluje v korist napredne misli. Toda v načelstvu družbe niso politični naprednjaki, temveč ljudje, ki nikomur ne vsiljujejo svojega prepričanja. Družba ni politična družba. Kdor hoče njeno delovanje nepristransko presojati, mi mora pritrčiti, da družba ni niti klerikalna, niti protiverska. Pravi se, da hoče narodno-napredna stranka v družbi vladati. Če hoče Vaša, prosto ji. Naj si vzgoji, naj si ustanavlja podružnice, in zastopniki teh podružnic bodo prišli v družbi do veljave. Treba bode seveda tudi delati, kajti samo z zabavljanjem se ne bo nič doseglo. Da dokažem, da družba sv. Cirila in Metoda ni liberalna, usojam se iz pravil družbe prečitati sledeči odstavek. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Kaj pravila!“) (bere — liest):

„§ 2. Družbi namen je, vsestranske podpirati in pospeševati slovensko šolstvo na katoliško-narodni podlagi.

V ta namen družba za slovenske otroke napravljati in vzdržuje šole in otroške vrtove ali je pomaga napravljati in vzdrževati, nastavlja učitelje, dovoljuje podpore in nagrade, izdaja primerne spise in knjige.“

Mogoče boste rekli, da to pripada še onim časom, ko še ni bilo sedanjih mož na čelu družbe. Zato bom citiral pravila za otroške vrte. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Saj vemo!“) Tu se glasi nek odstavek takole (bere — liest):

„Naša družba polaga svoje težišče na to, da se vzbujajo v nežni mladini zlasti čut n a r o d n e z a v e s t i i n n a r o d n e g a p o n o s a. Kar se tiče verouka, se morajo v otroški duši vzbujati in v lepem soglasju razvijati vse duševne zmožnosti, ter naj otroška vrtarica pri raznih učnih predmetih porabi vsako ugodno priliko, da vzbudi v otroških dušah tudi v e r s k i č u t i n g a p r i m e r n o g o j i. To bo blažilno vplivalo na vedenje in poznejše življenje otrok. Povej svojim malim gojencem, da Bog vse vidi in vse ve, da ljubi in blagoslavlja pridne otroke, kateri spoštujejo in ubogajo starše, učitelje itd. Na vrtu in ob izletih jim v naravi razlagaj božjo vsemogočnost in modrost. Pred kako božičnico ali sploh v božični dobi jim razloži pomen jaslje in božičnega drevesca. Povej jim, kolikor morejo umeti, o Zveličarju, ki je prišel na svet,

da bi nas osrečil, in kako se imenuje njega mati. Večkrat jih opominjaj na angela varuha, ki jih povsod spremlja. Izmed molitvic jih nauči p r a v i l n o i n d o s t o j n o delati križ in moliti Očenaš in Češčenomarijo p o b e s e d i l u k a t e k i z m a, kako kratko molitvico ali pesmico v čast angelu varuhu itd.“ (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „To so novi dali v pravila!“) Sedaj pa predbacivati, da je ta družba liberalna, to je vendar le malo odveč.

Gospoda moja, iz teh podatkov, ki sem jih podal o plodonosnem delovanju družbe sv. Cirila in Metoda, ste se pač prepričali, kako potrebna je ta družba, in vsled tega se bom usojal staviti predlog, ki se glasi (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da izplača družbi sv. Cirila in Metoda 9000 K in vpstavi v proračun za leto 1910. — 3000 K kot podporo družbi sv. Cirila in Metoda.“

Gospoda moja, ker tedaj upam, da sem Vas — kolikor Vas je tukaj — če Vas ni zastrepila časnikarska strankarska strast, prepričal, da je delovanje družbe prekorišno, da tudi Vas ganejo pozdravi umirajočih bratov, in ker je sploh Vaša prokleta dolžnost, da podpirate prepotrebno šolsko družbo, zato sem prepričan, da sprejmete moj predlog. (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Nadalje pride do besede gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Popolnoma kratek in stvaren bom, ker nočem dati nikomur povoda, da bi se kresale iskre duhovitosti čestitega gospoda poročevalca zopet ob moji ubogi koži. (Veselost. — Heiterkeit.)

Pri deželnem proračunu, pod poglavjem „potrebščine“, pogrešam tisto postavko, ki je bila doslej običajna, namreč podporo društvu „Narodna šola“.

Društvo „Narodna šola“ je čisto nepolitiško, strogo dobrodelno društvo, ki ima namen, da podpira ubožno šolsko mladino na kmetih in v mestih s tem, da jo preskrbuje brezplačno z učnimi pripomočki, kakor so zvezki, risalne in pisalne potrebsčine itd. Ni torej utemeljeno, da se je podpora, ki je namenjena vsej šolski mladini na Kranjskem, črtala. Zaraditega stavljam predlog, ki se glasi:

„Deželni zbor skleni:

Društvu „Narodna šola“ se dovoli 400 K podpore.“

Gospod dr. Lampe je zjutraj stavil resolucijo, da naj se ustanovi nekak umetniški svet. Res je, da je naša slovenska umetnost pastorka in da si deželni zbor pridobi mnogih zaslug, ako da sredstva na razpolago, ki naj pomagajo, da se slovenska umetnost dvigne na višji nivo. Mislim pa, da je ena izmed najvažnejših panog slovenske književnosti dramatika, in zategadelj je največje vrednosti za našo umetnost

povzdiga slovenske dramatične literature. Tega mnenja so bili zastopniki dežele Kranjske že leta 1869., ko je tedanji deželni poslanec dr. Valentin Zarnik v seji deželnega zbora dne 22. septembra 1869. predlagal, da naj se dovoli dramatičnemu društvu 1600 gld. podpore za to, da razpiše nagrade za najboljša dramatična dela.

Slovenci imamo nekaj dramatikov, ki so že napisali jako lepe drame. Imenujem zlasti Antona Medveda, ki je napisal res klasično lepe drame, ki so bile priobčene po časnikih in tudi že uprizorjene. Tako smo tudi v zadnji dobi videli lepo izvirno dramo Kristanovo „Kato Vrankovič“ itd. Bilo bi torej v intencijah predlagatelja dopoldanske resolucije, ki je rekel, da bodi deželna podpora le nekaka vzpodbuda dotičnim umetnikom, ako se dovoli tudi nagrade za izvirna dramatična dela. Naši pisatelji bi se bolj prijeli tega še slabo obdelanega polja. Ako se pri nas kakšno dramatično delo uprizori, nima pisatelj od tega nobenega gmojnega dobička, ima kvečjemu nekako moralno zadoščenje. A ob samem moralnem zadoščenju ne more nihče živeti. Bilo bi pa jako koristno in bi pospeševalo slovensko dramatično literaturo, ako bi se tudi današnji deželni zbor postavil na tisto stališče, na katerem je stal deželni zbor kranjski leta 1869.; zato naj bi v povzdigo in pospeševanje dramatične umetnosti slovenske določil posebne častne nagrade.

Zaraditega se usojam predlagati:

„Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se dovoljuje, da razpiše nagrade za izvirna dramatiška dela v skupnem znesku do 2000 K (dve tisoč kron).“

(Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Besedo ima dalje gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica! Poezija in proza bi lahko našlo odstavke s temi pripombami. Častiti gospod dr. Krek je brez dvoma oseba, ki skrajno rada izziva, četudi večkrat v prav dobrem smislu. Tako so izzvale včerajšnje besede dr. Krekove o doslednosti in odkristosti značajev navdušenje v vrstah narodno-naprednih poslancev in ravno tako dr. Krekove besede, ki jih je danes dopoldne izgovoril, da je Slovenski ljudski stranki ležeče na tem, da postane Ljubljana središče ne samo slovenskega naroda, ampak vsega Jugoslovantva. To so lepe besede, visoka zbornica, ampak praksa je pokazala, da je dr. Krek morda ali gotovo dobro mislil, finančni odsek — večina Slovenske ljudske stranke — na dr. Krekove besede z dejanjem desavouira. Deželni odbor je priporočal v svojem poročilu na deželni zbor, naj bi visoka zbornica dovolila dramatičnemu društvu redno podporo 12.000 K. Finančni odsek pa je prišel kljub temu poročilu do drugega prepričanja in je to podporo kratkomalo črtal. Jaz mislim, gospoda moja, da je finančni odsek to storil, ne da bi

bil v popolni zavesti, kakšne zasluge ima dramatično društvo za kulturni razvoj slovenskega naroda. Jaz pravim, da ni bilo dramatičnega društva, da niso člani dramatičnega društva bili tukaj s svojo požrtvovalnostjo in žrtvovali čas, denar in trud, bi slovensko gledališče nikdar ne stalo na stališču, na katerem v istini stoji. Da pomeni slovensko gledališče ne samo za Ljubljano, ampak tudi za celo Slovenstvo veliko korist, se meni ne zdi yredno povdarjati, kajti če bi to storil, bi smatrali morda, da podcenjujem Vaše prepričanje o vrednosti gledališča. Ako bi ne imeli slovenskega gledališča, bi tudi nikdar ne imeli dramatičnih in glasbenih del. Ne rečem, da niso ta dramska in glasbena dela v nam sovražnih krogih našla tistega odmeva, kakor ga zaslužijo, in resnica je tudi, da se sami lastnih stvari z manjšo ljubeznijo oklepamo, nego bi to zaslužil trud, s katerim se taka dela proizvajajo. S svojim sklepom kaže finančni odsek in z njim večina te zbornice, ki jo tvori Slovenska ljudska stranka, da ima premalo umevanja za pomen slovenskega gledališča. Jaz se končno ne čudim, če se kdo dobi na Slovenskem, ki nima pravega pojma o važnosti gledališča. Ne čudim se končno, če pride tovariš Kobi in izjavi, da se mu čudno zdi, zakaj se za ljubljansko gledališče zahteva podpora, dočim se za borovniško gledališče nihče ne zmeni. Vaša dolžnost, gospoda moja na leviči, ki po svojih trditvah ljudstvo politično izučujete, je, da ga tudi kulturno izučite, da mu tudi poveste, da Talijin hram ni predmet zasmehovanja, temveč da mora biti predmet ljubezni in skrbi tudi za poslance Slovenske ljudske stranke. Dramatično društvo je postavilo prvi temelj slovenskemu deželnemu gledališču in to dramatično društvo je z največjimi žrtvami pripomoglo slovenskemu gledališču do uspehov in do stališča, ki ga sedaj zavzema. Če tega ne priznavate, če vzamete dramatičnemu društvu podporo, ne bo moglo sploh več vztrajati in moralo bo danes ali jutri prekiniti s svojim delovanjem pri prirejevanju slovenskih predstav. Mislite si, gospoda moja, Ljubljano, stolno mesto kranjske dežele, brez gledališča, pa boste imeli prav žalosten centrum slovenske kulture. Na srce Vam torej polagam, da priznate dramatičnemu društvu zasluge in da udejevate to priznanje ne samo v besedah, ampak tudi v dejanju. Reš je, in si ne prikrivamo, da je dežela v slabih finančnih razmerah, ampak če se je našlo za toliko drugih več ali manj potrebnih zavodov denarja in podpore, mislim, da bi se našlo tudi za dramatično društvo podporo za leto 1910. Vi prezrete pri tem, da je dobivalo dramatično društvo prejšnja leta stalno podporo in da mu je od leta 1905. odvzeta, ter da je dramatično društvo sedaj navezano zgolj na članarino in milodare, oziroma doneske ljubljanskega prebivalstva. Apeliram torej na deželni zbor, naj zavzame napram dramatičnemu društvu pravično stališče, in bom koncem svojih izvajanj stavil primerno resolucijo. V utemeljevanje te resolucije navajam še sledeče. Uvidevam, da je finančno stanje dežele slabo, in vem tudi, da bo gospode na leviči težko pripraviti do tega, da bi sklep črtanja podpore dramatičnemu društvu preklicali, ali iskreno upanje imam, da boste vsaj za prihodnje napram dramatičnemu društvu z večjo lju-

beznijo pokazali priznanje, kakor letos. Apeliram torej, ker se je letos podpora dramatičnemu društvu popolnoma črtala, naj se mu vsaj za leto 1911. nakaže nekaj podpore, ter stavim resolucijo, ki se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da postavi v proračun za leto 1911. primeren znesek za letno podporo dramatičnemu društvu v Ljubljani v svrhu prirejanja slovenskih predstav.“

Jaz, gospoda, namenoma nisem stavil v to resolucijo nobene številke in namenoma tudi nisem stavil v tej resoluciji zahteve, da naj bi se podpora za leto 1911. tega leta tudi že izplačala. Nalašč sem se ogibal vsakega odioznega besedila, ker vem, da se od Vas, kakor sami zatrjujete, ničesar izsiliti ne da. Jaz pa nečem ničesar izsiliti, ampak apeliram na Vaš razum za slovensko gledališče in Vam prepuščam pristoječo tudi glede svote, s katero se naj podpre dramatično društvo. (Odobrovanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Dalje je oglašen k besedi gospod poslanec Turk.

Poslanec Turk:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k poglavju VI., naslov 3., točka 4. Povdariti je treba, da vsak kulturen narod skrbi za svojo kulturno izobrazbo, in h kulturi spada tudi godba.

Gospoda moja! Ravno v Ljubljani stojimo na stališču, da smo primorani imeti poleg vojaške godbe tudi civilno godbo. Razne prošnje so se v tem oziru že odposlale na slavni deželni odbor, ali žalibog zaman; dosedaj „Slovenska filharmonija“ ni dobila še nobenega odgovora. Jaz mislim, ker je že včeraj naglašal neki gospod od levice, da hočejo biti pravični, da bodo uvideli, da je godba, da je glasba potrebna, in ker davkoplačevalci prispevajo precejšnjo svoto deželnih naklad, upam, da bodo tudi „Slovenski filharmoniji“ naklonili večji znesek.

Gospoda moja! „Slovenska filharmonija“ je sedaj odvisna edino le od mestne občine ljubljanske. Ta pa ne more vsega vzdrževati, ampak jaz mislim, da je dolžnost tudi dežele, da priskoči temu društvu na pomoč in da tudi njemu nekaj denarja, kakor ga daje „Glasbeni Matici“ in drugim pevskim društvom. Ne bom predlagal nobene svote. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Le imenuj znesek!“) V spremembi finančnega odseka, priloga 226., stoji:

„4. in 5. točka 3. naslova odpadeta in stopi na to mesto na novo 4. točka: Podpore za glasbo — z rednim kreditom 6000 K.“ Jaz mislim, da gospoda na levi sami uvidevajo, da je godba potrebna ne samo za nas, ampak tudi za druge, in da smo pri razmerah, kakršne so sedaj v Ljubljani, primorani skrbeti za lastno godbo, to pa tem bolj, ker si je ravno sedaj nemška stranka postavila lastno gledališče in je gotovo, da bo za to gledališče hotela imeti vojaško godbo. Če se bo nemško gledališče posluževalo vojaške godbe, je nemogoče, da bi ta godba zadostovala za obe gledališči. Zato pa upam

in sem trdno prepričan, da se bo prošnja, katero je „Slovenska filharmonija“ predložila visokemu deželnemu odboru, vpoštevala, in zaraditega predlagam, naj se podpora za glasbo zviša; ne bom imenoval svote. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Pač, imenuj svoto!“) Dobro! Pa naj se podpora za glasbo zviša od 6 na 12 tisoč kron in naj deželni odbor to svoto razdeli med „Glasbeno Matico“, društvo „Ljubljana“ in „Slovensko filharmonijo“.

Moj predlog se torej glasi:

„Visoki deželni zbor skleni:

Podpore za glasbo zvišati od 6000 K na 12.000 K, in se deželni odbor pooblašča, to svoto razdeliti med „Glasbeno Matico“, pevsko društvo „Ljubljana“ in „Slovensko filharmonijo“.

(Odobrovanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Do besede pride gospod poslanec Višnikar.

Poslanec Višnikar:

Visoka zbornica! Odgovoril bom prav na kratko pred vsem gospodu tovarišu Hladniku. Moja resolucija radi meščanskih šol gre na to, ali da se zakon iz leta 1873. izvrši ali pa prenaredi, da bi se pa ustanavljale meščanske šole povsod v vseh šolskih okrajih, na to nisem mislil. Sicer se pa strinjam s tem, kar je rekel gospod tovariš Hladnik glede krškega okraja in podpiram tudi njegov predlog glede podpore 4000 K, ki se naj da meščanski šoli v Krškem kot prispevek k učiteljskim plačam. Priznavam, da spada krški okraj med revnejše okraje naše dežele, ne morem pa pritrčiti, da bi bila naša dežela na robu propada. Tudi tiste številke, ki jih je tovariš Hladnik navajal glede naraščanja dolgov, naj se vzamejo nekoliko bolj previdno. Gospoda moja, pomislimo, koliko se je v zadnjih letih melioriralo, koliko več so posestva vredna nego pred 20 ali 30 leti, koliko novih hiš se je zidalo itd. Velik del tistih dolgov, ki jih je navedel tovariš Hladnik, spada na Ljubljano in ljubljansko okolico. Da gmotno stanje naše dežele ni tako žalostno, dokazuje tudi okolnost, da so eksekucije dandanes v naši deželi jako redke. In potem pomislimo, da je bil leta 1878. edini denarni zavod na Kranjskem Kranjska hranilnica, kjer je bilo naloženih samo okroglo 25.000.000 K. Dandanes pa je naloženih, mirno lahko rečem, v denarnih zavodih na Kranjskem nad 200.000.000 K. Take jere mijade smo slišali že davno. Tudi pred 25 leti nam je bivši tovariš Pfeifer vsako leto prorokoval, da smo na robu propada. Hvala Bogu, da ni res.

Glede številke pa, katerim je tovariš Hladnik ugovarjal, ga opozarjam na to, da je pač nemogoče, da bi on, ako je še tak matematični ženij, v par minutah kontroliral, kar sem jaz posnel iz stenografičnih zapisnikov in računov dvanaestih let. Jaz sem vzel za podlago številkam, ki sem jih navedel, vse računške sklepe od leta 1893. do leta 1904. Jaz mu te podatke dam na razpolago, in on lahko vse kontrolira,

ako pregleda stenografične zapisnike. Tovariš Hladnik je rekel, da se za melioracije nikoli ni toliko stavilo v proračun kakor letos. Letos imamo v proračunu za deželno kulturo 377.968 K, leta 1902. smo pa izdali v ta namen 444.914 K 98 h. Potem citam na strani 451. iz leta 1903., da je znašal dotični izdatek 426.532 K 85 h. Moje številke so vzete iz letnih računov in so popolnoma pravilne.

Potrebščina našega računa obsega 13 poglavij. Jaz pa sem pri svojem računu vzel za podlago samo pet poglavij, katerih potrebščine v prvi vrsti zadevajo kmetško prebivalstvo, ne rečem, da ravno vse. Nasproti sem pa vse postavke onih ostalih osem poglavij odštel in tako sem dobil 85 %. Ako gospod tovariš Hladnik izvzame šolstvo in pravi, da šolstvo ni na korist kmetom, ampak samo mestom, potem sem seveda razorožen. Potem se ne da nič napraviti in ostane za kmete 30 % potrebščine. (Poslanec — Abgeordneter Hladnik: „Ni res!“) Potem ni resnično, da bi zdravstvo, bolnice, dobrodelni zavodi sploh bili samo na korist mestom. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Kje pa denar ostane!“) V deželne dobrodelne zavode sprejemajo se brezplačno vsi reveži, in sicer z dežele in iz mest. Nekaj gotovo pride tudi mestu Ljubljani v korist, ampak večji del ne. Glede v o d o v o v, o katerih je tovariš Hladnik trdil, da so večinoma v korist mestom, moram omeniti, da imamo pet ali šest vodovodov v deželi, pri katerih so tudi mesta zraven. Poglejte pa nasprotno, n. pr. na Kranj, kjer je pri mestnem vodovodu zraven 16 vasi in pri Radovljici ravno tako. Tukaj se ne more reči, da so samo mesta, ki imajo korist od vodovodov.

Kar zadeva mojo resolucijo zaradi gozdnih tehnikov, sem že povdarjal, da bi gozdni tehniki ne smeli biti samo policaji, ki so za to tukaj, da kaznujejo ljudi, ampak zato, da ljudstvo poučujejo (Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: „Dobro!“) in ravno neki konkretni slučaj me je napotil, da sem stavil to resolucijo. Novomeška občina mora napraviti za svoje gozde natančen gospodarski načrt, ki bo mnogo stal. Jaz sem se informiral in sprevidel, da gozdni nadzornik nima niti časa, da bi ta načrt napravil proti primerni odškodnini. Po mojem mnenju bi torej bilo dobro, če bi tehniki mogli delati tudi take načrte. Kar predlagam, je torej čisto nedolžna, a potrebna stvar. Jaz mislim, da nihče bolj ne obsoja birokratizma, kakor jaz. Opozarjam gospode, koliko se izdaja sedaj za melioracije, koliko se hoče storiti na primer za melioracije planinskih pašnikov in kaj vse izvršuje za kmeta agrarna komisija. Kdo bo te pašnike nadzoroval? Morali boste imeti tudi tu nadzornika. Jaz bi torej še enkrat priporočal, da visoka zbornica obe moji resoluciji sprejme.

Deželni glavar:

Ker ni nihče več vpisan med govornike, je debata sklenjena. (Odobranje. — Beifall.)

Predno dam sklepčno besedo gospodu poročevalcu, jo pa dam po § 48., 2. odstavku, še gospodu tovarišu profesorju Jarcu v stvarni popravek.

Poslanec Jarc:

Gospod dr. Tavčar je trdil, da sem neopravičeno napadel ljubljansko občino, ko sem rekel, da so žalostne razmere, kar se tiče šolskih zgradb, ter da je občinski svet že leta 1905. dal izdelati načrte za dve novi šolski zgradbi, in da je obstrukcija kriva, da se zgradbi nista izvršili. Temu nasproti konstatiram sledeče: Moje trditve, da razmere glede šolstva niso take, kakoršne bi morale biti, se opirajo na dopis ljubljanskega mestnega magistrata z dne 27. avgusta 1909, s katerim je prosil, da bi naj deželni odbor blagovolil priporočiti deželnemu zboru, da dovoli sredstva, oziroma deželni prispevek za tri deške in dve dekliški šoli. V tem dopisu magistrat sam pravi, da so razmere na ljubljanskih deških šolah neznosne, neznosnejše pa še na dekliških. V podrobnosti se ne bodem spuščal, samo eno naglašam. Da magistrat še ni imel načrtov dogotovljenih, se vidi iz odgovora, ki ga je deželni odbor prejel na svoj odlok, s katerim se je obrnil do mestnega magistrata, da naj predloži izkaz o stroških za nameravano stavbo, ker deželni odbor nima nikake konkretne podlage, na kateri bi mogel deželnemu zboru staviti svoje predloge. Pred par dnevi šele je prišel z magistrata odgovor na to vprašanje deželnega odbora, in v tem odgovoru stoje tudi sledeče besede (bere — liest):

„Da se je moglo ustreči gorenjemu pozivu slavnega deželnega odbora šele sedaj, je vzrok to, da so splošni načrti za navedene šole bili šele sedaj v toliko dogotovljeni, da so se mogli stroški proračunirati.“ (Poslanec — Abgeordneter Hladnik: „Čujte!“)

Toliko samo faktično popravljam, da se ne bo mislilo, da so moje trditve le pavšalne, ampak da se vidi, da se moje trditve opirajo na material, ki ga je podal ljubljanski magistrat sam.

Deželni glavar:

Dalje se je oglasil k besedi za faktični popravek gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Oglasil sem se k besedi za stvarni popravek. Samo faktično popravljam, da sem trdil, da se je leta 1903. sklenilo napraviti dotični šoli. Nadalje sem trdil, da sta se leta 1905. napravila dotična načrta in da je bil ugotovljen proračun v znesku 711.719 K, — in pri tem ostanem. Potem pa se je spremenil položaj v toliko, da se je sklep glede dekliške šole, katero se je najprej mislilo graditi na prostoru, ki ga je bila mestna občina kupila od „Pisateljskega društva“, na vrtu svoj čas Gestrinove hiše, spremenil ter da jo je napraviti na Ledini. Vsled tega se je moral spremeniti tudi načrt.

Sicer pa so to samo revne besede, ki na položaju samem ničesar ne spremene.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec ima sedaj sklepčno besedo.

Poročevalec dr. Krek:

Z ozirom na že storjene sklepe bo vendar treba nekatere številke spremeniti, in sicer predlagam:

1.) k poglavju V. Zdravstvo in dobrodelstvo:

Pod *D* se kredit 3. paragrafa pri 1. naslovu zniža na 10.000 K,

2.) k poglavju V. Zdravstvo in dobrodelstvo:

Pod *D* se vstavi na novo pod naslovom 1., § 4., kot točka 3.: „Odškodnina za stanarine posvetnim učiteljem“ za čas do konca 1909 izredno 3000 K in

3.) k poglavju VII. Deželna kultura:

Pod *B* je vstaviti na novo kot 2. naslov: „Pripevek c. kr. kmetijski družbi“, redno 2400 K.

Numeracija ostalih naslovov se vsled tega primerno spremeni.

Kakor že rečeno, se nanaša to na že storjene sklepe in torej prosim slavni zbor, naj te spremembe vzame na znanje. Vsled tega se potem cela potrebščina zniža od 4.890.386 K na 4.885.786 K, primanjkljaj pa od 3.476.810 K na 3.472.210 K.

Kar se tiče stavljenih predlogov je zame položaj dan. Jaz ne morem drugega nego zastopati predloge finančnega odseka, nimam nobene pravice zavzemati kako drugo stališče in moram vsled tega odklanjati vse spremembe, ki so se predlagale in ki pomenjajo kako večje obteženje deželnega zaklada ali sploh kako spremembo v postavkih, kakor so tukaj nastavljeni. Zatorej odklanjam in moram odklanjati predlog tovariša Hladnika, ki se glasi (bere — liest):

„Meščanski šoli v Krškem naj se dovoli letna podpora 4000 K za vzdrževanje učiteljskega osebja na tej šoli.“

Glede tega vprašanja je stal finančni odsek na stališču, da mi na noben način ne moremo in ne smemo popustiti v nobenem slučaju od načela, da morajo okraji skrbeti za ustanovitev in vzdrževanje meščanskih šol.

Ravnotako moram prositi, da se odkloni predlog gospoda poslanca Gangla, ki gre na to, naj bi se deželnemu odboru dovolilo, da razpiše nagrade za izvirna dramatična dela v skupnem znesku do 2000 K. Meritorno se v to stvar ne spuščam, ker nimam pravice zavzemati kako drugo stališče kakor finančnega odseka in zato prosim, da se tudi ta predlog odkloni.

Ravnotako moram, in sicer tudi iz tega stališča, zavrniti predlog gospoda dr. Oražna, ki naroča deželnemu odboru, naj izplača družbi sv. Cirila in Metoda 9000 K in vpostavi v proračun za leto 1910. znesek 3000 K kot podporo tej družbi. V tej stvari meritorno se izraziti mi je že zaradi tega težko, ker se o njej v finančnem odseku sploh nič govorilo ni. Zdi se mi pa to nepotrebno tudi z ozirom na sedanje razmere, katerih pa ne kaže tukaj razpravljati, ker bi itak ne prišli do nobenega rezultata in bi se kvečjemu stvari s tem več škodovalo kakor koristilo.

Ravnotako odklanjam predlog gospoda poslanca Gangla, da naj se društvu „Narodna šola“ dovoli podpora 400 K. Glede te točke omenjam, da imamo v postavki „Podpore raznim prosvetnim društvom“ itak že kredit 10.000 K in da je med peticijami, ki so nam došle, tudi več peticij društva „Narodna šola“. Jaz nimam ničesar proti temu, da se te peticije priporočilno odstopijo deželnemu odboru, ker je društvo v resnici koristno.

Kar se tiče predloga gospoda dr. Trillerja, naj se pri VI. poglavju A.a, naslov 4., ustavi kot § 3. „Podpora Fran Josipa I. višji dekliški šoli, oziroma dekliškemu liceju v Ljubljani, izredno . . . 14.000 K redno . . . . . 7.000 „

skupaj . . . . . 21.000 K

moram tudi ta predlog odklanjati. Finančni odsek je v tem oziru zastopal sledeče stališče: Deželni odbor in pa mestni zastop ljubljanski sta si v navskrižju. Deželni odbor nima nobenega zastopnika v kuratoriju višje dekliške šole in dekliškega liceja, in dokler to navskrižje traja, bi se reklo od naše strani desavuirati deželni odbor, ako ukrenemo kaj drugega kakor je on ukrenil. Teга ne smemo, ampak nasprotno smo mi dolžni kriti deželni odbor glede na njegovo postopanje, ker v razmerah, kakor so obstajale, res ni mogel nič drugega storiti, kakor tisto, kar je storil. Zastopnik deželnega odbora v kuratoriju se je čutil užaljenega in je vsled tega rekel, da odlaga čast biti član kuratorija. Deželni odbor je to sprejel, ni mogel drugače, nego sprejeti to odpoved, in to razmerje traja še danes. Treba bo torej to razmerje spremeniti. Glede poziva, da je treba tudi dejansko za Ljubljano kaj storiti, opozarjam, da smo letos, kadar je bilo le mogoče, in tudi v prejšnjih zasedanjih pokazali, da uvažujemo in vpoštevamo potrebe in zahteve Ljubljane, ampak enega ne smemo zakrivati pri tem vprašanju glede višje dekliške šole — in to velja tudi glede obrtne šole — da ne vlada med deželnim odborom in mestnim občinskim zastopom tista vzajemnost in tista zaupnost, ki bi bila potrebna.

Kar se tiče obrtne šole se je deželni odbor — in jaz sodim, opravičeno — obrnil na mestno občino in predlagal, naj se dogovori z deželnim odborom, da bi se stavba postavila tako, da bi tudi dežela lahko svojo trgovsko šolo in eventualno svoj obrtno-pospeševalni zavod nastanila v dotičnem prostoru. Ta nasvet se je stavil in na ta nasvet ni dobil deželni odbor od mestne občine nobenega odgovora. Torej to so razmere, katere kale pri vsakem takem predlogu potrebni mir in vzajemnost in zaraditega tudi mislim, da naši sklepi ne morejo biti drugačni, kakor so bili storjeni v finančnem odseku.

Koristi obrtne šole so res take, kakor jih je opisaval gospod tovariš dr. Triller in v tem oziru moramo ustanovitev obrtne šole v resnici pozdraviti. Načelo, katero je deželni odbor svoj čas izrazil, da je namreč voljan podpirati to šolo, velja zaraditega še danes (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Potem pa resolucijo lahko sprejmete, vsaj je samo akademičnega pomena!“), ampak razmere morajo biti v teh ozirih najprej popolnoma pojasnjene. In tu dovolite, da še

eno stvar omenim. Nepotrebno vmešavanje te zadeve glede na obrtno šolo v politiko, je škodovalo celi stvari. Da je država odpisala mestni občini dotičnih 900.000 K, to je bila — čisto jasno — njena dolžnost. To pomenja samo, da je država neko dolžnost izpolnila nasprotno zanemarjeni Ljubljani in deželi Kranjski, ampak odpis tistih 900.000 K se je pa v javnosti čisto drugače razlagal kakor je bilo treba. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „To so izgovori!“) Ta stvar se mora od resnega in razumnega politika, ko se je enkrat privlekla na politično polje, tudi kot politikum smatrati, in tega ne moremo tajiti, da je zastopstvo Ljubljane politično nasprotno večini zastopstva dežele. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Se morate postaviti na višji nivo! Mi smo tudi deželi za trgovsko šolo dali prispevek!“) Torej te stvari naj se najprvo sanirajo in potem bo mogoče mirno in trezno o njih govoriti.

S tem sem dovršil svoje poročilo in prosim le še, naj se posamezne postavke sprejmejo, kakor jih predlaga finančni odsek. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Kaj pa je z mojim predlogom?“) Ravnotako moram odklanjati predlog gospoda poslanca Turka, naj se od 6000 K zviša na 12.000 K tista podpora, ki je namenjena za glasbo. Meritorno se tudi o tej stvari ne bom izjavil, ker se v finančnem odseku ni nič o tem govorilo, omenjam pa, da se med prošnjami, ki se imajo po sklepu finančnega odseka izročiti deželnemu odboru v rešitev, nahajajo tudi prošnje naših glasbenih društev in o nobenem teh društev ni rečeno, da naj se izključi od podpore. Zvišanja podpore enemu ali drugemu teh društev, oziroma Slovenski filharmoniji pa ne morem predlagati, ker nimam za to od finančnega odseka nobenega pooblastila.

Dovolite samo še tole. Gospod dr. Lampe predlaga, naj se na strani četrtri poročilo finančnega odseka v šesti vrsti črta beseda „upodabljaajoče“ tako, da se bo dotična točka samo glasila „Pospeševanje umetnosti“. Ta predlog je v soglasju s predlogom finančnega odseka. Kolikor vem, se tam ni izrečno poudarjala ta beseda, ki je le bolj kot nekak okrasek prišla v poročilo, in zato se prilagodim predlogu, da se beseda „upodabljaajoče“ črta.

Deželni glavar:

Prestopili bomo sedaj na glasovanje. Izročeni so bili mnogo predlogov. Nekateri izmed njih imajo značaj resolucij. Le te predloge bom dal v 3. poglavje, in tam se bo tudi o njih glasovalo. Drugače je s predlogi, ki obsegajo kako spremembo glede številke ali pa glede besedila predlogov finančnega odseka. O teh predlogih bomo glasovali sedaj. Najprej bomo glasovali o spreminjevalnem predlogu gospoda poslanca župnika Hladnika, ki hoče, da naj se dovoli za meščansko šolo v Krškem za vzdrževanje učiteljskega osebja na tej šoli letna podpora 4000 K.

Tisti gospodje, ki ste za ta predlog, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Predlog je ostal v manjšini in je odklonjen.

Potem prideta na vrsto dva predloga gospoda poslanca Gangla, katerih prvi se glasi (bere — liest):

„Društvu ‚Narodna šola‘ se dovoli 400 K podpore.“

Gospodje, ki ste za ta predlog, blagovolite vstati. (Zgodi se. — Geschicht.)

Je odklonjen.

Drugi spreminjevalni predlog gospoda poslanca Gangla se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se dovoljuje, da razpiše nagrade za izvirna dramatiška dela do zneska 2000 K (dve tisoč kron).“

Gospodje, ki ste za ta predlog, prosim, vstanite. (Zgodi se. — Geschicht.)

Je odklonjen.

Potem pride spreminjevalni predlog gospoda poslanca dr. Oražna, ki se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da izplača družbi sv. Cirila in Metoda 9000 K in postavi v proračun za leto 1910. 3000 K (tri tisoč kron) kot podporo družbi sv. Cirila in Metoda.“

Gospodje, ki ste za ta predlog, blagovolite vstati. (Zgodi se. — Geschicht.)

Je odklonjen.

Potem pride predlog gospoda tovariša dr. Trillerja, ki se glasi: „naj se za višjo dekliski šolo, ozir. za dekliski licej v Ljubljani postavi v proračun, in sicer izredno znesek 14.000 K in redno 7000 K, skupaj torej 21.000 K.“

Gospodje, ki ste za ta predlog, prosim, vstanite. (Zgodi se. — Geschicht.)

Manjšina, je padel.

Sedaj pride predlog gospoda poslanca Turka: „naj se zviša podpora za glasbo v VI. poglavju od 6000 K, kakor nasvetuje finančni odsek, na 12.000 K, katera svota naj bi se razdelila med ‚Glasbeno Matico‘, pevsko društvo ‚Ljubljano‘ in ‚Slovensko filharmonijo‘.“

Gospodje, ki ste za ta predlog, prosim, vstanite. (Zgodi se. — Geschicht.)

Je manjšina, torej odklonjen.

In končno imamo še predlog gospoda tovariša dr. Lampeta, ki se pa ne tiče nobene številke v proračunu, ampak le spremembe v besedilu, namreč da bi se na strani 4. priloge 226., v šesti vrsti od zgoraj, po besedah „pospeševanje upodabljaajočih umetnosti“ izpustila beseda „upodabljaajočih“, tako da bi se glasilo potem samo „pospeševanje umetnosti“.

Gospodje, ki pritrldijo tej spremembi po besedilu, pa ne po številki, naj vstanejo.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je sprejeto.

In sedaj moramo glasovati o končnih številkah pokritja, katere se sedaj nekoliko spremenijo po teh pojasnilih, katere je podal gospod poročevalec. Po teh kasnejših predlogih gospoda poročevalca bo sedaj potrebščina znašala, in sicer redno . . . 4,399.398 K, izredno . . . 486.388 „ in cela potrebščina torej . . . 4,885.786 K.

Pozivljem tiste gospode, ki so za te številke, kakor jih nasvetuje gospod poročevalec, da vstanejo.

(Zgodi se. — Geschichte.)

Sprejeto.

Torej smo rešili v prvem oddelku nadrobno debato o potrebnosti in sedaj prestopimo na drugi oddelek, to je v debato o pokritju.

Prosim gospoda poročevalca, da poprime besedo.

Poročevalec dr. Krek:

Gospoda, jaz se sklicujem na tiskano poročilo in prosim, da se pokritje, kakor je predlagano, sprejme.

Deželni glavar:

In jaz bi tu sem privzel tudi končne predloge od št. I. do inklusive VI.

K besedi je prvi oglašen gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Že včeraj sem v generalni razpravi imel nalogo, da sem se mimogrede izrekel proti nameravanemu zvišanju naklade na pivo. Sedaj se usojam to svoje, tej nakladi protivno stališče utemeljiti. So trije razlogi, ki govore proti zvišanju deželne naklade na pivo. Zame je seveda najvažnejši razlog, ki ga bom omenil na tretjem mestu, in to je delavsko vprašanje.

Ko so pivovarne predlansko leto povišale ceno pivu pri hl za 2 K, je zaradi tega nastala višja cena sirovin in je tudi zaradi tega konsum piva padel za 32 %. Ako se sedaj zopet poviša naklada na pivo, je čisto gotovo, da bo konsum piva zopet padel, in zaradi tega bodo v prvi vrsti trpele pivovarne, in sicer naše domače pivovarne — saj jih nekaj še imamo — ker ne bodo mogle vzdrževati konkurence, in zunanje pivovarne, ki so ustanovljene na trdnjši podlagi, bodo udušile še tiste naše pivovarne, ki jih dandanes še imamo, pa tudi mnogo delavcev pride ob svoj zaslužek. Iz tega je razvidno, da se s povišanjem deželne naklade od 2 na 4 K pri hl piva ne bo dosegel tisti efekt, tisti finančni uspeh, ki ga finančni odsek izkazuje.

Gospoda moja, tu se lahko ozremo na to, kako je glede davščin na pivo v drugih državah. Tako znaša na primer na Nemškem davek na pivo 2 K 35 h do 5 K, na Angleškem 4 K 80 h, na Francoskem 3 K 20 h, v Ameriki 4 K 20 h, in sicer vse te davščine za 13 % pivo. Kako je pa na Kranjskem? Tukaj bom po načrtu finančnega odseka plačevali: državni davek 4 K 8 h, potem mestne doklade v Ljubljani 4 K 18 h, po nasvetu finančnega odseka deželne naklade 4 K, torej bo treba plačevati pri enem hektolitrju piva na Kranjskem in specialno v Ljubljani vseh davščin 12 K 26 h in to za 12 % pivo. To je naravnost ogromna davščina v primeri z drugimi deželami. Škodo bodo, kakor sem že omenil, imele seveda v prvi vrsti naše domače pivovarne, ker zaradi manjšega konsuma ne bodo mogle vzdrževati konkurence nasproti večjim tujim pivovarnam, v drugi vrsti pa,

posebno v Ljubljani, gostilničarji, ki opravljajo gostilničarstvo res kot obrt in ne tako kakor na kmetih, kjer ima na primer trgovec poleg trgovine tudi gostilnico, kjer se bavijo dotičniki z gostilniško obrtjo samo mimogrede kot s postranskim poslom. Bati se je, da tiste manjše gostilnice v Ljubljani in drugod pridejo ob svojo obrt, ker jim bo to povišanje doklad na pivo zmanjšalo dohodke in značilo pogubo manjšim gostilnicam.

Toda vzemimo najvažnejše vprašanje, ki pride tu v poštev, to je delavsko vprašanje, zakaj delavstvo bo po zvišanju deželne doklade na pivo najbolj prizadeto. Že včeraj sem imel v glavni razpravi priliko naslikati položaj specialno idrijskega delavstva in mislim, da se idrijsko delavstvo v ničemer ne razlikuje od drugega delavstva na Kranjskem. Izmed vseh trpinov največji so pač tvorniški in rudniški delavci; o tem ni nobenega dvoma. Včeraj sem navedel kot dokaz za to trditve stanovajske razmere idrijskega delavstva. Ako pride rudar iz rudnika domov in tam ne dobi prijetnega domačega ognjišča, od katerega bi žarel ogenj miru domače sreče in zadovoljstva, si išče zaradi tiste bridke zavesti, ki vlada v njegovem sreču, da mu pošteno delo ne donaja zadostnega zaslužka, in ker se ga tedaj polasti obup, tešila tam, kjer ga po svoji sodbi najlažje dobi, to je v pijači. Poslužuje se tiste pijače, ki za majhen denar zadosti njegovim potrebam, to je žalibog žganje, ki zastruplja ne samo toliko in toliko delavcev, ampak tudi mnogo članov drugih stanov. Vsak, četudi ni abstinent in čeprav se docela ne strinja z abstinenčnim gibanjem, mora priznati, da je žganje strup in če hočemo pogubonosno delovanje tega strupa omejiti in zaježiti, mu moramo v prvi vrsti nasproti postaviti pijačo, ki je manj strupena in ki po svoji ceni ne presega gmotne zmožnosti dotičnika, ki si hoče z njo utešiti svojo žejo. Delavec že dandanes, ako izpije 1 l piva na dan, plača pri tem indirektnega davka 9½ h, kar znaša na leto 35 K. Po povišanju, kakor ga nasvetuje finančni odsek, bo moral delavec plačati pri 1 l piva po 12 h indirektnega davka, kar bi znašalo na leto okoli 44 K. To je gotovo davek, pred katerim moramo imeti ves respekt. Zato moramo poizkušati, da povišanje tega indirektnega davka na vsak način preprečimo. Edina pijača, kakor se glase izjave zdravnikov, ki ima nekoliko redilne snovi v sebi, je pivo. (Poslanec — Abgeordneter Hladnik: „Veliko ravno ne!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Največ!“) Ako hočemo odvrniti delavske sloje od uživanja žganih pijač, moramo delavcu dati pijačo, ki je najmanj škodljiva in pri tem ne presega gmotnih zmožnosti delavstva. In res je opaziti, da se je v tistih državah, kjer so se zvišale cene piva, in je zaradi tega konsum piva padel, obenem zvišal konsum žganja. Obratno pa vidimo, da je tam, kjer so se znižale cene piva, padel konsum žganja — na primer v Nemčiji za 40 %. Vojaške komisije konstatirajo, da prihaja sedaj čilejša, inteligentnejša in zdravejša mladina k naboru nego poprej, ko je bilo žganjepitje bolj razvito. Iz teh razlogov je videti, da bi značilo povišanje davka na pivo obenem povišanje

žganjepitja, kar se v resnici v Avstriji tudi dogaja. V Avstriji se je konsum žganja povišal od 9 na 10 · 3 l pri osebi in tej nevarnosti poplave žganjepitja, tej strupeni pijači bi odprli vrata na stežaj v naši deželi, ako deželni zbor sklene povišanje deželne doklade na pivo. To so razlogi, ki so dovedli mene in moje somišljenike do tega, da se moramo odločno izreči proti predlogu finančnega odseka, ki nasvetuje zvišanje deželne doklade na pivo. Zato se usojam stavljati v sklep ta-le predlog (bere — liest):

„Deželni zbor skleni:

Deželni zbor se izreka proti povišanju deželnih doklad na pivo.“

(Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Dalje je oglašen k besedi gospod poslanec Perhavec.

Poslanec Perhavec:

Visoka zbornica! Dovolite, da se k tej točki tudi jaz oglasim kot zastopnik kmečkega ljudstva vinorodne vipavske doline. Zastopati pa hočem ravno nasprotno stališče od onega, katero je zavzemal tovariš Gangl.

Kot socialist bi se ne smel gospod tovariš Gangl ozirati samo na delavstvo, ampak moral bi se ozirati tudi na kmečko ljudstvo, ki je ravnotako ubogo, in, moram reči, marsikateri kmečki vinogradnik je revnejši kot marsikateri delavec v mestu, v rudniku ali v tovarni.

Spoštujem delavski stan in mu ne želim nič slabega, ampak želim, da bi se zahteval, ki jih je povdarjal véeraj tovariš Gangl, ugodilo in razmere v Idriji kolikor mogoče zboljšale. Draginja zadeva ubogega vipavskega vinogradnika ravno tako hudo, kakor idrijskega delavca, ker vipavski kmet ne pridelava, kakor sem naglašal že zadnjič, ko sem utemeljeval potrebo železnice za vipavsko dolino, ne pridelava razen nekoliko turščice, krompirja in repe, česar pa ljudje nimajo zadosti za pol leta, nič drugega; drugo pa morajo ljudje vse kupiti. Torej ostane edini vinski pridelek in nekoliko sadja, ki ga vipavski kmet odproda, da pokrije vsaj tekoče stroške. Ta pridelek pa, ki ga ima za pokritje stroškov, je veliko nezgodam izpostavljen, v prvi vrsti toči, deževju, suši in raznim boleznim, kakor so oidium, peronospora, črni palež in tako naprej. Če pa pridejo še ujme in ga zadene bolezen, potem ne vem, s čim bi mogel plačati stroške, dolgove, obresti in letni živež pri trgovcu, ki ga plačuje le tedaj, ako je kaj vina pridelal.

Tovariš Hladnik je že v teku tega tedna kot poročevalec upravnega odseka opisal revščino dolenjskega kmeta, oziroma vinogradnika, ampak reči moram, veliko revnejši je še vipavski vinogradnik. Zakaj? V vipavski dolini je težka zemlja, ki se da le z velikim trudom obdelovati. Potem pa so žalibog cene vipavskega vina veliko nižje, kakor na Dolenjskem. Saj se je lansko leto dobilo vipavskega vina po 14 do 20 K hl. Res, da so proti koncu julija in avgusta cene

nekoliko poskočile, ampak lansko leto so imeli vina v kletih le še nekateri boljši, premožnejši posestniki. Letos so bile cene res nekoliko boljše, po trgatvi po 16, 17 do 22 K hl, za kar se imamo zahvaliti vinar-skim zadrugam, v prvi vrsti „Kmetijskemu društvu“ v Vipavi, ki nakupi do 2000 metrskih stotov grozdja, in Weberja z Dunaja, ki je vzel približno 3000 hl vina. Drugače bi bile letos v Vipavi tako nizke cene, da bi se dobilo po 10 do 14 K hl dobrega vina.

Marsikateri gospod ne bo verjel tem cenam, a vsak se lahko sam prepriča, da je tako; naj pride v Vipavo, kjer si lahko nakupi vina poceni. Bojim se, ker je letos vino kvantitativno in kvalitativno slabše, da bodo spomladi še nižje cene, kakor so sedaj.

Gospod tovariš Hladnik je véeraj poročal o podpiranju vinarstva po deželi. Rekel je, da pri kmetijskih podružnicah trtnice, katere dežela podpira, v zadnjem času prav dobro delujejo. Če pa dežela in država podpirata vinogradništvo na ta način, da ustanavljata trtnice, kako pa naj pridemo sedaj ravno z nasprotnim, kako naj pridemo sedaj s tem, da bi ne zvišali davka, na tisto pijačo, katera je proti vinu, katera je narejena, katera se ne prideluje v Kranjski deželi! Pivo, oziroma surovine, iz katerih se dela, so pridelki, ki prihajajo izven Kranjske, dočim je vino domač pridelok kranjski.

Poleg vseh nesreč, ki tarejo ubogega vinorejca, je izmed najhujših še ta, da druga državna polovica še do danes ni sklenila postave zoper ponarejanje vina in da prihaja iz Ogrske ponarejeno vino v Avstrijo, seveda v veliko škodo tudi kranjskim vinogradnikom.

V očigled vsemu temu si ne morem razložiti, kako se je gospod tovariš Gangl mogel postaviti na stališče, katero je zavzel glede zvišanja deželne doklade na pivo, ko je vendar sam iz vinorejskega kraja doma in sin vinorejca!

Z ozirom na to, da Ogrska še ni sklenila zakona proti ponarejanju vina, usojam se staviti sledečo resolucijo:

„Z ozirom na ogromno škodo, ki jo imajo kranjski vinogradniki vsled tega, ker tekmuje z njihovim poštenim pridelkom ogrsko ponarejeno vino, se pozivlje centralna vlada, da z vsemi silami in, če ni drugače, z vsemi možnimi represalijami izsili od ogrske državne polovice, da izpolni svojo pogodbeno dolžnost, in v državnem zboru sklene obljubljeni postaviti zoper ponarejanje vina.“

(Odobranje in ploskanje. — Beifall und Händeklatschen.)

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec dr. Vilfan.

Poslanec dr. Vilfan:

Visoka zbornica! V razpravi so tudi točke I. do VI. finančnega odseka. Jaz bi si dovolil k točki IV., ki govori o pokritju končnega primanjkljaja potom kreditne operacije gospoda referenta vprašati, kako da se misli to storiti. Čul sem, da gospodje deželni

odborniki sami žele, da se jim čim natančneje očrta okvir njihovega delovanja, da ne bo deželnega odbora zadela prevelika odgovornost. Ta odstavek se mi zdi nekoliko nejasen in zaradi tega bi prosil gospoda referenta, da ga nekoliko natančneje pojasni. Če se to ne zgodi, ne bom ugovarjal, ampak to priliko sem hotel porabiti v to, da govorim o treh točkah, ki se tičejo prvič našega šolstva, potem političnih oblastij in...

Deželni glavar:

Ja, prosim gospod poslanec, sedaj smo pri nadrobni debati o pokritju in v to debato te stvari ne spadajo.

Poslanec dr. Vilfan:

Če so drugi govorili o najrazličnejših stvareh, mora to menda vendar dovoljeno biti tudi meni.

Deželni glavar:

Ja, prosim, če imate predlagati kako resolucijo v teh ozirih, stavite jo lahko pri tretji debati.

Poslanec dr. Vilfan:

Jaz protestujem proti temu, da se mi zopet, kakor se je že večkrat zgodilo, ne da besede.

Deželni glavar:

Govorili boste lahko pri 3. oddelku, pri resolucijah, ampak sedaj se govori zgolj o pokritju.

Poslanec dr. Vilfan:

Zahvaljujem se dotičnemu gospodu, ki je bil tako prijazen, da je opozoril gospoda deželnega glavarja, da mi vzame besedo.

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Oglasil sem se samo za faktičen popravek.

Tovariš Perhavec se je čudil, kako morem jaz, čeprav sem po rodu Belokranjec, staviti predlog, da se naj ne zviša deželna naklada na pivo. Izjavljam, da zastopam tukaj industrijsko mesto, čigar večino prebivalstva tvori delavski stan.

Včeraj je gospod poročevalec finančnega odseka navajal, da je med prvimi, ki skrbi za deželne finance, ubogi šnopsar. Če boste zvišali naklado na pivo, je čisto gotovo, da se bo konsum žganja povišal. Nisem sicer prerok, in ker ne pijem piva, ne vem govoriti o njegovi dobroti; ampak statistika kaže, da tam, kjer se je pivo podražilo, raste konsum žganih pijač, ne pa da bi se znižal. Torej bo zopet šnopsar tisti, ki bo skrbel za deželne finance. Če hočemo omejiti in zaježiti žganjepitje, je čisto prav, da se postavi žganju nasproti pijača, ki je manj škodljiva in ne presega glede cene materialne zmožnosti pivcev.

Ti razlogi so dovedli mene in tovariše somišljenike do tega, da smo stavili že znani predlog. Se enkrat poudarjam, da bo gotovo našemu delavstvu samo v veliko korist, ako visoka zbornica ne sprejme nasveta finančnega odseka glede zvišanja doklade na pivo, ampak se pridruži mojemu predlogu.

Deželni glavar:

Končno je oglašen še k besedi gospod poslanec Turk.

Prosim.

Poslanec Turk:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k besedi kot zastopnik splošne kurije in kot zastopnik ljubljanskega delavstva, da najodločneje protestiram proti zvišanju deželne naklade na pivo. Kajti priznali boste mi, da bo ravno pri tej priliki, ko se bo zvišala naklada na pivo, v prvi vrsti prizadet delavski stan. Ni mogoče, da bi si vsak kupil vina. Položaj je tak, da vsak dobi pol litra piva za tisti denar, kakor četrt litra vina. Zato smo jaz in moja stranka odločno proti povišanju davka na pivo. (Odobrovanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Ako nihče več ne želi besede — vpisan ni nihče več —

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.) ima gospod poročevalec sklepčno besedo.

Poročevalec dr. Krek:

Jaz ostanem pri predlogih finančnega odseka. Kar se tiče resolucije gospoda poslanca Gangla, naj se deželni zbor izreče proti povišanju deželne naklade na pivo, sem proti njej že s stališča, ker smatram alkohol v vsaki obliki kot škodljivega in ker smatram, da bi se smel zavživati sploh le kot zdravilo. Zatorej smatram kot dobro vse, karkoli omeji konsum alkoholnih pijač. Besedam gospoda poslanca Gangla odgovarjam samo s tem, da bom jaz stal vedno v prvih vrstah, če se bo šlo zato, da se naklada na žganje še poviša, ker iz tega, če ustanovimo naklado na pivo, nikakor ne sledi, da bi se na ta način podpiralo žganjepitje. Želel bi, da bi nam ne bilo treba iskati takih virov dohodkov. Nasprotno bi želel, da bi dežela mislila na sredstva, kako omejiti žganjepitje, morda z ustanovitvijo kakega zavetišča za naše pijance, ampak danes stojimo mi pred vprašanjem, kako pokriti naš primanjkljaj in tu se nam ponuja naklada na pivo, katera je uvedena tudi na Štajerskem, in ako ne sklenemo te doklade, bi štajersko pivo našemu konkuriralo.

V drugem stojim na stališču in bi izrazil le željo, naj bi bila naša dežela tako pametna, da ne bi noben vinar iz naklade na alkohol prišel deželi na korist. (Veselost. — Heiterkeit.)

Deželni glavar:

In sedaj mislim glasovanje urediti takole. Proti drugim točkam pokritja ni ugovora, samo proti točki

tretji predlogov finančnega odseka in pa potem k dotičnim številkam proračuna pri pivu se je čul ugovor od strani gospoda poslanca Gangla in njegovih somišljenikov. Mislim torej, da bi bilo najbolje, ako bi mi najprej načeloma glasovali o tem, ali se obdrži deželna naklada na pivo v sedanji izmeri 2 K ali pa naj se poskóči na 4 K, kakor to nasvetuje finančni odsek.

Predloga gospoda poslanca v tej obliki, kakor je bil stavljen, ne morem dati na glasovanje, ker je negativen. On bi bil moral reči, da naj se preko dotičnih predlogov finančnega odseka preide na dnevni red. Mi bomo torej načeloma glasovali o nasvetu finančnega odseka, da je zvišati naklado od 2 na 4 K. Pri tej priliki se bo izvedelo, kakega mnenja je zbornica, namreč, ali se strinja z mnenjem gospoda tovariša Gangla ali pa pristopi mnenju, katero je tukaj zastopal gospod poročevalec v imenu finančnega odseka.

Torej tisti gospodje, ki ste načeloma za to, da se zviša deželna naklada na pivo od 2 na 4 K, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Z večino sprejeto.

In sedaj bomo pa lahko skupaj glasovali o celem pokritju in o predlogih točka I. do inklusive točke VI., katera točka se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da pridobi sklepom pod II. in III. Najvišje potrjenje.“

Tisti gospodje, ki ste torej za te številke, ki jih imate tiskane pred seboj, s to spremembo, katera je obsežena že v sprejetju spremembe pri potrebnosti, da znaša namreč sedaj primanjkljaj 3.472.210 K, in ki se strinjate tudi s predlogi finančnega odseka pod št. I. do VI., izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in torej je rešen ta del deželnega proračuna, ki se tiče pokritja.

Poročevalec dr. Krek:

Prosim, da se potem takoj slavni zbor izjavi, da so s tem zajedno tudi rešene prošnje in protesti, ki so bili vloženi glede zvišanja naklade na pivo, to so namreč peticije št. 695, 699, 700 in 702.

Deželni glavar:

To je samo posebi umevno in o tem torej ni treba posebnega glasovanja.

In sedaj prestopimo na tretjo specialno razpravo, glede katere omenjam, da je vloženi nič manj nego 30 predlogov.

Kot prvi govornik je oglašen gospod poslanec dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k besedi, da stavim dva predloga, in sicer k točki 6. naveta finančnega odseka glede raznih peticij. Ta točka se tiče deželnega gledališča in dramatičnega društva. Dovolite, častita gospoda, da pri tej priliki izrečem nekaj besed glede stališča, katero zavzema naša stranka o vpra-

šanju dramatične umetnosti v občē. Mi stojimo na stališču vsakega izobraženega človeka, da ima dramatična umetnost — seveda prava in resnična dramatična umetnost — gotovo svoj kulturni pomen in da je s tega stališča pospeševanja vredna. Nastane pa drugo vprašanje, kako je z dramatično umetnostjo in concreto in ali je dramatična umetnost taka, kakršna je v občē dandanes, tisti element, ki je vreden podpore iz javnih sredstev. Gospoda, jaz govorim splošno in se ne dotikam za zdaj dramatične umetnosti v našem deželnem gledališču. V občē se mora reči, da je velik del dramatične umetnosti zašel na pota, kjer se niti od daleč ne more več reči, da taka umetnost vpliva kulturno, v smislu kulturnega napredka na ljudstvo. Žalibog je večji del dramatične umetnosti zašel na pota, da se mora reči, da deluje namesto v smislu etične povzdige in izobrazbe ljudstva v smislu dekadence in da le ljudstvo korumpira, namesto da bi ga kulturno povzdignila. (Klic na levi — Ruf links: „Res je!“) Da taka vrsta umetnosti — če se sploh more imenovati še umetnost — ne zasluži nobene podpore in nobenega pospeševanja od strani javnih faktorjev, v tem smu, mislim, vsi edini. Edini moramo biti še celo v tem, da zahteva kulturni napredek ljudstva, da se taka dramatična „umetnost“ kolikor mogoče zavira. Faktično se mora tudi reči, da dramatična umetnost v občē dandanes nima več tistega velikega pomena za kulturni napredek, kakor nekdanj, kakor ga je imela v klasičnih časih dramatične umetnosti sploh. So nekateri odri v Srednji Evropi, ki se odlikujejo kot mesta kulturnega napredka, kulturne izobrazbe, kot mesta, kjer se vzbujata tudi razum za umetnost, za negovanje prave umetnosti. Ali žalibog ti odri so le bolj izjeme.

Govoril sem tukaj v splošnih potezah glede na velike razmere in sedaj prehajam na naše skromne razmere. Čisto naravno je, da se od dramatične umetnosti na omejenem ozemlju in v omejenih razmerah, v katerih se nahajamo, ne more toliko zahtevati, kakor od dramatične umetnosti drugod, kjer so ne samo druga sredstva na razpolago, ampak kjer je tudi ves milie drugačen, tak milje, da je vsakdo, ki živi v tem miljeu, že sam posebi nagnjen do umetnosti, in je cela vzgoja posameznika taka, da ima več ali manj razuma za umetnost. Pravim, take zahteve se ne morejo staviti. Jaz se tudi ne bom podal na polje kritike naše tukajšnje dramatične umetnosti v Ljubljani. Jaz bi izrazil le željo, da bi dramatična umetnost v naši deželi na celi črti stremila po povzdigi, po resničnem napredku in da bi se na celi črti opazala dobra volja, priti na stopinjo, kjer je res mogoče govoriti o umetnosti. Čul sem marsikaj pohvalnega o predstavah v našem deželnem gledališču, to lojalno priznavam. Čul sem, da se je marsikaj, kar smo morali v prejšnjih časih ostro grajati, nekoliko zboljšalo. Včasih se seveda semtertjja pripeti kaka recidiva. Preveč na enkrat se pa ne sme zahtevati. Zato sem novdarial, da bi rad opazal dobro voljo, pospeti se višje in napraviti iz našega odra res visoko mesto kulturne izobrazbe, kulturnega napredka. To je eno, gospoda moja. Ampak, gospoda moja, mi ne smemo govoriti samo o ljubljanskem gledališču, mi

se moramo marveč tudi ozirati na to, da se je v zadnjih letih naše ljudstvo v občeh, tudi priprosto ljudstvo, začelo zelo zanimati za dramatično umetnost in se jelo samo lotiti dramatičnih predstav. Seveda so to prvi poskusi, kateri so pa vendar pokazali, da tiči v našem ljudstvu precej umetniškega talenta, in da se kakšenkrat najdejo kmečki fantje in dekleta, ki rešujejo svoje vloge na naravnost presenetljiv način. (Poslanec — Abgeordneter Jarc.: „Boljše kakor importirani Čehi!“) Jaz bi ne izrekel nobene sodbe. Nazadnje so igralci, ki pridejo iz Češke na naše gledališče, reveži in storijo, kar pač morejo. Reveži so nazadnje vsi. Sijajne eksistence tak oder, kakor je naš, vendar ne more dati nobenemu. Kakor rečeno, jaz se izražam namenoma z največjo ozirljivostjo, ki je umestna in utemeljena. — Toda, naj se povrnem do svoje misli. Gospoda moja, mi se moramo ozirati na to nagnjenje našega ljudstva, ki čedalje bolj splošno prodira v celi naši deželi, in zato se ne moremo omejiti na to, da bi govorili samo o gledališču v Ljubljani, ampak moramo govoriti o dramatični umetnosti v deželi sploh in se vprašati, ali in koliko je to stvar, ki ima eventuelno zanimati tudi našo deželno upravo in ali je naša deželna uprava poklicana in ali odnosno, v koliko je v stanu pečati se tudi s tem problemom; ali je deželni odbor tisti faktor, ki ima ali more tudi tukaj poseči vmes in tudi po tem viru, po viru dramatične umetnosti, kaj storiti za napredek in ljudsko izobrazbo. Kajti ljudska izobrazba in napredek prihajata iz različnih virov, iz domače hiše, iz cerkve in šole, iz delavnice itd. itd. Tudi polje, narava, naši hribi in doline, naša mesta in odprti svet, občevanje z raznimi ljudmi in nazadnje pa tudi — kakor rečeno — dramatična umetnost, to vse so viri izobrazbe. In tedaj nastane vprašanje za deželno upravo, ali je njena dolžnost in ali je dana zanjo možnost, skušati, da tudi po tej poti pride do ljudskih sre in da povzdigne ljudstvo tudi s tem sredstvom na stopinjo višje izobrazbe in napredka. In zato sem sklenil predlagati neko resolucijo, kot zelo skromen in diskreten prvi korak. Nobenega konkretnega, imperativnega mandata ne dobi s tem deželni odbor, ampak deželnemu odboru se da samo nekaka podlaga, katero sem skušal opisati s temi skromnimi stavki. Resolucija se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, naj proučuje stanje slovenske dramatične umetnosti in možnosti njenega razvoja v deželi in tudi vprašanje, če in v kateri meri zamore dežela, strogo upoštevajoč njen finančni položaj, pospešiti razvoj te umetnosti, s posebnim ozirom na vzbujanje in povzdigo ljudske umetnosti v deželi.“

Potem imam pa še en konkreten predlog, ki je spreminjevalni predlog k zadnjemu odstavku že poprej omenjene 6. točke predlogov finančnega odseka. Finančni odsek namreč predlaga kratko: Deželno gledališče se prepusti dramatičnemu društvu v brezplačno uporabo.

Gospoda moja, meni se zdi ta stavek preveč splošen in preveč imperativen. Če mi kaj takega sklenemo, ima deželni odbor pravzaprav vezane roke in vendar je deželno gledališče deželna last, v kateri leži

veliko deželno imetje. Zato mislim, da vendar ne gre, da se že kar v naprej veže roke — nota bene še za nedoločen čas — deželnemu odboru, ampak mislim, da treba ta stavek nekoliko drugače stilizirati. Stilizirati tako, da se deželni odbor pooblašča, da odstopi deželno gledališče dramatičnemu društvu v brezplačno uporabo, pa tudi le pod gotovimi pogoji in izjemami. Pri tem, gospoda moja, moramo upoštevati, da imamo tudi nek ljudski oder v Ljubljani, pojav tiste ljudske umetnosti v Ljubljani, o kateri sem prej govoril. Mi moramo deželnemu odboru dati možnost, da bo tudi ta ljudski oder lahko na tisti način podpiral kakor dramatično društvo, namreč, da bo tudi ljudski oder dobil semtertje brezplačno na razpolago deželno gledališče kakor dramatično društvo, katero naj ima — to priznavam — deželno gledališče navadno na razpolago. Moj predlog se glasi tako, da se namesto zadnjega stavka v predlogu finančnega odseka sprejme sledeči spreminjevalni predlog (bere — liest):

„Deželni odbor se pooblašča, prepustiti deželno gledališče za tekočo in sledečo sezono „Dramatičnemu društvu“ v brezplačno uporabo; previdnosti deželnega odbora je prepuščeno, ugotoviti v posebni pogodbi tozadevne posebne pogoje in morebitne izjeme.“

Prosim, da visoka zbornica oba moja predloga sprejme. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Dalje je oglašen k besedi gospod poslanec Lavrenčič.

Poslanec Lavrenčič:

Visoka zbornica! V poročilu deželnega odbora o proračunu deželnega zaklada najdemo pod točko stroškov VIII., A., naslov 2., § 3., postavka 2., 12.000 kron za obrtne nadaljevalne šole na Kranjskem. S tem ima deželni odbor kolikor toliko ingerence na upravo teh šol in kolikor toliko vpliva na odstranitev gotovih nedostatkov pri teh šolah. V resolucijah finančnega odseka je za to odstranitev že precej preskrbljeno, izvzemši, kar se tiče časa poučevanja. Poučuje se na teh šolah ob nedeljah od 8. do 12. ure dopoldne in potem dvakrat na teden od 6. do 8. ure zvečer. Ta čas se vidi meni neprimeren. Najprej, kar se tiče nedelje. Nedelja je gospodov dan in dan počitka. Zato je obžalovati, da morajo vajenci ravno med glavno službo božjo, ko se zbirajo verniki v župni cerkvi, iti v šolo. To se godi v smislu naredbe ministrstva za javna dela z dne 5. februarja 1909, kjer je izraženo načelo, da se vrši pouk ob nedeljah. To silno slabo vpliva na ljudstvo, še slabše pa na našo mladino in osobito na vajuence in je na vsak način silno škodljivo v versko-moralnem oziru. Gospoda moja, nikaner ne pozabimo, da so vajenci med 14. in 18. letom, ko izstopijo iz ljudske šole, na razpolago mnogim zunanjim sovražnim vplivom. Takrat v mladih ljudeh vse kipi in vre, strasti rastejo v mladih srcih, in če kdo potrebuje močne moralne opore za zmago zunanjih in notranjih sovražnikov, jo gotovo potrebujejo vajenci. To oporo dobe v praktičnih verskih mislih, katere odsevajo tudi v točnem

izvrševanju krščanskih dolžnosti, ki obstoje med drugim v poslušanju božje besede in prisotnosti pri sveti maši. Priznam, da je naučno ministrstvo z odlokom z dne 21. maja 1888., št. 10.400, šolskim vodstvom zaukazalo, da naj skrbe za to, da se bodo učenci vdeleževali sv. maše. Vprašanje pa je, kdaj in kako. Po postavi z dne 27. maja 1885. in z dne 16. januarja 1895 je odmerjen za delavske stanove nedeljski počitek od 6. ure v nedeljo zjutraj do 6. ure zjutraj v pondeljek. Komu pa ni znano, da delajo mojstri, posebno čevljarji in krojači ob sobotah pozno v noč do nedelje zjutraj. Komu dalje ni znano, da so vajenci zadnji, ki ostavijo delavnico vsi zmučeni in da komaj čakajo, da bi šli k počitku, če jih morda ne pošlje mojster poleg tega še z izvršenim delom po hišah. Če bi tudi šli v cerkev, bi bili prisotni pri službi božji samo s telesom, z duhom kaj malo. Ministerialni odlok iz leta 1888. torej ne more imeti zanje moči in veljave, ker vajenec ne more biti niti telesno navzoč v cerkvi in če to stori s silno težavo, pa duševno more še manj izvrševati svoje verske dolžnosti. Naj se to torej preuredi tako, da bo šolski pouk do glavne službe in po nji, nikakor pa ne med glavno službo božjo. Še boljše bi pa bilo, če bi se šolski pouk prenesel na kak delavnik. Z odlokom naučnega ministrstva z dne 21. maja 1888. je pouk v nedeljo prepovedan, ker hoče ministrstvo, da imata učenec in učitelj nedeljski počitek. Omenjam tudi, da se nedelja ne prične šele opoldne. Naj bo torej prosta cela nedelja, da bodo učenci in učitelji uživali celo nedeljo in mogli kot kristjani zadostiti svojim verskim dolžnostim.

Ampak tudi kaj neprimeren čas je v tednu učni čas od 6. do 8. ure zvečer. Pomislimo, gospoda moja, da dela ubogi vajenec od jutra do večera, potem pa naj gre k pouku. S kakšnim uspehom naj posluša pouk, zlasti ker nima nikdar časa se pripraviti za šolo. Neumit, včasih umazan, mora iti v šolo, in večkrat je združen prihod v šolo in odhod iz šole z različnimi nerodnostmi. Mislim, da bi bilo prav, če bi se to predrugačilo in da bi ta večerni pouk odpadel. Več krajevnih odborov je uvidelo to potrebo ter ukrenilo stvar tako, da je preneslo pouk na četrtek dopoldne od 8. do 12. ure. Naj bi se ta ukrep spopolnil še tako, da bi odpadel pouk ob nedeljah, kar bi silno dobro vplivalo v didaktičnem in pedagoškem oziru. Pri tem bi bili pa tudi šolski uspehi boljši, kajti dečki bi imeli več veselja, ker bi s ponosom trdili: četrtek je za šolo naš. Z ozirom na to se usojam predlagati sledečo resolucijo (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, naj izposluje pri šolskih odborih obrtno-nadaljevalnih šol in pri šolski oblasti, da odpade pouk na teh šolah ob nedeljah in tedenskih večernih urah od 6. do 8. ure ter se ves pouk prestavi na četrtek dopoldne in popoldne, eventualno pa naj vsaj izposluje pri šolskih odborih obrtno-nadaljevalnih šol in pri šolski oblasti, da se v teh šolah ne bode poučevalo ob nedeljah med glavno božjo službo, da bode vajencem in učiteljem omogočeno zadostiti krščanski dolžnosti.“

Prosim, da bi visoka zbornica to resolucijo sprejela. (Odobrovanje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Dalje pride do besede gospod poslanec Piber.

Poslanec Piber:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k točki 8. na strani 7. priloge 226.

Po tej točki je deželni odbor pooblaščen, da daje kmetijstvu podpore, zlasti za popravo hlevov, in da naj te podpore deli tako, da se zaveže, za določeni, od prosilca na svoje ime pri kakem denarnem zavodu najeti kapital določeno vrsto let vse ali del letnih obresti plačati namesto prosilca. (Poslanec. — Abgeordneter dr. Lampe: „Deželni odbor je že letos dajal podpore za hleve!“) To je prav. Vendar se mi pa ne zdi ta resolucija jasno dovolj izražena. Zato predlagam namesto nje drugo. Kajti zdi se mi važno, da se gornja resolucija spremeni, oziroma dopolni tako, da bo jasno izraženo, da sme deželni odbor za napravo in popravo hlevov in ureditev gnojišč deliti tudi premije v gotovini. Po resoluciji, ki jo predlaga finančni odsek, pa bi se podpiranje te panoge kmetijstva smelo goditi edino le potom posojil, ko vendar v marsikaterem slučaju niti ne bo potrebno, da bi dotični kmetovalec najemal posojilo za kakšno majhno ali srednjo popravo.

Zato predlagam sledečo resolucijo:

„Deželni odbor se pooblašča, da za napravo in popravo hlevov in ureditev gnojišč deli primerne podpore (premije) ali pa, da se zaveže za določeni, od prosilca pri kakem denarnem zavodu najeti kapital gotovo vrsto let plačevati namesto prosilca vse ali del letnih obresti.“

Prosim visoko zbornico, da to resolucijo sprejme. (Odobrovanje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne — ima sklepečno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Krek:

Jaz imam samo v imenu finančnega odseka par stvari popraviti. Pri 10. resoluciji se je vrnila napaka. Finančni odsek je namreč sklenil, da se postavi v proračun za leto 1911. za pet ustanov znesek po 300 K učencem nemške narodnosti s Kranjskega na Mahrovi trgovski šoli in zaraditega prosim, da se točka a 10. resolucije v tem smislu popravi.

Ravnotako je popraviti v točki b besede „tri štipendije“ v „pet štipendij“.

Dalje opozarjam, da je pri peticijah pod točko 14., črka c, pomotoma izpadla prošnja št. 623, to je namreč prošnja blejskega društva za promet tujcev za podporo. Prosim, da se pod to črko c vstavi še ta peticija št. 623.

In končno imam v imenu finančnega odseka še k točki 11. omeniti, da se ima peticija št. 563, to je

namreč prošnja ljubljanskega mesta glede obrtne šole po sklepu finančnega odseka vrniti mestni občini.

Kar se tiče gorenjskih resolucij in pa nasvetovanih sprememb, izjavljam, da resolucija, kakoršno je predlagal gospod poslanec Piber, odgovarja mnenju finančnega odseka in zaraditega se jej moram prilagoditi.

Tudi besedilo, kakor ga je nasvetoval glede na št. 6. pri peticijah tovariš dr. Šusteršič, je v soglasju z mnenjem finančnega odseka in priporočam torej njegov predlog visoki zbornici v sprejem.

Poročevalčeva dolžnost je, da te resolucije, kakor so tukaj tiskane, priporočam in ravnotako priporočam, da se peticije v tem smislu rešijo, kakor je tukaj predlagano, glede ostalih pa prepuščam, da glasujejo gospodje o njih kakor hočejo. Jaz kot referent finančnega odseka nimam naloga, ne jih priporočati, ne jim nasprotovati.

Deželni glavar:

Gospodje, mi bomo glasovali, in sicer najprej o peticijah. Če smo te enkrat spravili v red, potem bomo glasovali o resolucijah. Kar se tiče peticij, ni bilo ugovorov z nobene strani. Torej bomo najprej glasovali o vseh točkah na strani 8. in 9. priloge 226., izvzemši 17. točko, katera vsebuje samostalni predlog gospoda poslanca Gangla in tovarišev v zadevi kulturnega davka, in izvzemši točko 6.

Gospodje torej, ki ste za rešitev peticij, kakor jo nasvetuje finančni odsek, toda brez točke 6. in 17., izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bomo glasovali o spreminjevalnem predlogu gospoda tovariša dr. Šusteršiča in točki 6. Ta spreminjevalni predlog se glasi (bere — liest):

„Deželni odbor se pooblašča, prepustiti deželno gledališče za tekočo in sledečo sezono Dramatičnemu društvu v brezplačno uporabo: previdnosti deželnega odbora je prepuščeno, ugotoviti v posebni pogodbi tozadevne posebne pogoje in morebitne izjeme.“

Tu nasvetuje gospod poslanec dr. Šusteršič, da se vpostavi mesto zadnjega stavka točke 6. glasečega se: „Deželno gledališče prepusti se Dramatičnemu društvu v brezplačno uporabo.“

Gospodje, ki ste za ta spreminjevalni predlog, izvolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Potem bomo glasovali o resolucijah, in sicer najprej o teh resolucijah, katere imate tu tiskane pred seboj, izvzemši 8. točko, pri kateri imamo spreminjevalni predlog.

Torej gospodje, ki ste za resolucije pod št. 1. do inklusive 14., toda izvzemši št. 8., prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bomo glasovali o spreminjevalnem predlogu, ki ga je stavil gospod poslanec Piber k točki 8.

Gospodje, ki ste za točko 8. v tej obliki, kakor jo nasvetuje gospod tovariš Piber in ki se glasi (bere — liest):

„Deželni odbor se pooblašča, da za napravo in popravo hlevov in ureditev gnojišč deli primerne podpore (premiije) ali pa, da se zaveže za določeni, od prosilec pri kakem denarnem zavodu najeti kapital gotovo vrsto let plačevati namesto prosilec vse ali del letnih obresti.“

blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim glasovati o točki 17. na strani 9., zadevajoči samostalni predlog gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede uvedbe davka na hranilnice, zadruge in banke. Prosim tukaj pred besedo „davka“ dostaviti besedo „kulturnega“.

Gospodje, ki ste za ta predlog, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj pa imamo še vrsto resolucij, ki so bile stavljene. Torej najprej pride resolucija po sklepu finančnega odseka, katera pa ni tiskana in ki se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se odstopajo prošnje za podporo vsled bede z naročilom, naj jih predloži deželni vladi v rešitev; le v izrednih slučajih naj iz dovoljenega kredita deli miloščine.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, prosim vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj bomo glasovali o resoluciji gospoda poslanca Višnikarja, ki se glasi (bere — liest):

„C. kr. vlada se naprosi, da za politična okraja Črnomelj in Kočevje, katera obsegata 170.400 ha zemlje (površine), od katere je nad 56.000 ha, tedaj ena tretjina gozda, v svrhu uspešnega nadzorovanja teh gozdov nastavi posebnega okrajnega gozdnega tehnika.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Resolucija je sprejeta.

Sedaj pride ena šolska resolucija gospoda poslanca Gangla, ki se glasi (bere — liest):

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da prispeva deželi 50 % za plače ljudskošolskega učiteljstva.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

En o g l a s n o sprejeta. (Ploskanje. — Händeklatschen.)

Gospod poslanec Višnikar predlaga nadalje tole resolucijo (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da prouči vprašanje ustanovitve in vzdrževanja meščanskih šol na

Kranjskem, zlasti v tistih mestih in trgih, kjer še ni nikakih srednjih ali osemrazrednih ljudskih šol, in da v prihodnjem zasedanju stavi o tem primerne predloge.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Resolucija je padla.

Kolega dr. Triller nasvetuje dalje resolucijo (bere — liest):

„Deželni zbor priznava pravico mestne občine ljubljanske do primerne prispevka k stroškom zgradbe c. kr. obrtne šole v Ljubljani iz deželnih sredstev ter naroča deželnemu odboru, da, preiskavši vse merodajne okolnosti, predloži v prihodnjem zasedanju deželnemu zboru primeren nasvet.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je v manjšini in torej padla.

Sedaj pride na vrsto resolucija gospoda tovariša Lavrenčiča o obrtnih nadaljevalnih šolah, ki se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, naj izposluje pri šolskih odborih obrtno-nadaljevalnih šol in pri šolski oblasti, da odpade pouk na teh šolah ob nedeljah in tedenskih večernih urah od 6. do 8. ure ter se ves pouk prestavi na četrtek dopoldne in popoldne, eventualno pa naj vsaj izposluje pri šolskih odborih obrtno-nadaljevalnih šol in pri šolski oblasti, da se v teh šolah ne bode poučevalo ob nedeljah med glavno božjo službo, da bode vajencem in učiteljem omogočeno zadostiti krščanski dolžnosti.“

Poslanec dr. Tavčar:

Prosim, da se glasuje ločeno.

Deželni glavar:

Bom ugodil tej želji. Torej najprej prosim gospode, ki so za prvi glavni del te resolucije, da izvolijo vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Prvi del je padel z 19 proti 23 glasovi.

Sedaj bomo glasovali o eventualnem predlogu, to je o drugem delu te resolucije, in jaz prosim gospode, ki mu pritrldijo, da izvolijo vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Eventuelni predlog je sprejet.

Sedaj pridejo na vrsto nekatere resolucije, katere zadevajo gojenje umetnosti.

Najprej bom dal na glasovanje resolucijo tovariša dr. Lampeta o deželnem umetniškem svetu, ki se glasi (bere — liest):

„Ustanovi se deželni umetniški svet, ki bodi posvetovalni organ deželnemu odboru v umetniških zadevah. Zlasti ima staviti predloge:

- 1.) o ureditvi kranjske umetniške galerije;
- 2.) o nabavi umetnin za deželo;

3.) o podpiranju umetniškega delovanja sploh;

4.) deželni umetniški svet bodi presojevalni organ za umetniške načrte.

Deželnemu odboru se naroča, da sestavi deželni umetniški svet.“

Gospodje, ki pritrldite tej resoluciji, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejeta.

Sedaj bom dal na glasovanje spremenjevalni predlog gospoda poslanca dr. Novaka, ki se glasi (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni resolucijo:

Deželnemu odboru se naroča, da postavi v proračun za leto 1911. primeren znesek za letno podporo „Dramatičnemu društvu“ v Ljubljani v svrhu prirejanja slovenskih predstav.“

Gospodje, ki ste za ta predlog, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je ostal v manjšini — torej odklonjen.

Gospod poslanec dr. Šustersič nasvetuje sledečo resolucijo (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, naj proučuje stanje slovenske dramatične umetnosti in možnosti njenega razvoja v deželi in tudi vprašanje, če in v kateri meri zamore dežela, strogo upoštevajoč njen finančni položaj, pospešiti razvoj te umetnosti, s posebnim ozirom na vzbujo in povzdigo ljudske umetnosti v deželi.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Dalje je stavil gospod poslanec Gangl resolucijo (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da izdela do prihodnjega zasedanja zakonski načrt o uvedbi kulturnega davka, s katerim se obremene zavodi, ki so prisiljeni polagati javne račune, v korist ljudskemu šolstvu in učiteljstvu.“

Tej resoluciji se je že ugodilo, torej ne pride več v poštev.

Druga resolucija gospoda poslanca Gangla se glasi (bere — liest):

„Deželni zbor skleni:

Vlada se pozivlja, da nemudoma stopi v dogovor z delavskim ministrstvom v svrhu, naj to ministrstvo sporazumno z mestno občino idrijsko in rudniškim ravnateljstvom v Idriji na svoje stroške zgradi dovoljno število delavskih stanovanj v Idriji.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Potem pride resolucija gospoda tovariša Perhacca (bere — liest):

„Z ozirom na ogromno škodo, ki jo imajo kranjski vinogradniki vsled tega, ker tekmuje z njihovim poštenim pridelkom ogrsko ponarejeno vino, se pozivlje centralna vlada, da z vsemi silami in, če ni drugače, z vsemi možnimi represalijami izsili od ogrske državne polovice, da izpolni svojo pogodbeno dolžnost, in v državnem zboru sklene obljubljeni postaviti zoper ponarejanje vina.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Gospod dr. Triller je nasvetoval dve resoluciji, in sicer prvo tele vsebine (bere — liest):

„Visoka c. kr. vlada se pozivlja, da brez odloga potrebno ukrene, da se pri zemljiških knjigah vojvodine Kranjske v napisu imovinskega lista navede ime dotične katastrske občine v obeh deželnih jezikih, kjer je tako ime v navadi.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Resolucija je s o g l a s n o sprejeta.

Nadaljnja resolucija, predložena po gospodu tovarišu dr. Trillerju, se glasi (bere — liest):

„Deželni zbor vojvodine Kranjske

1.) konstatuje z ogorčenjem v zadnjem času vedno naraščajoče izpodrivanje slovenskega jezika na c. kr. sodiščih v celem okrožju graškega nadsodišča,

2.) protestuje zoper dosledno zapostavljanje slovenskih sodnikov in vedno pogosteje se ponavljajoče sistematično preteriranje istih,

3.) protestuje zoper vsiljevanje jezikovno nezadostno kvalifikovanih sodnikov v deželo,

4.) zahteva, vstrajajoč na načelni zahtevi posebnega nadsodišča za slovenske pokrajine s sedežem v Ljubljani, da se, dokler se ta zahteva ne izpolni, namesti pri c. kr. višjem deželnem sodišču v Gradcu vsaj tretjino slovenskih sodnikov in slovenskega podpredsednika,

5.) zahteva istotako, da se na c. kr. vrhovnem sodišču na Dunaju primerno pomnoži število slovenskih votantov in pomožnih sodnih uradnikov,

6.) pozivlja osrednjo c. kr. vlado, da vse te grajane nedostatke prej ko prej odpravi.

Deželnemu odboru se naroča, da ta sklep sporoči c. kr. ministrskemu predsedniku in c. kr. justičnemu ministrstvu.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj pride na vrsto zadnja resolucija, stavljena po gospodu poslancu dr. Peganu, ki se glasi (bere — liest):

„Deželni zbor vojvodine Kranjske protestuje z vso odločnostjo proti temu, da se v okrožju c. kr. višjega deželnega sodišča graškega drugače postopa s pravnimi praktiki in avskultanti slovenske narod-

nosti, kakor z onimi nemške narodnosti in se daje prednost nemškim pred slovenskimi s tem,

a) da se Slovence kljub jasni službeni potrebi brez razlogov odklanja od sodne službe, Nemce pa se sprejema;

b) da se pušča prošnje slovenskih petentov skozi mesece nerešene ležati, dočim se nemškim prošnjikom takoj ugodi in se na njihove prošnje še celo čaka;

c) da se slovenske avskultante pušča dosledno dalj časa služiti brez adjutov kakor nemške in

č) da se daje nemškim pravnim praktikantom in avskultantom posebne nagrade za to, da se službeno usposobijo z učenjem slovenskega jezika.

C. kr. osrednja vlada se pozivlja, da o teh nedostatkih poizveduje in jih da takoj odstrani, posebej pa naj vredi službene razmere pravnih praktikantov in avskultantov tako, kakor je to v okrožju višjega deželnega sodišča tržaškega.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je tudi sprejeta, in s tem je rešen proračun deželnega zaklada. (Ploskanje. — Händeklatschen.)

In sedaj bom prosil gospoda poročevalca finančnega odseka, da poroča o nujnem predlogu gospodov poslancev dr. Šusteršiča, ekscelence barona Schwegla in dr. Tavčarja, zadevajoč železnično akcijo in podporo njeno od strani deželnega odbora.

Poročevalec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! V današnji seji je stavil doktor Šusteršič s tovariši nujen predlog, katerega besedilo ste čuli danes zjutraj. Ne vem, ali ga treba prečitati ali ne. (Klici — Rufe: „Ne!“)

Čuli ste predlog, čuli tudi utemeljevanje dr. Šusteršičevo, kateremu se finančni odsek v celem obsegu pridružuje. Mislim, da mi ni treba še dalje govoriti o tem predlogu, ki je velikega pomena in Vam ga s tem priporočam.

Sklepam z željo, da bi se uresničili upi, ki jih stavimo na ta predlog, da bi se uresničili v korist dežele in prebivalstva kranjske dežele. Priporočam, da se predlog nespremenjen sprejme. (Odobranje in ploskanje. — Beifall und Händeklatschen.)

Deželni glavar:

K besedi je oglašen gospod poslanec ekscelence baron Schwegel.

Zum Worte ist gemeldet Seine Exzellenz Baron Schwegel.

Abgeordneter Exzellenz Freiherr v. Schwegel:

Die Verhandlungen des vor wenigen Tagen vom Herrn Landeshauptmanne einberufenen Eisenbahntages verdienen gewiß die volle Beachtung. Wenn ich nichtsdestoweniger auch angesichts der vorgeschrittenen Stunde noch das Wort ergreife, tue ich es, um auf einige Gesichtspunkte aufmerksam zu machen, die

nach meiner Ansicht bei dieser Gelegenheit nicht übersehen werden dürfen.

Was die Zusammensetzung des ständigen Komitees anlangt, habe ich nichts dagegen zu bemerken, möchte aber dabei daran erinnern, daß für derartige Verhandlungen die Einberufung eines Landeseisenbahnrates gesetzlich normiert ist, welche Einberufung aus triftigen Gründen jetzt nicht erfolgen konnte, der wir aber nichtsdestoweniger unsere Aufmerksamkeit schenken müssen. Ich glaube, es wird in der nächsten Session des Landtages von Wichtigkeit sein, diese Frage zu regeln, weil eine Institution, wie der Eisenbahnrat, als eine vom Staate ins Auge gefaßte Institution, in Analogie mit den in anderen Kronländern bestehenden ähnlichen Institutionen von solcher Bedeutung ist, daß wir darauf im Interesse des Landes nicht verzichten dürfen. Es ist angesichts der Änderungen in unserem Wahlmodus nicht möglich, heute diese Wahl vorzunehmen, aber die nächste Session wird uns Gelegenheit bieten, diesen Fehler zu korrigieren und eventuell den Eisenbahnrat in jener Weise zu konstituieren, welche den Interessen des Landes entspricht. Das wird um so nützlicher durchgeführt werden können, weil wir dann auch schon Gelegenheit gehabt haben werden, Erfahrungen zu machen, wie sich die Institution, die durch die Initiative dieses Eisenbahntages ins Leben gerufen wurde, in der Praxis bewährt, welche Vorteile sie bietet und wie sie weiter gehandhabt werden soll. Es wird auch ganz und gar keinem Anstande begegnen, alle jene Kreise und Männer, welche in dieser Institution sich durch ihre Tatkraft und Umsicht bewährt haben, auch in dem künftigen Eisenbahnrate zur Mitarbeit heranzuziehen.

Das ist eine Seite der Frage, auf welche ich das hohe Haus aufmerksam machen wollte.

Eine andere Seite steht bis zu einem gewissen Grade mit den eben abgeführten Verhandlungen über das Budget in Zusammenhang. Nach der uns vorliegenden Resolution soll beschlossen werden, dem Landesausschusse für die bezeichneten Eisenbahnzwecke einen Kredit von 50.000 Kronen zu bewilligen. Wenn ich nicht irre, ist für diese 50.000 Kronen im Budget keine Bedeckung vorgesehen, und es ist notwendig, darauf hinzuweisen, daß diese Bedeckung gefunden werden kann. Das ist der Grund, warum ich diese Frage im Anschlusse an das Budget zur Sprache bringen zu sollen glaubte. Sie wissen, daß wir aus Gründen, welche in der Natur der Sache gelegen sind, bei der Gründung der Unterkrainger Bahnen und angesichts der Erfahrungen, die wir in der Verwaltung derselben gemacht haben, uns veranlaßt gesehen haben, für Eisenbahnzwecke jährlich eine gewisse Summe zurückzulegen. Diese Summe hat heute bereits als eigener Fonds eine größere Höhe erreicht, soll aber nur dem bestimmten Zwecke gewidmet werden. In diesem Sinne ist auch die Resolution zu verstehen, daß im Falle der Staat für die Durchführung dieser Aufgabe eine entsprechende Mitwirkung zusichert, wir dazu ebenfalls in gleichem Maße im Einvernehmen auch mit den Interessenten und unter deren Mitwirkung

beitragen können. Die Mittel hiezu sind in diesem Fonds gegeben. Wenn auf denselben nicht direkt hingewiesen ist, billige ich das vollständig, ich bin aber überzeugt, daß in dem Ausdrucke, daß aus den Mitteln des Landes die Bedeckung für diese Bedürfnisse geschaffen werden soll, das zu verstehen ist.

Ich muß aber nichtsdestoweniger auf einen Umstand aufmerksam machen, der es empfiehlt, diese Summe, die wir durch Sparsamkeit seit langen Jahren gesammelt haben, nicht ohne weiteres auszugeben, schon vom Gesichtspunkte der Unterkrainger Bahnen selbst. Ich muß darauf aufmerksam machen, daß Momente eintreten können, die wir schon einmal erlebt haben, wo die Garantie des Landes für die Bedeckung der Bedürfnisse dieser Bahn angerufen werden kann. Es können Umstände eintreten — ich hoffe, es wird nicht geschehen, ich kann aber die Möglichkeit nicht ausschließen und ich habe bestimmte Anhaltspunkte dafür, darauf hinzuweisen, daß solche Möglichkeiten eintreten können — es können, sage ich, also solche Umstände eintreten, die eine Heranziehung dieses Fonds für die Unterkrainger Bahn erforderlich machen, und es wäre höchst peinlich und ungerathen, wenn in einem solchen Falle der angesammelte Fonds zur Bedeckung solcher Bedürfnisse nicht herangezogen werden könnte.

Aus diesem Grunde würde ich unbedingt empfehlen, mit aller Sorgfalt und Sparsamkeit in dieser Beziehung vorzugehen, um so mehr, weil ich auch die Überzeugung hege, daß die Arbeiten, die nach dieser Richtung jetzt durchgeführt werden, nur im Einvernehmen mit der Regierung, aber auch unter voller Mitwirkung der Regierung, durchzuführen sind, also unsere Mittel in dieser Richtung gewiß nicht übermäßig in Anspruch genommen zu werden brauchen.

Was aber die uns obliegende Aufgabe selbst betrifft, will ich nur mit wenigen Worten den Ausführungen beitreten, die der Herr Antragsteller bei der Begründung des Dringlichkeitsantrages gemacht hat. Ich möchte betonen, daß der außerordentliche Wert dieses Antrages darin zu erblicken ist, daß darnach die Projekte tatsächlich gründlich vorbereitet und studiert werden sollen, wenn man die Hoffnung hegen will, dieselben später an geeigneter Stelle zur Annahme zu bringen. Die Erfahrung hat bewiesen und ich könnte Ihnen zum Beweise dafür Tatsachen anführen, daß nur mit Zuhilfenahme derartiger fertig ausgearbeiteter Projekte die Durchführung derartiger Angelegenheiten gelungen ist und gelingen kann.

Es ist ja kein Zweifel, daß von den Bahnen, die hier besprochen worden sind, nicht alle dem gesamtstaatlichen Interesse dienen, wir dürfen uns in dieser Beziehung keiner Illusion hingeben. Es sind aber auch solche darunter, die den gesamtstaatlichen Interessen dienen, und wenn wir da einen Schritt zur Durchführung dieser Projekte tun, arbeiten wir nicht nur im Interesse des Landes, sondern auch im staatlichen Interesse, und wir dürfen hoffen, in dieser Richtung auch vom Staate volle Unterstützung und Mitwirkung zu erhalten.

Wenn wir aber mit solchen Projekten hervortreten, die im gesamtstaatlichen Interesse liegen — ein Ausdruck, dessen Bedeutung ja allen bekannt ist — oder die von allgemeiner wirtschaftlicher Bedeutung sind, werden wir dem Lande den größten Nutzen, dem Staate entsprechende Vorteile bringen, der Entwicklung unseres wirtschaftlichen Verkehrs und des wirtschaftlichen Verkehrs der Monarchie aber einen großen Dienst leisten.

In diesem Sinne empfehle ich die Annahme des Antrages mit der Bitte, daß der Herr Landeshauptmann, der unseren Dank entgegennehmen möge für die Initiative, die er in dieser Angelegenheit ergriffen hat (Živahno odobranje. — Lebhafter Beifall.), auch die weiter notwendigen Schritte veranlassen möge, damit dieses Komitee sobald als möglich aktiviert werde, seine Tätigkeit aufnehme und auf diese Weise jene Hoffnungen verwirkliche, mit denen wir die Annahme dieses Antrages begleiten. (Živahno odobranje. — Lebhafter Beifall.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, — gospod poročevalec?

Poročevalec dr. Tavčar:

Hvala!

Deželni glavar:

Gospod poročevalec se tudi odpove besedi, ter bomo glasovali. Gospodje, ki pritrjujete predlogu finančnega odseka, blagovolite vstati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Konstatujem, da je predlog s o g l a s n o sprejet.

Sedaj prosim gospoda poročevalca finančnega odseka dr. Lampeta, da poroča o točki:

3. Poročilo deželnega odbora, tičoče se prodaje deželnega gozda „Podmolnik“, davč. obč. Dobrunje, oziroma v gozdu nahajajočega se lesa. (K dež. odb. št. 1922 l. 1910. [glej: Dodatek.])

3. Bericht des Landesausschusses, betreffend den Verkauf der landschaftlichen Waldung „Podmolnik“, Kat. Gem. Dobrunje, respektive des in der Waldung sich befindlichen Holzes. (Zur L. A. Z. 1922 de 1910 [siehe: Anhang.])

Poročevalec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Kakor je deželni zbor sklenil, tako se je zgodilo: razpisala se je prodaja podmolniškega gozda. Oglasili so se različni oferenti, katere imate itak v pisмени predlogi pred seboj, in z zadovoljstvom konstatiram, da so ponudbe višje, kakor se je spočetka pričakovalo. Najvišja ponudba je Drobničeva. V smislu sklepa visokega deželnega zbora se ima gozd oddati najvišjemu ponudniku, ampak prednost ima občina Dobrunje. V tem smislu priporočam predlog finančnega odseka, ki se glasi (bere — liest):

„Visoka zbornica skleni:

1.) Dovoli se, da deželni odbor proda takozvani podmolniški gozd, ki je deželna lastnina, to je parcela št. 716 davčne občine Dobrunje, kakor stoji in leži z že posekanim lesom vred za ceno 40.100 kron.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da sklepu pod 1.) izposluje Najvišje potrjenje v smislu § 20., odstavek 2., deželnega reda.

3.) Občino Dobrunje se vpraša, če ponudi zgorajšnjo kupnino.

4.) Deželni odbor se pooblasti, da dogovori s kupcem primerne plačilne pogoje.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje, ki pritrjujete predlogom finančnega odseka, izvolite vstati. Predlogi finančnega odseka so sprejeti. — Na vrsto pride sedaj točka:

4. Ustno poročilo odseka za deželna podjetja o poročilu deželnega odbora o štadiju, v katerem se nahaja zadeva deželnih električnih central. (K prilogi 224.)

4. Mündlicher Bericht des Ausschusses für Landesunternehmungen über den Bericht des Landesausschusses, betreffend das Stadium, in welchem sich die Angelegenheit der elektrischen Landeszentrale befindet. (Zur Beilage 224.)

Poročevalec Kobi:

Visoka zbornica! Poročilo, priloga 224., katero leži tiskano pred Vami, je gotovo že vsak prečital. To poročilo je odsek za deželna podjetja v svoji zadnji seji natančno preštudiral in prišel do sklepa, da je deželni odbor doslej jako previdno in pametno ravnal, zlasti, ker je v tem času, kakor ste brali v tem poročilu, ministrstvo pristopilo akciji in se bodo eventualni stroški delili, in kar je največjega pomena, da ne bo delalo železniško ministrstvo nobenih zaprek.

Odsek za deželna podjetja je torej sklenil predlagati visoki zbornici sledeče:

„Visoki deželni zbor izvoli poročilo deželnega odbora z dne 24. januarja 1910, št. 903 (priloga 224.), o stanju, v katerem se sedaj nahaja zadeva deželnih električnih central, odobruje vzeti na znanje ter skleniti:

1.) Deželni odbor se pooblašča, da nadaljuje pod pogoji, ki so navedeni v tem poročilu, skupno s c. kr. železničnim ministrstvom zadevo o izrabi kranjskih vodnih sil in

2.) deželnemu odboru se naroča, da o vseh pomembnih stadijih te zadeve poroča deželnemu zboru.“

Prosim, da visoka zbornica pritrudi nasvetu odseka za deželna podjetja.

Deželni glavar:

K besedi je oglašen gospod poslanec ekszellenca baron Schwegel.

Zum Worte hat sich gemeldet Seine Exzellenz Baron Schwegel. Ich erteile Seiner Exzellenz das Wort.

Abgeordneter Exzellenz Baron Schwegel:

Die Angelegenheit, die jetzt in Verhandlung steht, verdient die größte Aufmerksamkeit und Beachtung. Darauf wurde schon bei verschiedenen Verhandlungen in diesem hohen Hause hingewiesen, und es wurde auch in einer beredten Weise und mit den kräftigsten Argumenten von dem Herrn Berichterstatter des Landesausschusses hervorgehoben, welche große, ausschlaggebende Bedeutung gerade diese Angelegenheit hat, eine Bedeutung, welche sich vielleicht mit der Höhe der größten Anforderungen, welche der Landesfonds an uns stellt, nicht nur vergleichen läßt, sondern sie sogar übertrifft.

Ich möchte also vor allem nur die große Bedeutung dieser Angelegenheit hervorheben. Über sie wurde bei Erörterung der Wasserrechtsfrage eingehend schon gesprochen, ich will darauf nicht zurückkommen, ich will mich vielmehr vor allem an den vorliegenden Bericht halten. Der Herr Berichterstatter hat die Anträge, wie sie im Berichte des Landesausschusses enthalten sind, aufgenommen und dem Hause zur Annahme empfohlen. Ich muß aber darauf aufmerksam machen, daß diese Anträge mit den heute bestehenden tatsächlichen Verhältnissen sich nicht decken und daher eine wesentliche Änderung erheischen.

Es sei mir gestattet, ganz kurz die Geschichte dieser Angelegenheit zu berühren. Wie Sie aus dem Berichte entnehmen, hat der Landesausschuß, von dem Interesse geleitet, die Wasserkräfte des Landes soviel als möglich für die eigenen Zwecke zu verwenden, sich anfangs mit der größten Entschiedenheit gegen die Regierung gewendet, welche im Wege des Eisenbahnministeriums Schritte unternahm, um sich die wertvollsten Wasserkräfte für den Betrieb der Eisenbahnen zu sichern. Ich möchte da gleich hervorheben, daß — ich will nicht sagen, dieser Protest oder dieser Kampf gegen die Regierung bis zu einem gewissen Grade gerechtfertigt war — daß aber die Mitwirkung des Landes in dieser Angelegenheit eine Notwendigkeit war. Nachdem durch eine zufällige, für die Interessen einzelner Privaten günstige Entscheidung — ich glaube — sogar des Obersten Gerichtshofes die Angelegenheit in einer Weise geregelt wurde, daß das Eisenbahnministerium von seiner Forderung, diese Wasserkräfte für sich in Anspruch zu nehmen, aus dem Grunde zurücktreten mußte, weil inzwischen Private die Konzessionen erlangt hatten, ist — so glaube ich — dem Landesausschusse der Gedanke nahe gelegt worden, eine Verständigung mit dem Eisenbahnministerium über diese Angelegenheit zu erzielen, ohne einen Kampf nach der einen oder anderen Richtung aufzunehmen.

Ich brauche hier wohl nicht den Standpunkt ausführlich auseinandersetzen, der im verflossenen Jahre auf dem berühmten Wassertage in Salzburg, an dem sich ja auch Delegierte unseres Landesaus-

schusses beteiligt haben, zur Geltung gebracht und auch gewürdigt wurde.

Es ist nicht richtig, daß die Industrie an dieser Sache nicht beteiligt ist und daß es keine Gefahr begründet, wenn die Industrie erst von der Erteilung von Konzessionen abhängig gemacht wird, nachdem man diese zuerst für sich erworben hat. Es ist über diese Dinge auf dem Wassertage so gründlich gesprochen, es ist auf den Landtagen der Alpenländer insbesondere diese Frage schon so vielseitig ventiliert worden, daß ich darauf nicht zurückkommen will. Ich will nur betonen, daß für uns nichts wichtiger ist, als gerade auf diesem Wege die Entwicklung der Industrie im Lande zu fördern, und daß jede Maßregel, welche die Entwicklung der Industrie durch Zuhilfenahme der Elektrizität hindert, geradezu ein Ruin, ein Verderben bedeutet. Deshalb kann ich nicht annehmen, daß sich im Landesausschusse und in unserem Kreise jemand finden wird, der solchen Maßregeln zustimmen würde.

Eine Monopolisierung der Wasserkräfte, so wie sie dem Staate von mancher Seite anempfohlen worden ist, wäre ein großes Unglück. Monopole sind ja unter Umständen gute Ertragsquellen, aber Monopole anderer Art. Das Takabmonopol bringt ja gewiß dem Staate eine sehr große Einnahme, aber eine Monopolisierung auf diesem Gebiete wäre gleichbedeutend mit dem Ruin jedes wirtschaftlichen Aufschwunges unter Zuhilfenahme jener Kraft, welche für die Zukunft der Industrie von der allergrößten Bedeutung ist.

Andererseits will ich nicht verkennen, daß die Bestrebungen des Landesausschusses, dem Lande nach dieser Richtung auf irgendeine Weise zu Hilfe zu kommen, damit es rechtzeitig diese Kräfte, sei es direkt, sei es indirekt, benützen könne, außerordentliche Anerkennung verdienen. Man kann aber auch nicht in Abrede stellen, daß wir nicht so weit gehen und sagen dürfen, der Staat habe hier nichts zu suchen. Die Verkehrsunternehmungen, die durch unser Land gehen, dienen auch dem Landesinteresse, und der Staat, der die Pflicht übernimmt, diese Verkehrsinteressen zu fördern, hat gewiß auch das Recht, sich an den Mitteln, welche das Land bieten kann, entsprechend zu beteiligen.

In diesem Sinne habe ich es vollständig verstanden, daß der Landesausschuß dem Gedanken näher getreten ist, den begonnenen Kampf gegen das Eisenbahnministerium aufzugeben und eine Verständigung zu suchen. Diese Verständigung ist ja auch in den Besprechungen in Wien eingeleitet, wenn auch noch nicht durchgeführt worden. Diese Besprechungen hatten zur Folge, daß der Landesausschuß dem Eisenbahnministerium einen Antrag stellte, wie in Zukunft vorgegangen werden soll. Der Antrag ging zunächst dahin, die Wasserkräfte des Landes in einem Kataster entsprechend zu verzeichnen. Das ist ja gewiß die erste Bedingung, ohne deren Erfüllung eine Tätigkeit nach dieser Richtung überhaupt fruchtlos wäre. Ein weiterer Schritt sollte dann eine eventuelle Verständigung mit der Regierung sein, einerseits um von den

besten sich anbietenden Wasserkraften entsprechende Projekte verfassen zu lassen, anderseits um die betreffenden Konzessionen zu erwerben.

Das Land ging also in seinen Anträgen sehr weit. Es hat den Wasserkraftkataster gewünscht, sich aber auch bereit erklärt, gemeinschaftlich mit dem Staate alle Konzessionen zu erwerben, beziehungsweise zuerst alle Projekte ausfertigen zu lassen, was zur Folge hätte, daß Industrieunternehmungen von der Erwerbung von Konzessionen ausgeschlossen werden würden, eine Maßregel, die sich heute, soweit die Frage überhaupt ventilert werden kann, vom wirtschaftlichen Standpunkte nicht empfiehlt. Jedenfalls kann diese Frage heute nicht definitiv gelöst werden, ihre Lösung muß vielmehr nach meiner Anschauung nur durch ein Reichsrahmengesetz für alle Länder gleichmäßig geordnet werden, widrigenfalls ja die Entwicklung der Industrie, die nicht auf ein einzelnes Land beschränkt sein kann, außerordentlich empfindlichen Schaden nehmen müßte.

In diesem Stadium der Angelegenheit wurde der Bericht des Landesausschusses, den der Herr Referent heute zur Annahme empfohlen hat, entworfen. Seither ist aber eine Tatsache von der entschiedensten Bedeutung eingetreten: die Regierung hat auf die Vorschläge des Landesausschusses geantwortet, und das Übereinkommen, welches der Landesausschuß beantragt hatte, ist durch die Antwort der Regierung zum Abschlusse gebracht worden.

Dieses definitive Übereinkommen geht nun nicht so weit, als der Antrag des Landesausschusses lautete, es restringiert sehr wesentlich die Frage auf jene Punkte, welche heute allein eine Erledigung schon zulassen. Das Eisenbahnministerium erklärt sich vollkommen einverstanden damit, den Wasserkataster in Gemeinschaft mit dem Landesausschusse aufzunehmen zu lassen und die bezüglichlichen Kosten zu teilen, bezüglich einzelner Wasserkraften auch die Bestimmung zu treffen, daß die Kosten der eine oder andere Teil allein zu tragen habe. Darüber besteht also vollständige Übereinstimmung, und das ist auch der erste, aber höchst wichtige Schritt, der gemacht werden muß und der auch eine gewisse Zeit beanspruchen wird, ein Schritt, dessen Bedeutung um so wichtiger ist, wenn man bedenkt, daß schon seit vielen Jahren in den maßgebenden Kreisen die Forderung besteht, diese Wasserkraften in einem Kataster entsprechend aufzunehmen, ja daß diese Arbeiten sogar durchgeführt, aber als unzulänglich befunden wurden. Eine gründliche Aufnahme ist eine erste Voraussetzung für eine ersprießliche Tätigkeit in dieser Richtung und die Mittel für die Herstellung eines entsprechenden Katasters haben wir in der Sitzung vom 14. Oktober v. J. bereits bewilligt, indem wir einen Betrag von 20.000 Kronen dafür bestimmten, welcher Betrag für die ersten Arbeiten, da ja der Staat mindestens dasselbe leisten und gewisse Kosten der eine oder andere Teil außerdem noch allein tragen wird, genügen dürfte.

In der Frage, um die es sich hier handelt, stehen wir vor allem auf dem Standpunkte des Landtagsbeschlusses vom 14. Oktober, er ist jene Grundlage,

auf welcher die weiteren Verhandlungen geführt werden sollen, und nur insoweit sich später neuerliche Verhandlungen als wünschenswert oder notwendig erweisen werden, werden spätere Vereinbarungen mit der Regierung zu treffen sein.

Die Regierung ist im Prinzipie auch einverstanden, sich über die Ausarbeitung einzelner Projekte, über die Erwerbung von Konzessionen zu verständigen, es ist aber für sie unmöglich, heute schon mehr als das zu sagen. Projekte dieser Art kosten ungeheuer viel, der Staat hat die Mittel hierfür wahrscheinlich nicht zur Verfügung, aber mehr noch als das ist der Umstand maßgebend, daß eine allgemeine Verständigung über diese Frage zwischen den beteiligten Landtagen unumgänglich notwendig ist.

Unter diesen Umständen ist es meiner Ansicht nach wünschenswert, die Anträge des Landesausschusses, die der Ausschuß für Landesunternehmungen im Prinzipie wenigstens akzeptiert hat, in eine Form zu kleiden, die den tatsächlichen Verhältnissen entspricht. Wir müssen insbesondere konstatieren, daß die Zurschrift des Eisenbahnministeriums, welche für das Haus einen Bestandteil der Aktenlage bildet, vom Landtage entsprechend gewürdigt werde.

Mit dem Antrage, wie er vom Ausschusse gestellt wird, wäre man — ich setze das nicht als möglich voraus — imstande, alles zu machen, Projekte ausarbeiten zu lassen, Konzessionen zu erwerben, auch die größten Anlehen aufzunehmen, weil in dem Antrage gesagt wird, nur in einem ihm wichtig erscheinenden Momente ist der Landesausschuß zur Berichterstattung verpflichtet. Ich habe vorausgeschickt, daß ich das nicht als möglichen Fall voraussetze, aber es ist besser, im vorhinein über diese Sache klar zu sprechen.

Aus diesem Grunde glaube ich auch Ihren Intentionen in dieser Sache am besten zu entsprechen, wenn ich Ihnen eine Formulierung vorschlage, die vielleicht alle diese Gesichtspunkte, den von Ihnen vertretenen sowohl als auch den von mir vertretenen, vereinigt. Mein Antrag lautet (bere — liest):

„Der hohe Landtag wolle beschließen:

Indem der Landtag an seinem Beschlusse vom 14. Oktober v. J. festhält, durch den behufs der erforderlichen Vorerhebungen über die Ausnützung der Wasserkraften im Lande dem Landesausschusse ein Kredit von 20.000 K bewilligt wurde, nimmt er die zwischen dem Landesausschusse und dem k. k. Eisenbahnministerium im Sinne der Zurschrift des letzteren vom 19. Jänner d. J. getroffenen Vereinbarungen, die Ausarbeitung eines Katasters der im Lande vorhandenen und ausbauwürdigen Wasserkraften betreffend, genehmigend zur Kenntnis, und sieht über die Durchführung dieser Vereinbarungen der weiteren Berichterstattung des Landesausschusses entgegen, der beauftragt wird, die Anträge behufs der weiteren Aktion in dieser Richtung vorher und rechtzeitig dem Landtage zur Genehmigung zu unterbreiten.“

Ich habe im Ausschusse für Landesunternehmungen die Versicherung gehört, daß der Landesausschuß gar keine Absicht habe, irgend etwas weiteres in dieser

Richtung zu verfügen, als was der Landtag beschließen wird. Ich glaube daher, Sie werden nichts dagegen einzuwenden haben, wenn ausdrücklich beschlossen wird, daß die weitere Aktion von der Zustimmung des Landtages abhängig gemacht wird. Es ist das eine Maßregel, die sich im Anschlusse an die in den letzten Tagen durchgeführten mir auferdrängt als eine Anschauung, die gleichmäßig in allen Kreisen herrscht.

Schon in diesem Berichte ist darauf hingewiesen worden, welche außerordentlichen Kosten uns aus dieser ganzen Angelegenheit erwachsen können, welche unendliche Verantwortung wir dabei übernehmen, da ein solches Unternehmen glücken, aber auch mißglücken kann. Diese Verantwortung wäre ohne Deckung durch den Landtag überhaupt kaum denkbar. Es ist speziell vom Herrn Abgeordneten Mandelj darauf hingewiesen worden, daß uns ein Prinzip in allen Angelegenheiten leiten sollte, das auch ich aufs allerwärmste empfehlen würde.

Er schloß seine Rede mit den Worten: Sparen! Sparen! Sparen!

Ich glaube, eine bessere Direktive könnte unserem verehrten Landes-Finanzminister nicht gegeben werden. Dieselbe Auffassung hat heute auch der Obmann der Fortschrittspartei ausgesprochen, indem er ebenfalls darauf hinwies, wie außerordentlich wichtig es sei, zwar große Ideen zu hegen und an deren Durchführung zu schreiten, aber dabei die Mittel, die man zur Verfügung hat, genau ins Auge zu fassen und die Grenzen, die durch diese Mittel gezogen sind, ja nicht zu überschreiten.

Das ist ein konservativer Grundsatz. Konservativ sein ist hier zwar als etwas bezeichnet worden, was durchaus den Anschauungen der Moderne nicht entspricht (Veselost. — Heiterkeit.), aber ich bin so bescheiden, konservativ zu sein und zu bleiben. Denn ich glaube, wenn man den Gedanken des Konservatismus so auffaßt, wie wir es tun, wird man ihn nicht in so erbarmungsloser Weise verurteilen. Konservativ ist es zu allen Zeiten gewesen, zu sparen. Das haben die Herren, welche diesen Antrag gestellt haben, auch gesagt. Es gibt aber auch in der Politik konservative Aktionen in dem Sinne, wie es einer der Redner der anderen Seite des hohen Hauses ausgesprochen hat, die nicht mir nichts dir nichts als verfehlt oder rückschrittlich bezeichnet werden können.

Gestatten Sie mir diese ganz kurze Abschweifung, weil ich den uns gemachten Vorwurf eines rückschrittlichen, verächtlichen Konservatismus nicht auf uns ruhen lassen möchte. Ich behaupte im Gegenteile, daß gewisse Auffassungen, welche hier ausgesprochen wurden, einer anderen Auffassung gegenüber auch nicht unter allen Umständen aufrecht erhalten werden können.

Es ist nämlich gesagt worden, wer heute noch vom Dualismus spricht, ist ein retrograder Mensch, der die Zeichen der Zeit nicht versteht; der Dualismus sei entstanden nach der Schlacht von Königgrätz, wo Österreich zu Boden lag und Opfer bringen mußte; der Dualismus sei der Ruin des Reiches.

Das ist aber nicht genau so. Der Dualismus, wie wir ihn verstehen und vertreten, ist nur der Ausdruck der Notwendigkeit der Verständigung zwischen den beiden Staaten der Monarchie. Jene Herren, welche die Geschichte der Monarchie kennen, wissen, daß nicht seit Dezennien, sondern vielleicht seit Jahrhunderten die große Frage der Verständigung zwischen den beiden Teilen dieser Monarchie eine der größten und schwierigsten Aufgaben der Regenten und ihrer Staatsmänner gebildet hat. Vor dem Jahre 1866 gab es schon Differenzen mit Ungarn, und wenn dann im Jahre 1867 Friede geschlossen wurde, ist dies wieder auf jenes Symptom zurückzuführen, das in der Monarchie jedesmal zum Ausdruck kommt, wenn sie in schweren Nöten ist, indem die Völker des Reiches sich dann stets aufgerafft haben und in Einigkeit verbinden.

Das Ziel des Ausgleiches muß man im Auge behalten, nicht die Form. Ich bestreite durchaus nicht, daß in dem einen oder in dem anderen Punkte eine andere Form besser wäre, das haben uns die Erfahrungen der Ausgleichsverhandlungen gezeigt, aber gerade die Tatsache, daß der Ausgleich ein Lebensprinzip der Monarchie ist, daß ein vitales Bedürfnis die beiden Reichshälften in entsprechender Weise zu einer Verständigung zwingt, zeigt, daß auch hier, wie so oft, das Wesen der Sache über der Form steht. Wenn man heute sagt, man ist Dualist, so heißt das nur, man will eine klare, offene Verständigung mit der anderen Reichshälfte. In diesem Sinne sind wir Dualisten und konservativ, und für diesen Konservatismus wird sich wohl auch auf Ihrer Seite ein Verständnis finden. Dieser Konservatismus ist nicht schlecht, er heißt, daß wir die Machtstellung dieses Reiches aufrechterhalten wollen, was aber nicht ausschließt, daß wir aber auch mit allen unseren Kräften zur entsprechenden Unterstützung und Förderung der Interessen aller Volksstämme des Reiches beitragen wollen.

Es ist vom Herrn Abgeordneten Dr. Šusteršič gesagt worden, nur der Föderalismus könne uns retten. Ich bin dieser Meinung nicht. Föderalismus ist nur eine Pluralität des von ihm verurteilten, seines Dualismus, und wenn dieser Dualismus schon schlecht ist, so ist der Föderalismus noch um so viel schlechter. Der Föderalismus ist nach meiner Auffassung eine Atomisierung der Monarchie, die Negation einer jeden einheitlichen Macht und Kraftentfaltung derselben, der Anstoß zu ihrem Untergange und Verderben. Wenn man meint, daß man nur durch den Föderalismus allen Volksstämmen und Ländern alle jene Rechte einräumen und sichern könne, die zu ihrer Förderung notwendig sind, so schließt eine entsprechende Verständigung dies gewiß auch nicht aus. In diesem Sinne, glaube ich, ist derjenige konservativ, der eine solche Verständigung beider Teile der Monarchie mit allen Mitteln, die der Zeit entsprechen, in der wir leben, anstrebt, in der Voraussicht dessen, was kommen kann und kommen muß, und in der Überzeugung, daß er dadurch in keiner Weise irgend etwas tut, was den Anforderungen der Zeit abträglich wäre.

Der Herr Berichterstatter über das Budget hat auch in geistreicher Weise etwas verurteilt, wo-

gegen ich mich auflehnen muß. Er hat allerdings einen Ausdruck gewählt, den ich nicht ganz verstanden habe. Er hat von „svobodomisliti“ gesprochen. Verstand er darunter Freidenker oder Freisinnige? Wenn er die Freidenker verurteilt, jene Klasse, die ich auch nicht liebe, dann bin ich konservativ in seinem Sinne. Ich bin konservativ, wenn ich dafür einstehe, daß z. B. die Familienbände nicht gelöst werden sollen durch Prinzipien, für die heute die Moderne schwärmt u. dgl. Aber ich bin ehrlich freisinnig und gegen eine Verurteilung des Freisinnes lehne ich mich auf. Der Herr Redner, welcher die „svobodomislece“ verurteilte, meinte dabei hoffentlich nur die Freidenker. Freisinnig ist er selbst, davon bin ich überzeugt, denn nur ein freisinniger Mensch kann an einen Fortschritt denken und ihn anstreben, und ich bin zugleich so konservativ, daß ich auch den Fortschritt sehr liebe und ihn gewiß nicht weniger hoch achte, als irgend jemand von uns.

In diesem Sinne bitte ich Sie, den von mir gestellten Antrag anzunehmen. Hieran knüpfe ich aber den Wunsch, daß der Landesausschuß, welcher diese Angelegenheit mit Erfolg durchführen möge, dabei die Finanzen des Landes nicht außer acht lasse. Der Landesausschuß möge die Entwicklung alles dessen, was er innerhalb der Aufgaben des Landes selbst durchführen kann, nach Kräften fördern, andererseits aber auch sich vor Augen halten, daß auch der Industrie eine reiche Quelle der Entwicklung nicht unterbunden werden dürfe. Unterschätzen Sie die Bedeutung dieses meines Antrages nicht, ich wenigstens halte ihn für wichtiger, als manche anderen Anträge, die wir in dieser Session beschlossen haben. (Živahno odobravanje in desni. — Lebhafter Beifall rechts.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend):

Weiters ist zum Worte gemeldet der Herr Abgeordnete Lenarčič.

Ich erteile ihm dasselbe.

Poslanec Lenarčič:

Visoka zbornica! Vprašanje, katero imamo v razgovoru, je velike važnosti za našo deželo. O koristi izrabljanja vodnih sil pač ni treba govoriti. Da se bodo izrabile, o tem smo vsi prepričani, vsi smo pa prepričani tudi v tem, kako potrebno je, da se stori kaj za povzdigo industrije v naši deželi. V tem oziru smo žalibog precej zaostali, in naša naloga je sedaj, kolikor mogoče storiti, da to, kar je zamujenega, zopet dohitimo in popravimo. Govori se tako v poročilu deželnega odbora, kakor je to rekel tudi gospod predgovornik, da naj bi delala dežela sporedno z železniškim ministrstvom glede nabave vodnega katastra. Gospoda moja, glede tega katastra bi si jaz dovolil nekoliko opazk. Državna vlada se že mnogo časa bavi s tem vprašanjem. Eno leto je že preteklo, kar se je v industrijskem svetu govorilo o tem, toda vsa zadeva se pomika tako počasi naprej, da če bo šlo v tem tempu dalje, ne bo nihče od nas doživel, da bi se vodni

kataster res naredil. Jaz ne rečem, da je sploh kdo popoln, ampak če pomislimo, kaj nam je mogla centralna vlada pokazati kot uspeh take dolge dobe, odkar se peča z vodnim katastrom, je to res silno malo. Oni gospodje, ki so se vdeležili vodnega dneva v Salzburgu, so imeli priliko videti prvo polo vodnega katastra, katerega je ministrstvo dalo izdelati in pomnožiti ter jo vdeležencem vodnega shoda pokazalo. Kakor je iz te pole razvideti, se nanašajo dosedanja dela na eno samo reko. Meni se zdi, da ta način, kakor se tukaj postopa, ni pravilen. Zdi se mi, da se postopa nekoliko preveč, rekel bi s teoretičnega stališča. Kaj meni koristi to, če vem, koliko vodnih sil, oziroma koliko sil v obče je v naši reki Savi, koliko sil od izvirka Save do tja, kjer zapušča kranjsko deželo. To mi silno malo koristi, in sicer zato, ker teh vodnih sil v tako splošni označbi ne moremo izkoristiti. Najmučnejše je pri vodnih silah to, da se jih mora tako nekako grupirati, izločiti iz splošnih sil, ki so na razpolago iz narave same. Pri tem je pa vpoštevati komercialni moment, kajti le tedaj, če meni kaka vodna sila s komercialnega stališča konvenira, potem šele se da vodna sila izrabiti tako, da koristi meni ali deželi ali državi.

S tega stališča bi se sojal deželnemu odboru priporočati, da bi se pri napravi vodnega katastra oziral na te okoliščine in v prvi vrsti vpošteval komercialni moment, ker šele potem je mogoče spuščati se v podrobnosti. Drug moment pri vsem tem pa je še ta, da treba misliti, v kake svrhe se naj dotične vodne sile izrabijo. Imamo vodnih sil v deželi nebroj, ali kaj nam pomagajo, če jih izrabiti ne moremo. Mi lahko izpeljemo tehnično celo napravo ali komercialno izrabiti vodne sile, to je največja težava, zlasti ako imamo opraviti z veliko množino vodnih sil. Res, da imamo tukaj kot močnega interesenta državo, res je, da je železniško ministrstvo interesirano pri tej napravi, da železniško ministrstvo skupaj z deželo dela na to, da bi se dotične vodne sile izrabile. Toda potrebščine železniškega ministrstva za elektrizovanje železnic, to samo je po mojem mnenju premajhno, kajti za železniške svrhe se dobi kmalo dovolj vodnih sil, zlasti zaradi tega, kar je samo ob sebi umevno, ker ne moremo misliti na to, da bi se elektriziranje raztegnilo kam daleč čez meje kranjske dežele. Železniško ministrstvo ne bo toliko interesirano pri teh vodnih silah, in deželni odbor, če bo hotel zasledovati to stvar, se bo moral lotiti tudi takih vodnih sil, za katere se ministrstvo nikakor ne interesira. Jaz torej priporočam, da se po tem principu dela. Opozarjam še enkrat, da naj se pri vsem tem vpošteva v prvi vrsti komercialni moment, da se potem ne pride v tiste neprilike, katere je grajal že gospod predgovornik, da bi se iz takega postopanja nazadnje ne izeimil kak monopol. Gospod predgovornik je že rekel, da ne sme imeti država monopola, jaz pa povem, da ne smemo imeti tudi deželnega ne, ampak da naj gre dežela interesentom na roke, če ima vodni kataster, da dá vodne sile na razpolago interesentom tam, kjer jih sama ne more izrabiti, ker so za deželo premajhne, za posameznika pa velike važnosti. S tem končam.

**Landeshauptmann-Stellvertreter
Freiherr von Liechtenberg:**

Zum Worte ist weiters gemeldet der Herr Abgeordnete Dr. Šusteršič. Ich erteile ihm dasselbe.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Hitrost električne iskre je, kakor znano, zelo velika in zato se ne smemo čuditi, da je prišel ekscelenca baron Schwegel od elektrike kar naenkrat na dualizem. (Veselost. — Heiterkeit.) Naj bo tudi meni dovoljeno, da prestopim od elektrike k dualizmu, federalizmu in trializmu. Prizadeval se bom, da bom jako hitro rešil svojo nalogo, četudi ne ravno z električno naglostjo. Ekscelenca baron Schwegel je povdarjal, da je on za dualizem, zaraditega, ker pomeni sporazum med obema državnima polovicama. Skušnja pa nas uči ravno nasprotno, namreč to, da nas dualizem vedno bolj loči enega od drugega. Po dualizmu je res nastalo tudi nekako sporazumljenje, ampak bilo je silno odiozno sporazumljenje med Nemci na eni strani in med Madžari na drugi strani, ki so si razdelili hegemonijo. Nemcem je bila cela Avstrija z Ogrsko preveč in zadovoljili so se s tostransko državno polovico, drugo pa so pustili Madžarom v hegemonijo. To je znabiti za Nemce popolnoma prav, ampak vsak bo razumel, da to z a n a s ni ravno posebno prijetno in zaraditega nam dualizem nikdar ni bil simpatičen.

Kar se tiče federalizma, odnosno razmerja med dualizmom in federalizmom, bi rekel samo eno besedo. Dualizem, kakor je danes — saj s hegemonijo več ne gre — je neka bolj mehanična zveza obeh državnih polovic; o virtuelni zvezi še komaj moremo govoriti med tostransko državno polovico, ki niti imena nima, in med deželami Štefanske krone. Da ta zveza nima virtuelnosti, to se vidi že iz tega, da nima pravih organov in kar ima organov, so zelo žalostni. Kaj pa so delegacije? Ogrski parlament ne deluje ali naš ne in ne voli delegatov. Delegacije se ne morejo sniti, kakor ravno sedaj ne, ko se zaraditega monarhija nahaja v ex lex stanju. Ker nimamo v skupni ustavi nobene podobne določbe, kakor je naš imenitni § 14., se pač vlada brez § 14., brez kakega sklepa delegacije in brez vsake zakonite podlage in se dela tako, kakor je prav ali tako, kakor temu ali onemu tudi ni prav. Cel voz se vozi naprej brez legalne podlage.

V federalizmu pa mi vidimo neko drugo in dragocenejšo sporazumljenje. Mi vidimo v njem s p o r a z u m l j e n j e v s e h n a r o d o v i n v t e m s p o r a z u m l j e n j u, ako se to doseže, edino v tem sporazumljenju leži moč in bodočnost naše starodavne Avstrije. To je federalizem in to je tudi trializem. To sem hotel povedati in v tem smislu bo razumeti ono, kar sem zadnjič rekel o dualizmu in federalizmu. Ako bo izvršen tak federalizem, zasnovan na sporazumljenju svobodnih narodov, potem bode šele naše cesarstvo imelo tisto moč in veljavo, katero mu želimo iz vsega našega srca. To je moj odgovor.

**Landeshauptmann-Stellvertreter
Freiherr von Liechtenberg:**

Zum Worte ist noch gemeldet der Herr Abgeordnete Dr. Lampe. Ich erteile ihm dasselbe.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Silno me veseli, da se je okoli mojega predloga razvilo toliko krasnih idej. Bila je prava električna Geiblerjeva cevka, ki se sveti v vseh barvah. Ne bom govoril danes o konservatizmu, ker mi je le na tem, da bi prišli k uspehu, da bi prišli do sklepa, na podlagi katerega bi bilo mogoče deželnemu odboru izvajati faktično to, kar se namerava. Ekscelenca baron Schwegel je stavil predlog, ki bazira res na dejanskem položaju. Položaj se je spremenil, ko je prišel odgovor železniškega ministrstva, katerega odgovora deželni odbor takrat še ni imel, ko je šlo poročilo v tisk. Torej moremo vzeti ta odgovor železniškega ministrstva na znanje, kar odsek za deželna podjetja s tem tudi predlaga.

V resnici je nekako splošno pooblastilo, kar predlaga odsek za deželna podjetja. To pooblastilo se zdi ekscelenci baronu Schweglu preveč splošno. On je tega mnenja, da bi deželni odbor, ako dobi tako pooblastilo, utegnil zabresti, da bi se utegnil zakopati v neopravičene izdatke (Poslanec — Abgeordneter baron Schwegel: „Mogel!“), da bi mogel izvrševati stvari, za katere ne sme biti opravičen. Ekscelenca baron Schwegel želi, da bi deželnemu odboru za zdaj zaprli pot in mu naprej povedali, da ne sme absolutno ničesar storiti brez dovoljenja deželnega zbora. To je popolnoma ustavno. Vendar pa bi si dovolil opozoriti, da je v predlogu ekscelence barona Schwegla zanjka nekoliko preveč zadržnena za deželni odbor. Ekscelenca baron Schwegel sicer pravi: Vso stvar je benigne razlagati, ampak jaz moram razlagati in vzeti sklep visoke zbornice strictissime, ker nečem, da bi potem prišel na obtožno klopi in bi se mi reklo: To in to se ni upravičeno ukrenilo.

Jaz soglašam s prvim delom predloga, v drugem delu pa mi je pretesno, kar predlog pravi (bere — liest):

„Der Landesauschuß wird beauftragt, die Anträge behufs der weiteren Aktion in dieser Richtung vorher und rechtzeitig dem Landtage zur Genehmigung zu unterbreiten.“

V prvem odstavku pa govori predlog ekscelence barona Schwegla samo o vodnem katastru. Kar gre torej čez kataster, tega bi mi ne smeli storiti in če pridemo jeseni skupaj, tudi Vi ne boste imeli nič drugega kakor samo kataster. (Poslanec — Abgeordneter baron Schwegel: „No, pa več pišite!“) Na podlagi tega sklepa si ne upamo niti generelnih projektov izdelati. (Poslanec — Abgeordneter baron Schwegel: „Korajžo!“) Me silno veseli, da najde moj obup tudi nekoliko tolažila. (Veselost. — Heiterkeit.) Želim, ekscelenca, da bi morda sami predlog nekoliko razširili, oziroma da bi spremenili, kolikor se da, kar ste morda bolj iz prekonservativnosti predlagali. Prosim, da bi napeli morda kako bolj svobodno-miselno struno. Če bi ekscelenca sami ukrenili, to bi

bilo meni najljubše, ker drugače bi žal moral glasovati proti tej resoluciji. To bi mi bilo silno neljubo in neprijetno. (Poslanec — Abgeordneter graf Barbo: „No, dajte, zgluhajte se!“) Saj bi se zglinali, ampak katastrofa je premalo, morate še nekaj dodati, če hočete, da se zgluhamo. Ako ne, ne bomo mogli glasovati za predlog ekscelence barona Schwegla.

Predlagam torej, ekscelenca, da bi sklenili resolucijo, v kateri se 1.) odgovor c. kr. železniškega ministrstva na dopis deželnega odbora z dne 11. januarja 1910 vzame na znanje.

2.) Deželni odbor se pooblašča, da nadaljuje pod pogoji, ki so navedeni v tem poročilu, skupno s c. kr. železničnim ministrstvom zadevo o izrabi kranjskih vodnih sil.

3.) Deželnemu odboru se naroča, da v vseh pomembnih stadijih te zadeve poroča deželnemu zboru.

**Landeshauptmann-Stellvertreter
Freiherr von Liechtenberg:**

Wünscht noch jemand der Herren das Wort?
(Nič se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Da dies nicht der Fall ist, so hat der Herr Berichterstatter das Schlußwort.

Poročevalec Kobi:

Iz govorov sem posnel, da tovariš Lenarčič ni direktno proti. Ekscelenca baron Schwegel je sicer za to, ampak povdarjal je: varčevati in varčevati. To pa je pri tem razvidno že iz dosedanjega delovanja, ker se lahko vsakdo prepriča, da se je res varčevalo in delalo z nekako bojzaljivostjo. Če se bode pa sedaj še od strani ekscelence tako strogo svarilo, pride deželni odbor v tak položaj, da nazadnje reče, če moramo mi imeti vso odgovornost, pa rajši celo stvar opustimo.

Tudi tovariš Lenarčič se je že bavil z elektriko, pa je imel pri tem nesrečo, smolo, tako da je res v položaju svetovati, da naj se kolikor mogoče previdno dela. Star pregovor pa pravi: Kdor ne vaga, je brez blaga. Kakor je iz poročila razvideti, je oglašanih odjemalcev za 6000 Hp moči in za okroglo 1000 Hp odjemalcev luči. Iz tega se vidi, da industrijalcem ta naprava gotovo konvenira, in poleg tega bo imela dežela še okroglo 22.000 K čistega dobička. Vodna sila, to je vse kaj drugega, kakor parna naprava. Zastopnik mesta ljubljanskega nam pa je danes in te dni dokazoval, da ima mestna občina kljub temu, da je njena naprava tako draga, še dobiček. Brezdvomno bo torej električna naprava tudi deželi donajala dobiček. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Jaz za tisti dobiček, ki ga ima Ljubljana, ne dam groša!“) Jaz torej prosim, da visoka zbornica pritrudi predlogu odseka za deželna podjetja in poleg tega še resoluciji tovariša dr. Lampeta.

**Landeshauptmann-Stellvertreter
Freiherr von Liechtenberg:**

Wir schreiten nun zur Abstimmung, und zwar zunächst über den Ausschlußantrag, mit welchem die Punkte 2 und 3 des Antrages Dr. Lampe überein-

stimmen. Ich bitte diejenigen Herren, die dem Ausschlußantrage zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Der Ausschlußantrag ist angenommen.

Nun bitte ich diejenigen Herren, welche dem Punkt 1 der Resolution Dr. Lampe zustimmen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Der Zusatzantrag des Herrn Abgeordneten Doktor Lampe ist angenommen und somit entfällt die Abstimmung über den Antrag Seiner Exzellenz Baron Schwegel.

Wir kommen nun zum weiteren Punkte der Tagesordnung, das ist:

5. Ustno poročilo finančnega odseka o nameravani zgradbi nove deželne hiše. (K prilogi 231.)

5. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über den Bericht des Landesausschusses, betreffend den projektierten Bau eines neuen Landhauses. (Zur Beilage 231.)

Poročevalec Lenarčič:

Visoka zbornica! Vprašanje gradenja nove deželne hiše motriti je iz dveh stališč, in sicer:

1.) Ali je dežela v stiski glede potrebnih prostorov in ali bi bila dežela primorana najemati si primernih prostorov, kamor bi nastanila svoje urade, ki so se vsled reorganizacije deželnih uradov v toliko spremenili, da je število službenih mest se pomnožilo od prejšnjih 51 na sedanjih 91?

Stavbni urad poroča, da so vsi prostori v deželnem dvorcu vže tako prenapolnjeni, da ni mogoče v te prostore nikogar več namestiti. Stavbni urad sam moral se je deloma že na hodniku nastaniti. Komisija za agrarne operacije in kmetijska družba, za katerih nastanjenje skrbi dežela, nahajata se sedaj v starem lantovžu, kmetijsko-kemiško preskuševališče pa v podrtiji Pogačnikove hiše. Deželni odbor bil bi vsekakor primoran, iskati si prostorov za en del svojih uradov, zlasti za stavbinski urad, za deželno-kulturni urad in deželni kulturni svet ter za deželno hipotečno banko, tudi če ostanejo oni uradi, ki se sedaj nahajajo v lantovžu, še v dosedanjih prostorih; istotako, če ostane kmetijsko-kemiško preskuševališče v stari, popolnoma neumestni Pogačnikovi podrtiji.

Za stavbni urad je silno težavno dobiti primernih prostorov, ker privatne hiše niso zidane po tem. Vrhu tega je otežkočeno uspešno nadzorstvo deželnih uradov, ako se oni nahajajo raztreseni po vsem mestu.

Potrebna najemščina za stavbni urad, če bi se isti moral umakniti iz dvorca drugim uradom, znašala bi okoli 5500 K. Za bodoči deželni kulturni svet okoli 3500 K. Če se k temu prišteje še 3500 kron za kmetijsko-kemiško preskuševališče, ki ne bi moglo ostati v sedanjih prostorih, — v kuratoriju tega zavoda se je že pred leti razgovarjalo, kako priti do primernejših prostorov — kaže se potrebnih izdatkov samo za imenovane tri urade 12.500 K na leto. Kadar se ustanovi deželno banko, skrbeti bode

morala sama, da dobi primernih prostorov, ki bodo stali okoli 10.000 K na leto. Umestno je, da se pri predležčem vprašanju misli na to, da dežela preskrbi deželni banki potrebne prostore, seveda proti povračilu najemnine. Imamo torej že zagotovljene najemniške potrebe okoli 22.500 K. Stvarna potreba za preskrbitev potrebnih prostorov je torej dana, zlasti z ozirom na okoliščino, da primanjkuje v Ljubljani vobče stanovanj.

Drugi vzrok, ki sili deželo na gradenje, je okoliščina, da je vsled potresa 1895. leta Pogačnikova hiša tako poškodovana, da je že tedaj bila obsojena in bi se bila po pravici že morala podreti. Dežela je bila o tem tako prepričana, da v potresne popravke ni investirala skoro nič, kajti vedno se je čakalo ugodnega trenutka za temeljito prezidavo.

Tudi lontovž trpel je vsled potresa tako silno, da se je moralo precej investirati, da so bili prostori sploh še dalje uporabni. En del stare hiše pa se ni mogel več ohraniti, marveč se je moral iz varnostnih ozirov podreti. Od tedaj je preteklo že skoro 14 let, ne da bi se bila podrtija nadomestila z novo stavbo. V okras mestu Ljubljani ta podrtija gotovo ne služi, v slavo deželi pa tudi ne.

S tem je torej dokazana potreba zgradbe nove stavbe na deželnem stavbišču.

2.) Drugo vprašanje je kupčijske narave, vprašanje namreč, je-li mogoče na deželnem stavbišču zgraditi stavbo, ki bi se rentirala, to je obrestovala in amortizovala v doglednem času?

Stavbni urad je proračunal gradbene stroške, ako se zgradi novo poslopje na vsem prostoru, na 2169 m² ploskve, torej vštevši Pogačnikovo hišo in lontovž, na 474.000 K. Temu je prišteti sedanjo vrednost lontovža s 50.000 K, zgradba je že stara 136 let in je po naravnem zakonu sojena na podretje in razpad, zato tudi znesek 50.000 K gotovo ni prenizek.

Končno je vpštevat pri rentabilitetnem računu vrednost stavbišča, kajti dežela bi stavbišče lahko prodala. Če se računa za 1 m² 20 K, znaša vrednost stavbišča $2169 \times 20 \text{ K} = 43.380 \text{ K}$, skupaj 567.380 kron. Naj bi se računalo obrestovanje in amortizacija v 120 letih, v katerem času naj bi bila vrednost popolnoma odpisana, četudi je gotovo, da bode stavbišče po 120. letih več vredno, nego je danes, s $4\frac{1}{2}\%$, znaša to 25.532 K 10 h.

Prišteti bi bilo k temu davke, ki znašajo po sedanjih skušnjah okoli 200 K od 1000 K najemščine, torej $\frac{1}{5}$ za javna poslopja, pri katerih odpade namreč državni davek in mestna doklada, 5106 K 42 h, skupno 30.638 K 52 h.

Če se upošteva oni tarif, ki je merodajen za vojaško najemnino v Ljubljani, pri sestavi najemniške vrednosti nameravane stavbe in pri tem računa za prostore, namenjene deželni banki, 10.000 K, sestavlja se najemniška vrednost stavbe z 31.000 K, kar odgovarja prej navedenemu znesku za obrestovanje in amortizacijo.

Ako imamo tako rentabilitetno podlago, ima tudi deželni zbor mirno vest, ako glasuje za investicijo, ki jo predlaga finančni odsek.

Rešiti je končno tudi vprašanje, kako naj se izvrši financiranje nameravane zgradbe? Kje naj se vzamejo potrebna sredstva?

Ali imamo v deželnem premoženju kake zaklade, iz katerih bi se vzelo tako svoto?

Garancijski zaklad Dolenjskih železnic ima vrednostnih listin, ki se dajo prodati . . . 956.400 K

Muzejski zaklad, ki se ne sme parobiti . . . . . 330.305 „

Normalno-šolski zaklad . . . . . 224.912 „

Pokojninski zaklad deželnih uslužbencev . . . . . 40.600 „

Deželni zaklad . . . . . 1.714.100 „

3.266.317 K

— muzejski . . . . . 330.305 „

2.936.012 K

Razun teh je še nekaj majhnih zakladov, ki pa ne pridejo v poštev. Če bi torej deželni odbor ne hotel najeti posojila drugod, oziroma, če bi tako posojilo ne mogel dobiti ceneno, pomaga si lahko s tem, da nekaj svojih vrednostnih listin proda (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Je najboljšo, ker je najcenejše!“) in dotični kapital investuje. Opomniti je pri tem, da vrednostne listine znašajo poprečno nekaj več kot 4 % obresti. Bilo bi torej seči po teh vrednotah le tedaj, ako ne bi bilo mogoče dobiti hipoteke po 4 %, oziroma nižje obrestne mere.

Pojasnil sem sedaj potrebo gradnja, rentabiliteto istega in možnost pomagati si z lastnim premoženjem za pokritje gradbenih stroškov.

Finančni odsek pretresal je pa tudi vprašanje alternative, namreč, da se obstoječi lontovž za sedaj še ne podere, temveč novo poslopje zgradi na praznem stavbišču in na prostoru Pogačnikove hiše.

Deželni odbor nam poroča po svojem stavbnem uradu, da bi se na stavbnih stroških tako prihranilo okoli 80.000 K, in sicer pravi stavbni stroški bi se zmanjšali za 100.000 K. Ker bi pa vzlic temu bilo treba popravkov v lontovžu za izmenjavo stropov in oken ter drugih malenkosti v skupnem znesku okroglih 20.000 K, ostane čistega prihranka 80.000 K.

Če tudi bi bilo vabljivo prihraniti ta znesek za nekaj časa, morda za kvečjem kakih 20 let, ker je poslopje silno pomanjkljivo in južna stena kaže take razpoke, ki naravnost kažejo na nevarnost razpada, vendar se finančni odsek ni mogel odločiti, priporočati slavni zbornici, ozirati se na ta prihranek, zlasti zaradi tega, ker sedanji lontovž v razmerju z zazidano ploskvo nima toliko prostorov, kakor bi jih bilo lahko v novi stavbi na istem prostoru. Zveza novega s starim poslopjem dela velike težave, zlasti ker je nemogoče pri racionalni stavbi spraviti v sklad nivo novih prostorov s starimi. Če bi hiša bila nova in racionalno gradena, treba bi bilo prilagoditi se misli neenakih visokih nadstropij, ali pri starem poslopiju, ki se ima v dogledni dobi podreti, pač ne kaže ozirati se na to, posebno pa ne pri razdelitvi prostorov nove zgradbe, kajti ta razdelitev bila bi po prvotnem načrtu, po katerem se vsa ploskev zazida, drugačna, nego po alternativni.

Po prvotnem načrtu ostane tudi na dvorišču toliko prostora, da se tam lahko napravi posebna nizka stavba, bodisi za uslužbence, bodisi za druge namene, kakor za garažo deželnih avtomobilov ali kaj takega. Po alternativni je tako izkoriščenost dvorišča izključeno, ker seže stavba lantovža pregloboko na dvorišče.

Deželni odbor podal nam je v prilogi 231. zgodovino našega lantovža. Ker mislim, da so gospodje poslanci, ki se za predmet interesujejo, to zgodovino prebrali, mi odpade naloga, o tem govoriti.

Končno omenjam še, da znaša po projektu kubatura prostorov 27.814 m³ in pride pri projektovanih gradbenih stroških 474.000 K — 17 K na 1 m³.

V imenu finančnega odseka predlagam:

„Visoki deželni zbor skleni:

Deželni odbor se pooblašča, da zgradi novo uradno hišo na deželnem svetu, ležečem ob Turjaškem trgu, Gosposki in Salendrovi ulici, po navedenem stavbnem programu in v ta namen najame v to potrebno posojilo v znesku 474.000 K.“

Opomnim k temu predmetu še tole:

Stavbni urad omenja, da se je pri projektovanju omejil vsled predpisov stavbnega reda ljubljanskega samo na dvonadstropno poslopje z visokim pritličjem in primernim suterenom.

O priliki razprav o zgradbi deželnega dvorca bili smo prepričani, da bode nova stavba za nepregledno dobo zadostovala deželni potrebi. Komaj pa je preteklo dobrih sedem let, kar je zgradba dovršena, pa vidimo, da potrebujemo skoro še enkrat toliko prostorov za nastanjenje deželnih uradov. To mi da misliti, da ne bode preteklo 20 let, ko bode zopet novo poslopje premajhno.

Torej je v tem oziru nekako pooblaščen deželni odbor, da zgradi svoj čas eventualno tudi tretje nadstropje.

Danes je deželni odbor prejel dopis centralne komisije za umetniške in zgodovinske spomenike, katera bi se usojal prečitati (bere — liest):

„K. k. Zentral-Kommission
für Kunst- und histor. Denkmale.

Z. 447 ex 1910.   W i e n, am 28. Jänner 1910.

Betreff:
Demolierung des Landhauses.

An den Landesauschuß

in

Laibach.

Wie die Zentralkommission in Erfahrung gebracht hat, soll der Landesauschuß die Absicht haben, das alte Landhaus in Laibach, Auerspergplatz, zu demolieren.

Die Zentralkommission beehrt sich darauf aufmerksam zu machen, daß es sich um ein wertvolles altes Gebäude handelt, das den Auerspergplatz auf das glücklichste abschließt, der einer der wenigen Plätze in Laibach ist, der seinen alten Aspekt so ziemlich gewahrt hat und daher weitestgehende Berücksichtigung und Erhaltung verdient.

Die Zentralkommission fühlt sich daher verpflichtet, für die Erhaltung dieses Gebäudes einzutreten und beehrt sich das Ersuchen zu stellen, bekanntzugeben, warum es demoliert werden soll.

Sollte ein Neubau auf dieser und auf der anschließenden, zur Salendergasse reichenden Area geplant sein, so werden sich bestimmt Mittel und Wege finden lassen, denselben in völlig entsprechender Gestalt und Wahrung des alten Bestandes aufzuführen.“

Čisto naravno je, da se je centralna komisija obrnila na deželni odbor, vendar sodim, da ni bila točno poučena in da nima pravega pojma o starem lantovžu. Kar se tiče starine, je poslopje staro samo 136 let. Iz starinskih ozirov torej ne kaže se na to ozirati, pa tudi iz estetičnih ozirov lantovž ne kaže tako zanimivega lica, da bi se vsled tega moralo vpoštevati tako željo, ki je izražena v dopisu centralne komisije. Jaz hočem v tem oziru primerjati lantovž z mestno hišo, ampak oboje se ne more primerjati. Na fasadi, kolikor je je ohranjene, je tako malo zanimivega, da se človek za stvar ne more ogrevati. Fronta, ki gre v Gosposko ulico, pa je bila po popravah o potresu že prenavrejena in danes ne odgovarja več prvotnemu licu. Ne vem torej, kaki razlogi bi naj za nas bili merodajni, da bi se tako potrebna stavba, kakor je zgradba novega deželnega poslopja, vsled mogočih malenkostnih prednosti opustila. Jaz s svojega stališča bi se ne mogel za to ogrevati, da bi se opustila prvotna misel, ampak priporočam seveda predlog finančnega odseka. Deželni odbor je tako v svoji prilogi povedal razloge, ki so ga napotili do tega, da predlaga zgradbo novega deželnega poslopja.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Liechtenberg:

Wünscht jemand der Herren das Wort zu dem Antrage?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Da dies nicht der Fall ist, so bitte ich abzustimmen. Die Herren, die dem Antrage zustimmen wollen, ersuche ich, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Er ist angenommen und somit ist dieser Gegenstand der Tagesordnung erledigt.

Wir kommen nun zum Punkt:

6. Ustno poročilo odseka za letno poročilo o letnih poročilih deželnega odbora za leto 1900 do vštetea 1. 1908.
6. Mündlicher Bericht des Rechenschaftsberichts-ausschusses über die Rechenschaftsberichte des Landesauschusses für die Jahre 1900 bis inklusive 1908.

Der Herr Abgeordnete Graf Barbo hat das Wort zu einem formalen Antrage.

Abgeordneter Graf Barbo:

In Anbetracht der vorgerückten Stunde stelle ich im Einverständnis aller drei Parteien, nachdem vom Rechenschaftsberichts-Ausschusse gar keine Änderung, sondern nur eine Resolution beantragt wird, den Antrag, ohne hiedurch selbstverständlich ein Präjudiz für die Zukunft schaffen zu wollen, daß sämtliche Rechenschaftsberichte für die Jahre 1900 bis inklusive 1908 samt der Resolution des Ausschusses en bloc angenommen werden. (Živahno odobravanje. — Lebhafter Beifall.)

Poročevalec dr. Žitnik:

Dovolite mi samo, da prečitam resolucijo, katero stavlja odsek za letno poročilo in katera se glasi (bere — liest):

„Deželnemu odboru se naroča, da v prihodnjem zasedanju predloži za bodoča tri leta program, po katerem se bodo sistematično izvrševala melioracijska dela in cestne zgradbe.“

V drugem se pridružujem predlogu gospoda poslance grofa Barbota, da se en bloc vzamejo na znanje vsa letna poročila od leta 1900. do vštetega leta 1908.

**Landeshauptmann-Stellvertreter
Freiherr von Liechtenberg:**

Es ist die en bloc-Annahme sämtlicher Rechenschaftsberichte für die Jahre 1900 bis 1908 und der Resolution in Antrag gebracht.

Die Herren, welche diesem Antrage zustimmen, bitte ich, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschichte.)

Er ist angenommen.

Deželni glavar:

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend):

In sedaj smo prišli do zadnje točke dnevnega reda, to je:

7. Ustno poročilo finančnega odseka, glede nakupa Muhrovega posestva na Bledu. (Pet. 607, 636, 645.)
7. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses, betreffend den Ankauf des Muhrschen Besitzes in Veldes. (Pet. 607, 636, 645.)

Poročevalec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Ker se je od raznih strani izrekla želja, da bi kranjska dežela kupila blejsko posestvo, ki je sedaj v rokah Julija Muhra, se je deželni odbor že leta 1907., torej že prejšnji deželni odbor, obrnil na gospoda Muhra, ali in pod kakimi pogoji bi posestvo prodal deželi v celoti. Takrat je Julij Muhr odgovoril, da ceni svoje posestvo na 1,200.000 K ter

je zahteval od deželnega odbora odgovor. Odgovora pa ni mogel dobiti, ker je edino deželni zbor za kup kompetenten. Obravnave med deželnim odborom in Muhrom so se vlekale dalje, ampak ker je ostalo vedno odprto vprašanje, koliko bi dežela hotela dati za to posestvo, ni prišlo do nobenega dogovora. V tem času leta 1909. je prodal Muhr vilo Julenheim za 100.000 kron in 15. aprila 1909 je naznanil deželnemu odboru, da je pripravljen celo ostalo posestvo prodati deželi za ceno, ki bi variirala med 800.000 do 830.000 kron. Pri tem je ostalo do sedanjega časa.

Ker mora danes deželni zbor dati gospodu Muhru na stavljeno vprašanje odgovor, kajti če je dežela pozvala Muhra, staviti ponudbo, je dolžnost dežele tudi, da odgovori na vprašanje, ki ga je sedaj stavil Muhr.

Načela, ki pridejo pri tem za nas v poštev, morajo biti sledeča. Kakor je tudi želeli, da bi dežela prišla v posest jezera in blejskega gradu, tako govore razni momenti tudi, da mora deželni zastop v tem vprašanju postopati z vso previdnostjo. Pred vsem ne sme dežela ničesar izgubiti. Denar, ki bi se investirjal v Bled, se mora v doglednem času deželi iz posestva povrniti. Lastno gospodarstvo obširnega posestva je izključeno, s pasivnim gospodarstvom se deželni odbor obremeniti ne sme. Da bi deželni odbor prišel do svojega denarja, moral bi razprodati zemljišča in pri tem postopati popolnoma po trgovsko in se držati načela, kdor več da, dobi. Celo posestvo meri 824.113 m² zemljišča. Medtem je 230 stavbnih parcel, ki merijo 493.110 m². Iz tega bi se torej dalo kaj izkupiti. Potem so še vile, ki bi jih bilo dati v najem ali pa prodati, tako da bi slednjič v rokah dežele ostala samo še grad in blejsko jezero. Ne smemo pa pozabiti, da s ceno, ki bi jo dežela plačala Muhru, stroški za Bled še niso izrpani. Treba bo zemljišča parcelirati, celo posestvo razdeliti v stavbišča in da pride posestvo do vrednosti, bo treba napraviti ceste in pota, treba bo torej v ta namen precej denarja investirati. Storit pa se bo moralo, ako bo dežela v posesti tega posestva tudi marsikaj za olepšavo. K temu pride tudi še patronat. Stavbišča se bodo mogla samo v daljši dobi razprodati. Mislim, da je izključeno samo po sebi, če bi dežela razprodajo še tako forsirala, da bi se moglo razprodati vse v kratki dobi. Tudi v interesu dežele same bo, če bo včasih prodajo zadrževala, da si s forsiranjem ne pokvari cen. Vse to so razlogi, ki nas nagibajo, ceno Bleda staviti pod Muhrovo cenitev.

Pri tej priložnosti moramo tudi jasno povedati, da, ako bi dežela kupila blejsko posestvo in zlasti jezero, bi morali ravno z isto strogostjo varovati svoje pravice proti vsakomur, tudi proti domačinom, kakor jih mora braniti privatni posestnik.

Finančni odsek je vse te momente vpošteval. Ceniti se da vsaka stvar z raznih stališč. Pri cenitvi blejskega posestva mora priti za nas v prvi vrsti v poštev to, kaj je blejsko posestvo za deželo kot tako vredno. Muhr ceni svoje posestvo višje kakor mi. Včeraj je dobil deželni odbor brzobjavko, ki pravi: „Preisreduzierung ausgeschlossen.“

Finančni odsek je jako temeljito pregledal celo zadevo. Imamo cenitev od raznih strani in ko smo vse

momente, ki govore pro in kontra nakupu blejskega posestva razmotrivali, je prišel finančni odsek do zaključka, da bi dežela mogla, ne da bi se bala kake izgube, oziroma da bi slednjič grad in jezero ne ostala za kako neprimerno visoko ceno deželi v rokah, imenovati kot svoj odgovor svoto 600.000 K.

Predlagam torej v imenu finančnega odseka (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

Za celo posestvo, poslopja z vsem inventarjem in z vsemi pravicami se ponudi gosp. Muhru 600.000 K.

Deželnemu odboru se naroča, da ta sklep sporoči gosp. Muhru in eventualno izvrši nakup.“

Deželni glavar:

K besedi je oglašen gospod poslanec dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Oglasil sem se k besedi radi tega, da pred vsem izjavim eno, namreč, da je kupnina 600.000 K prva in zadnja beseda, katero izgovori dežela, da ne sme iti kupnina niti za en vinar nad to svoto. Če je to gospodu lastniku prav, sprejme to ceno, če mu ni prav, naj odkloni. Ampak na podlagi vsega materiala, katerega sem tudi jaz natančno pregledal, smo prišli do prepričanja, da kupčija za deželo s kupnino 600.000 K ni ravno posebno dobra kupčija. Jaz moram odkrito reči, da sodim to kupčijo bolj skeptično, kakor gospod poročevalec, in mislim, da bo v tem oziru z menoj soglašala velika večina visoke zbornice. Gospoda, vpoštevati je tukaj razne momente. Opozarjam kot zgled samo na to, da se na primer pri cenitvi ni vpoštevalo breme patronatov, medtem ko mora vsakdo priznati, da se breme teh patronatov, ki so trije, Bled, Bohinjska Bistrica in Koprivnik, mora računati vsaj z na 50.000 K kapitaliziranim zneskom.

Gospoda moja, so pa še drugi pomisleki. Vsak gospodov mi bo na primer potrdil, da grad nima nobene prometne vrednosti. To je le breme, in sicer stalno breme za deželo. Ne bodem govoril o tistih vodnih pravicah na jezeru. Stari Muhr je skušal te vodne pravice natančno izvrševati, ampak prišel je kmalo do spoznanja, da pametnejši odneha, kratkoročno moral je odnehati. Zato je veliko vode vлил v vino svojih pravic. Moral se je vdati, ker javno mnenje in vitalni interesi prebivalstva strogega izvrševanja teh pravic prenesti niso mogli.

So še drugi momenti, ki jih tukaj ne naštevam. S kupnino 600.000 K bo znabit dežela brez škode prišla iz te stvari, ampak samo dežela. Zakaj? Zato, ker če parcelira stavbišča, bodo nastale tam razne stavbe, vile in v posledici tega nastanejo razne obrti, gostilne, prodajalne itd. To so sami davčni objekti, od katerih se bodo plačevale tudi deželne doklade, tako da bi dežela po tem ovinku imela nekaj koristi. Samo z ozirom na to pojačenje davčne moči Bleda in pa končno iz idealnega razloga, da pokažemo dobro voljo, da v mejah, katere so nam dane vsled finančnih razmer, gledamo ohraniti ta biser kranjske dežele za

deželo, samo z ozirom na vse te momente sem se odločil, da glasujem za predlog finančnega odseka, toda s tem izrecnim dostavkom, da je teh 600.000 K skrajna meja, do katere dežela more iti, pa tudi le z ozirom na idealni moment, ki v tem leži. Prosim torej, da glasujete za predlog finančnega odseka.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali. Gospodje, ki pritrđite predlogu finančnega odseka, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in s tem je rešen cel dnevni red današnje seje.

Besedo si je izprosil velerodni gospod deželni predsednik, da odgovori na nekatere interpelacije, ki so bile stavljene v tem zasedanju.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

Visoka zbornica! Prosim za nekoliko potrpežljivosti, ker so odgovori precej dolgi (bere — liest):

„Visoka zbornica!

V seji dne 23. septembra 1909 stavili so gospodje deželni poslanci dr. Vladislav Pegan in tovariši na deželno vlado interpelacijo, v kateri izvajajo, da je deželni odbor kranjski smatral kot svojo dolžnost dati županstvu navodila, naj po možnosti omejujejo plese in tako ljudstvu, ki vedno toži o slabih časih, prihranijo obilo nepotrebnih izdatkov in ga varujejo pred veliko moralno škodo; da so ta svarilni poziv mnoga županstva razumela, a da so našla odpor v e. kr. okrajnih glavarstvih in celo pri e. kr. orožništvu. Interpelantje izvajajo, da so jim znani slučajji, zlasti z Dolenjskega, da so orožniki — ali po ukazu pristojnega okrajnega glavarstva ali brez takega ukaza — prišli k raznim županstvom, ki so odrekla plesno licenco in so ukazovali, da mora župan napraviti za gostilničarja plesno dovolilo.

Izvajajo dalje gospodje interpelantje, da se je dogodil celo slučaj, da, ko se je odločni župan uprl takemu ukazu orožnika, je potem ta razjarjen odšel iz občinske pisarne v gostilno in gostilničarju rekel: „Župan sicer ne da licence, a jaz Vam dovolim, da plesete na mojo odgovornost.“

To da se je zgodilo v Škocijanu na Dolenjskem.

Slednjič izvajajo gospodje interpelantje, da tudi okrajna glavarstva dovoljujejo plese, in sicer, bodisi da vstrežajo pritožbam gostilničarjev, bodisi da ukazujejo županstvom, da morajo napravljati plesne licence. Tako da je na primer občinski gerent Čebulj na Jesenicah odrekel plesno licenco, ki jo je zahtevala neka ženska za svojo kavarno, katera je hotela imeti na Jesenicah plesno licenco za vso noč; ker pa kavararica ni dobila licence pri županstvu, da se je pritožila na okrajno glavarstvo in da je ta oblast izdala dne 11. septembra 1909 pod št. 17.443 ukaz županstvu, da mora podeliti kavararici zaproseno licenco.

Gospodje interpelantje, sklicuj se na §§ 28. in 56., oziroma 39. in 91. občinskega reda za Kranjsko,

glasom katerih spada podeljenje licenc za ples v področje avtonomne oblasti in ima v slučaju pritožbe odločiti občinski zastop, oziroma deželni odbor, ugovarjajo proti takemu kršenju avtonomije od strani političnih oblasti in orožništva.

Deželna vlada je, da bi stvar preiskala, poslala razpis na vsa podrejena okrajna glavarstva, zahtevajoč poročilo:

1.) Kako stališče zavzemajo v formalnem oziru in glede pristojnosti v slučajih, v katerih se pritožba zoper zavrnitev prošnje za podeljenje dovolila za ples pri njih predloži;

2.) ali se je pripetil kak slučaj, da je okrajno glavarstvo ukazalo občinskemu uradu izdati licenco za ples, potem ko je občinski urad tozadevno prošnjo zavrnil, slednjic

3.) ali jim je znan kak slučaj, v katerem je c. kr. orožništvo posredovalo za dovoljenje plesne licence, ko je bila tozadevna prošnja od občinskega urada zavrnjena.

Na podlagi predloženih poročil okrajnih glavarstev čast mi je visoki zbornici sledeče na znanje dati:

Vsa predložena poročila zatrjajo, da so slučajji pritožb na okrajno glavarstvo zoper zavrnitev prošenj za dovolilo plesov od strani občinskih uradov zelo redki in da se take pritožbe radi nepristojnosti zavračajo, ker da spada podeljenje dovolil za ples v delokrog občinskih uradov, pritožbe zoper odbijanje istih pa v delokrog občinskega odbora, oziroma deželnega odbora, dalje, da se ni nikdar pripetil slučaj, da bi okrajno glavarstvo ukazalo občinskemu uradu izdati dovolilo za ples, potem ko je občinski urad tozadevno prošnjo zavrnil, in slednjic, da ni znan slučaj, da bi bilo c. kr. orožništvo vplivalo pri občinskem uradu za podeljenje dovolila za ples, potem ko je bila tozadevna prošnja od strani občinskega urada stranki odbita.

Sedaj preidem na slučaj v Škocijanu in na Jesenicah.

Župan Čudovan v Šmarjeti trdi v svoji izjavi, da ga je stražmešter Žagar iz Škocijana nekega dne lanskega leta, ko je prišel v Šmarjeto pregledat mobilizacijske akte, med potjo prav trdo prijemal, zakaj da ne da plesnih licenc in da mu je na njegov odgovor, da jih ne da radi pohujšanja, ker so mu znani slučajji pripetivših se neredov, omenil, da jih mora dati.

Dalje pravi župan Čudovan v svoji izjavi, da je dne 2. februarja 1909 bil orožnik Naglič v gostilni Franca Kolenca v Zburah in je gostilničarju, kateri je povedal, da mu župan Čudovan noče dati plesnih licenc, rekel, da je zadosti, če je ples naznanil, in če tudi mu ni župan hotel dati licence, naj vselej ima ples, ker da je zato on odgovoren.

Stražmešter Žagar v Škocijanu izjavil je pa v svojem poročilu na okrajno glavarstvo v Krškem, da je dne 15. marca 1909 o priliki, ko je pregledoval občinske mobilizacijske spise, poprašal župana Ivana Čudovana iz Šmarjete, zakaj da ni izdal dovolil za plesno glasbo krčmarjem Alojziju Globečniku v Šmarjeti in Pavlu Peršetu in Francu Kolencu v Zburah.

Na to je gospod župan odgovoril stražmeštru, da jih je bil zaraditega kaznoval in jim že dostavil plačilne naloge.

Stražmešter omenil je, in sicer na miren in dostojen način županu Čudovanu, da on ne postopa enako, ker svoje sosedinje Neže Klančar, ki je leta 1908. in 1909. imela v Gornji vasi št. 63 krčmo pod vejico, ni naznanil in kaznoval, dasi je imela krčmo odprto do pol 2. ure zjutraj in vrhutega priredila ples. A on da ni rekel županu Čudovanu, da nima pravice zanikati izdajanje dovolil za ples ali da je on zaraditega kaznjiv.

Kar se tiče postopanja orožnika Nagliča v Kolenčevi gostilni, katero bi se bilo po izjavi gospoda župana pripetilo dne 2. februarja 1909, izjavil je stražmešter Žagar v svojem poročilu, da je bil c. kr. orožnik Naglič tistega dne na patrolji v drugem kraju ter ni šel niti mimo Zbur; a da je orožnik Naglič govoril dne 17. februarja 1909 z gostilničarjem Kolencem pred gostilno in ga samo vprašal, ali je bil dobil licenco za ples, ki ga je imel dne 2. februarja v svoji gostilni, in nato dobil od Kolenca odgovor, da je bil pri županu Čudovanu radi licence, a da mu je ta ni dal.

Radi protislovij v izjavi gospoda župana in c. kr. orožniškega stražmeštra je po nalogu deželnega predsedništva c. kr. okrajno glavarstvo v Krškem konfrontiralo in zaslislalo župana Čudovana, stražmeštra in orožnika Nagliča, kateri so pa ostali pri svojih prejšnjih trditvah, tako da vsled pomanjkanja prič stoji trditev proti trditvi.

Drugi v interpelaciji navedeni slučaj ima sledečo podlago:

Dne 10. septembra 1909 izvedela je Marija Potočnik, kavarnarica v hotelu Triglav na Jesenicah, da se bodete tam tistega večera vršili dve veselici pozno v noč, in sicer v krčmi gospoda Čopa 'pri pošti' in v krčmi gospoda Paara 'pri kolodvoru', poslala je torej svojega slugo k občinskemu gerentu s prošnjo, da bi tudi njej dal tako dovoljenje, kakor krčmarjem 'pri pošti' in 'pri kolodvoru'. Ker je občinski gerent Čebulj zapodil slugo iz urada, prišla je Potočnik drugi dan na okrajno glavarstvo v Radovljico, kjer je pa prosila samo licenco za podaljšanje policijske ure in ni omenila, da želi tudi licenco za glasbo, ker, kakor je ona dne 1. januarja t. l. pri okrajnem glavarstvu na zapisnik izjavila, je bila mnenja, da vsebuje licenca za policijsko uro tudi dovoljenje za godbo.

Ker je kavarnarica Potočnik zahtevala na zapisnik pri okrajnem glavarstvu dovoljenje podaljšanja policijske ure, je okrajno glavarstvo z ozirom na dejstvo, da spada podelitev podaljšanja policijske ure v delokrog obrtne, torej politične oblasti sestavilo kratko navodilo gerentu v tem smislu in je v ovitku dalo kavarnarici Potočnik za občinskega gerenta na Jesenicah.

Iz navedenega je razvideti, da kavarnarica Potočnik na Jesenicah ni zahtevala licence za ples, nego samo licenco za policijsko uro in da je bilo v tem smislu sestavljeno navodilo okrajnega glavarstva na občinskega gerenta jeseniškega in da je, če je morda

kavarnarica pustila tudi gosti v kavarni, to storila na svojo lastno odgovornost.

Ponavljjam torej, da se okrajna glavarstva strogo držijo načela, da podeljenje plesnih licenc spada po zakonu v delokrog občinske oblasti in razsojanje v zakonskih sredstvih, vloženih zoper odbijanje plesnih licenc, v delokrog nadpostavljenih avtonomnih oblasti, oziroma da ni dokazanih slučajev, v katerih bi bila politična okrajna oblast ali c. kr. orožništvo posegla v ta avtonomni delokrog občin.

Na interpelacijo gospoda poslanca Jakliča in tovarišev v zadevi nedostatkov pri podeljevanju krošnjarskih knjižic pri okrajnem glavarstvu v Kočevju mi je čast sledeče odgovorjati:

Ker v interpelaciji niso navedeni konkretni slučaji, se morem omejiti samo na splošne opazke.

Kakor poroča okrajno glavarstvo v Kočevju, ne odgovarja dejstvu trditve, da se krošnjarske knjižice izdajajo ali podaljšajo samo za pol leta.

Če tudi se iz krošnjarskega patenta ne da posneti, da se morajo knjižice vedno izdati ali podaljšati za eno leto, vendar izdaja in podaljša okrajno glavarstvo v Kočevju krošnjarske pravice brez izjeme vedno na eno leto.

Drugače je seveda glede licenc, ki vsebujejo pravico potovaje prodajati in popravljati leseno (suho) robo.

Za taka obrtna opravila, ki se štejejo med popotne obrti, ne veljajo določila krošnjarskega patenta, ki se nanaša samo na trgovino z blagom.

Ker se stranke ne zadovoljujejo samo s prodajanjem, temveč se hočejo baviti tudi s popraviljem lesene, takozvane 'suhe' robe, vzamejo mesto krošnjarskih knjižic, raje licence, ki jih je v smislu posebnih predpisov, posebno v smislu razpisa c. kr. trgovinskega ministrstva z dne 23. decembra 1881., št. 2049, izdajati za take popotne obrti.

Take licence se smejo praviloma izdajati samo za dobo treh do šestih mesecev; okrajno glavarstvo v Kočevju jih izdaja za pol leta; pridobinski davek pa se mora po § 78. zakona z dne 25. oktobra 1896., drž. zak. št. 220, za celo leto naprej vplačati.

Podaljšanje veljavnosti takih licenc za nadaljnjo polovico leta se izvrši brez zavlačevanja, ker se stranke, večinoma prebivalci sodnega okraja Ribnica, navadno osebno zglase pri uradu in ker je treba pridobnino šele po vsakem drugem podaljšanju vnovič vplačati.

Podaljšanje krošnjarskih knjižic, o katerih sem uvodoma govoril, se v resnici včasih nekoliko zavleče. Vzrok temu pa je, da pošiljajo stranke zadevne svoje prošnje iz svojih zunanjih bivališč in ne vpošljejo hkrati cel davčni znesek, ki se radi skoro vsakoletnega povišanja doklad vedno spreminja. V teh slučajih se mora ostali znesek vedno naknadno od stranke zahtevati.

Če bi se stranke pred svojim odhodom iz domovine osebno zglasile pri okrajnem glavarstvu, kakor to delajo prosilci za licence popotnih obrti, bi se prihranilo mnogo pisarij in s tem tudi mnogo zamude časa.

Iz navedenega se razvidi, da postopa okrajno glavarstvo popolnoma postavno in moram torej odločno ugovarjati, da se mu, kakor se je zgodilo v interpelaciji, očita samovoljnost in zanikrnost.

Na interpelacijo gospoda deželnega poslanca Perhavca in tovarišev zaradi slabih državnih cest na Vipavskem dovoljujem si odgovoriti:

V manj dobrem stanu so pravzaprav samo deli proge hrušiške državne ceste med Podkrajem in Sturijo in državne ceste Vipava-Gorica, med Razdrtim in Vipavo, ker je bilo mogoče v zadnjih letih, zaradi drugih nujnih izdatkov, za preskrbovanje gramoza le manjši delež dotacije uporabiti.

Povišal se je pa že v letu 1909. kredit za nabavo gramoza za postojnski stavbeni okraj od 13.000 K na 20.000 K in okrajni inženjer se je na to opozoril, naj da napraviti poleg izvoženih cestnih prog gramoza, da ga bo mogoče takoj spomladi 1910 na cestišče nasuti.

Dodatni kredit izredne državocestne dotacije za leto 1909. ni bilo mogoče dovoliti, ker je bila ista radi prekoračenja v rubriki 'kidanje snega' za 12.000 K skoro izdana in se je moral za ujme pridržati primerni rezervni zaklad.

V svrhu pa, da se nedostatki na omenjenih državnocestnih progah kar najhitreje odpravijo, namerava se stroj za drobljenje gramoza za postojnski stavbeni okraj nakupiti in se bo založba za gramoza na 25.000 K povišala.

Kar se tiče cestne proge Vipava-Ajdovščina navajati mi je čast, da taista ni v slabem stanu, pač pa, da jo večkrat od hribov dereči hudourniki preplavijo in pokvarijo.

Za realizacijo tozadavnega že določenega zgradilnega načrta je deželna vlada že predlagala pri ministrstvu za javna dela iz cestnostavbenega zaklada prispevek v znesku 11.000 K.

Die Interpellation der Abgeordneten Jarc, Demšar, Zabret und Genossen wäre in folgender Weise zu beantworten:

V seji dne 13. oktobra 1909. l. stavili so gospodje poslanci Jarc, Demšar, Zabret in tovariši glede oškodovanja posestnikov od strani trgovcev z živino s Hrvaškega interpelacijo, v kateri trdijo, da trgovci z živino, ki jo gonijo s Hrvaškega, brezobzirno pasejo po zemljiščih ob cestah, zlasti po noči, in v kateri se stavi vprašanje, ali so meni znane te razmere, v sled katerih trpi naš kmet veliko škodo, in ali hočem ukreniti potom političnih oblastev, da se tako samovoljno oškodovanje zemljiških posestnikov energično prepreči.

Čast mi je na to interpelacijo sledeče odgovoriti:

Potom okrajnih glavarstev izvršene poizvedbe doglase so, da so se opazale v označeni interpelaciji po-
toženi nedostatki do sedaj samo v političnih okrajih Novomesto, Kranj in Radovljica; te poizvedbe so pa tudi pokazale, da se zgodi neupravičena paša po zemljiščih ne toliko povodom prave gonje, kakor pa večinoma po noči na ta način, da se, pregrešujoč se zoper določila §§ 3. in 10. zakona o varstvu poljščine, iz-

bere v to svrlo sposobno stanišče ter se pusti živina pasti po bližnjih njivah in travnikih.

Potemtakem spada v prvi vrsti v področje občine, kateri pristoji izvrševanje postave o obrambi poljščine, da zabrani po svojih v smislu § 17. omenjene postave postavljenih organih ležati na prostem polju ter tam živino pasti, kakor tudi da v smislu §§ 30. in 39. omenjenega zakona nastopa kazenskim potom in eventuelno v smislu § 26. zakona zagotovi iztirjanje povračila škode potom rubežni.

Deželna vlada zaukazuje od svoje strani okrajnim glavarstvom razmotrivati, ali ne bi kazalo, poslužujoč se določil § 9. vže večkrat omenjenega zakona, izdati dogovorno z občinami naredbo, da se po noči tuje živinske črede po cestah in potih med neograjenimi njivami in travniki ne smejo goniti drugače, nego pod nadzorstvom posebnega spremljevalca, katerega postavi župan in ga živinski gonjač plača po oblastveno potrjeni ceni.

Tudi je deželna vlada radovoljno pripravljena poljskim čuvajem občin pomagati pri njihovem dotičnem uradnem poslovanju po c. kr. orožništvu; v to svrlo bi se morale seveda občine, katerim mora biti čas gonje, navadno pred ali po večjih živinskih sejnih, itak znan, pravočasno obrniti do političnih okrajnih oblastev, katerim se bo zaukazalo, po možnosti ustreči enakim prošnjam občin.

Na interpelacijo gospoda poslanca Zabreta in tovarišev v zadevi točenja žganja v trgovinah na deželi mi je čast sledeče odgovarjati:

Gospodje interpelantje se splošno pritožujejo, da izrabljajo trgovci na deželi svojo pravico za prodajo žganja v zaprtih steklenicah na ta način, da v svojih obratovalnicah točijo žganje sedečim gostom. Raditega se morem omejiti samo na nekatere splošne opazke.

Ker se v resnici dogaja, da nekateri trgovci na deželi neopravičeno točijo žganje v svojih prodajalnah, je deželna vlada že opetovano opozorila podrejene oblasti na ta nedostatek, ter jim naročila, da proti takim obrtnikom najstrožje postopajo. Orožništvu je naročeno, da trgovce, ki imajo samo pravico prodajati žganje v zaprtih steklenicah, najstrožje nadzoruje in vsak prestopok, oziroma zlorabo obrtne pravice takoj naznani. Prestopki, ki se naznanijo obrtnim oblastvom, se uprav občutno kaznujejo.

Prošnje za spregled, oziroma znižanje kazni deželna vlada principijelno ne upošteva, da na ta način po možnosti zabrani, oziroma omeji neopravičeno točenje žganja po trgovinah na deželi.

Politične oblasti so predmetni zadevi vsikdar povsedeale največjo pozornost in tudi v bodoče ne bodo zamudile nobene prilike, da potrebno ukrenejo v svrlo, da se grajani nedostatki odpravijo.

V XVIII. seji kranjskega deželnega zbora dne 11. januarja t. l. stavili so gospodje poslanci d. r. Tavčar in tovariši interpelacijo na vlado, tičečo se sklepa, sklenjenega od deželnega zbora v seji dne 28. decembra 1909, po katerem se deželni odbor pooblašča, da sme sporazumno z vlado na sprejetih za-

konskih načrtih, oziroma deželnozborskih sklepih pred izposlovanjem Najvišjega odobrenja izpremembe in dopolnila izvršiti, ki odgovarjajo smislu dotičnih zakonskih načrtov in ne zadevajo bistvenih določil.

Na to interpelacijo čast mi je nasledno odgovoriti:

Vlada nima povoda, da bi že sedaj označila svoje stališče glede omenjenega sklepa deželnega zbora.

Vlada si mora temuč pridržati, da v vsakem posameznem slučaju, kadar ji doidejo v svrlo izposlovanja Najvišjega odobrenja zakonski načrti ali drugi, Najvišji potrditvi podvrženi sklepi, ki so bili na podstavi poprej omenjenega pooblastila od deželnega odbora izpremenjeni, uvažuje vprašanje, so li dotične predloge take, da jih je smatrati kot zakonitim potom ugotovljene.

Auf die Interpellation der Herren Landtagsabgeordneten Dr. Tavčar und Genossen, anlangend den Landtagsbeschluss wegen Ermächtigung des Landesausschusses zur redaktionellen Änderung angenommener Landtagsbeschlüsse, habe ich die Ehre zu erwidern:

Die Regierung hat keinen Anlaß, zu dem Beschlusse des Landtages im gegenwärtigen Zeitpunkte Stellung zu nehmen. Die Regierung muß sich vielmehr vorbehalten, in jedem einzelnen Falle, in welchem ihr die auf Grund der vorerwähnten Ermächtigung vom Landesauschusse abgeänderten Gesetzentwürfe oder sonstigen der Allerhöchsten Genehmigung unterliegenden Landtagsbeschlüsse zur Einholung der Allerhöchsten Schlußfassung zukommen werden, die Frage in Erwägung zu ziehen, ob die betreffenden Vorlagen als gesetzmäßig zustande gekommen angesehen werden können.“

Deželni glavar:

Meni je došla interpelacija gospoda poslanca barona dr. Borna in tovarišev. Ta interpelacija se glasi (bere — liest):

„Interpellation
an den Herrn Landeshauptmann.

Der hohe Landtag hat in seiner Sitzung vom 9. Oktober 1909 dem Landesauschusse einstimmig den Auftrag erteilt, ehestens Schritte zu unternehmen, damit die Regierung noch im Jahre 1910 den Bau eines Telephonnetzes in Krain beginne.

Da bisher nichts darüber verlautet, daß derartige Bauten in naher Aussicht stehen, so fragen die Unterfertigten, welche Schritte der Landesauschuß in dieser Angelegenheit bisher getan hat.

Laibach, 1. Februar 1910.

Dr. Baron Born, Baron Codelli, Baron Apfaltrern, Schollmayer-Lichtenberg, Baron Liechtenberg, Graf Barbo, Baron Rechbach, Baron Schwegel, Pogačnik, dr. Lampe.“

Prosim gospoda poročevalca deželnega odbora, da odgovori na to interpelacijo.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Z ozirom na interpelacijo, ki se je svoj čas stavila od strani gospoda poslanca dr. barona Borna, omenjam, da se je deželni odbor najprej obrnil na trgovinsko zbornico, da bi izvedel kako tam stvari glede telefonske zveze za Gorenjsko stoje. Na podlagi dotičnega odgovora se je potem trgovinskemu ministrstvu pisalo, kako je s stvarjo, ampak od tistega časa, vsaj kolikor je meni znano, še ni prišel noben odgovor. Vsled interpelacije, ki se je danes stavila, se bo deželni odbor takoj zopet obrnil na ministrstvo in stvar urgiral.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci dr. Tavčar, dr. Triller in tovariši so stavili v seji dne 11. januarja t. l. interpelacijo, kako opravičuje deželni glavar svoje postopanje v XVII. deželnozbornski seji dne 28. decembra 1909 pri glasovanju o predlogu dr. Lampeta, tičočem se zakonskega načrta za oprostitev osebne dohodnine od deželnih doklad.

Gospodje, v tem oziru mi je čast odgovoriti, da se z dotičnim sklepom ni izvršila nikaka sprememba deželnega reda, dalje da se ni kršila kompetenca deželnega zbora in ni povečala ali raztegnila kompetenca deželnega odbora. Šlo se je tam samo za stilistične, ne-

bistvene spremembe (Poslanec — Abgeordneter doktor Šusteršič: „Za prazen nič!“) in torej, gospoda, zlasti s pogledom na to, da sem v debati jasno stavil vprašanje, ali kdo ugovarja dotičnemu predlogu, nisem mogel storiti drugega, nego, da sem, ker se to ni zgodilo iz nobene strani in ker je bila pri glasovanju večina za predlog, enunciral, da je predlog sprejet.

Tudi zahtevi glede predložitve dotičnega sklepa v Najvišje potrjenje ne morem ugoditi, ker bi s tem direktno kršil deželni red. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ja, ja!“)

K besedi se je oglasil gospod deželni predsednik.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

Vsled Najvišjega povelja izjavljam, da je deželni zbor vojvodine Kranjske z današnjim dnevom odgoden.

Infolge Allerhöchsten Auftrages erkläre ich den Landtag des Herzogtums Krain mit dem heutigen Tage für vertagt.

Deželni glavar:

Meni torej ne preostaja drugega, nego želeti Vam, da se vsi zopet snidemo čvrsti in veseli, kadar nas glas presvitlega cesarja zopet pokliče na delo v tej zbornici. Seja je sklenjena.

Konec seje ob 9. uri 30 minut zvečer. — Schluß der Sitzung um 9 Uhr 30 Minuten abends.

Dodatek. — Anhang.

St. 1922 de 1910.

Poročilo deželnega odbora

tičoč se prodaje deželnega gozda „Podmolnik“, parcela št. 716 davčne občine Dobrunje, oziroma v gozdu nahajajočega se lesa.

Da bi po visokem deželnem zboru v XVIII. seji dne 11. januarja t. l. danemu nalogu, tičočemu se izkoriščenja, oziroma prodaje deželnega gozda „Podmolnik“, čim preje zadostil, razpisal je deželni odbor na dan 28. januarja t. l. tozadevno pismeno ponudbeno obravnavo, ki je imela sledeči uspeh.

Ponudili so

I. za gozd, kakor leži in stoji z že posekanim lesom vred:

1. Jakob Kastelic	25.050 K
2. Leopold Hafner	26.000 „
3. Tvrška „Leykam-Josefsthal“	30.000 „
4. Občina Dobrunje	32.000 „
5. Občina D. M. v Polju	32.010 „
6. Ivan Zakotnik	34.000 „
7. Fr. Drobnič	40.100 „

II. za v gozdu rastoči in že posekani les:

1. Fr. Pust	15.048 K
2. Jakob Kastelic	18.000 „
3. Tvrška „Leykam-Josefsthal“	26.000 „
4. Ivan Zakotnik	28.000 „
5. Fr. Drobnič	34.000 „

Deželni odbor misli, da sme odločbo o tem, se naj li in eventuelno katera izmed navedenih ponudb naj se sprejme, prepustiti visokemu deželnemu zboru in se vsled tega omejuje na predlog:

„Visoki deželni zbor blagovoli vzeti to poročilo na znanje ter skleniti v zadevi, kar se mu vidi primerno.“

Od deželnega odbora kranjskega

v Ljubljani, dne 29. januarja 1910.

pl. Šuklje, deželni glavar.

Jarc, poročevalec.